

**Národná stratégia regionálneho rozvoja
Slovenskej republiky**

Obsah

Úvod	3
1. Hlavné faktory rozvoja regiónov SR a hlavné regionálne disparity	6
2. Prognóza hospodárskeho vývoja v regiónoch SR v závislosti od druhu uplatňovanej politiky súdržnosti	11
3. Prioritné oblasti rozvoja Slovenskej republiky	13
3.1 Ľudské zdroje (populácia, zamestnanosť, vzdelávanie, sociálna infraštruktúra životná úroveň)	13
3.2 Podnikateľské prostredie (ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť)	19
3.3 Výskum, vývoj, inovácie – poznatkovo orientovaná ekonomika	29
3.4 Ochrana a tvorba životného prostredia (energetika, klimatické zmeny)	32
4. Vízia a stratégia regionálneho rozvoja SR	36
4.1 Dlhodobá vízia podpory regionálneho rozvoja SR	36
4.2 Východiská stratégie	36
4.3 Strategický cieľ regionálneho rozvoja	37
4.4 Prioritné oblasti regionálneho rozvoja	38
5. Priority a ciele stratégie rozvoja krajov SR	42
5.1 Priority a ciele stratégie rozvoja Bratislavského kraja	42
5.2 Priority a ciele stratégie rozvoja Trnavského kraja	50
5.3 Priority a ciele stratégie rozvoja Trenčianskeho kraja	57
5.4 Priority a ciele stratégie rozvoja Nitrianskeho kraja	65
5.5 Priority a ciele stratégie rozvoja Žilinského kraja	72
5.6 Priority a ciele stratégie rozvoja Banskobystrického kraja	80
5.7 Priority a ciele stratégie rozvoja Prešovského kraja	89
5.8 Priority a ciele stratégie rozvoja Košického kraja	97
6. Inštitucionálne zabezpečenie a organizačné zabezpečenie realizácie národnej stratégie	107
7. Systém monitorovania a hodnotenia s ustanovením merateľných ukazovateľov a spôsob kontroly ich plnenia	109
8. Finančný plán s určením zdrojov a foriem financovania	110
9. Časový harmonogram realizácie Národnej stratégie regionálneho rozvoja SR	111
Záver	112
Prílohy	

Úvod

Regionálny rozvoj Slovenska je výrazne ovplyvňovaný regionálnou politikou EÚ. Vstup Slovenska do EÚ v roku 2004 oveľa intenzívnejšie ako dosiaľ dostal do popredia regionálny rozmer spoločenských a ekonomických procesov.

Základným zákonom, ktorý v rámci harmonizácie národnej legislatívy s *acquis communautaire* umožnil v plnej miere aplikovať princípy regionálnej politiky v Slovenskej republike a participovať krajine na politike súdržnosti Európskej únie bol **zákon č. 503/2001 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja**. Ďalej bolo potrebné vypracovať dokument, ktorého prostredníctvom by do SR plynuli finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu EÚ. Pre skrátené programové obdobie rokov 2004 – 2006 to bol **Národný rozvojový plán a Rámec podpory Spoločenstva**, ktorý predstavoval dohodu medzi Európskou komisiou a vládou SR o prioritách pri používaní financovania zo štrukturálnych fondov.

Pre programové obdobie rokov 2007 – 2013 bol ako základný dokument pre čerpanie finančných prostriedkov zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu EÚ vypracovaný **Národný strategický referenčný rámec**.

Prostriedky z fondov EÚ je však potrebné chápať len ako doplnkové zdroje, o čom hovoria aj samotné nariadenia Európskeho spoločenstva. Veľmi dôležité je podporovať regionálny rozvoj na národnej úrovni aktivizovaním vlastných vnútorných zdrojov rozvoja.

V Slovenskej republike citeľne chýbal dokument na národnej úrovni, ktorý by riešil regionálny rozvoj mimo doplnkových zdrojov, ktorými sú fondy EÚ. Vláda SR v roku 2008 prijala **nový zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja**, ktorý vytvára priestor a podmienky na efektívnejšie usmerňovanie a uskutočňovanie regionálnej politiky a vo väčšej miere ako doteraz platná legislatíva umožňuje samosprávnym krajom a obciam využívať svoje kompetencie na prospech svojho rozvoja. Tento zákon definoval **Národnú stratégiu regionálneho rozvoja SR** (ďalej len „národná stratégia“) ako základný dokument na podporu regionálneho rozvoja na národnej úrovni.

Národná stratégia je východiskový strategický dokument, ktorého cieľom je komplexne určiť strategický prístup štátu k podpore regionálneho rozvoja v SR. Jej úlohou je pre región na úrovni NUTS 3¹:

- identifikovať jeho vnútorný potenciál a špecifikovať jeho možnú konkurencieschopnosť v rámci SR,
- charakterizovať jeho špecifické stránky a z nich vyplývajúce hlavné konkurenčné výhody v rámci Slovenskej republiky ako aj v európskom kontexte,

¹ NUTS – klasifikácia územných štatistických jednotiek zavedená Štatistickým úradom SR v súvislosti s potrebami regionálnej politiky EÚ. V SR sú určené úrovne: NUTS 1 - Slovenská republika, NUTS 2 - Bratislavský kraj, Západné Slovensko, Stredné Slovensko, Východné Slovensko, NUTS 3 - VÚC (samosprávne kraje), LAU 1 - okresy, LAU 2 - obce. Všetky úrovne plnia pri podpore regionálneho rozvoja SR svoje špecifické nezastupiteľné miesto, spolupracujú, ale nemôžu sa vzájomne nahrádzať.

- určiť jeho rozvojové strategické ciele a priority.

Vypracovanie národnej stratégie prebiehalo pri uplatnení partnerstva, v spolupráci so sociálno-ekonomickými partnermi. Analyticko-strategické časti národnej stratégie boli vypracované v spolupráci s externým dodávateľom. Dokument bol počas jeho tvorby opakovane pripomienkovaný sociálno-ekonomickými partnermi v rámci expertnej skupiny pre regionálnu politiku.

Národná stratégia bola vypracovaná v súlade s inými strategickými a koncepčnými dokumentmi, napr. v oblasti politiky súdržnosti nadväzuje na Národný strategický referenčný rámec SR 2007 - 2013 (vrátane operačných programov), v oblasti územného rozvoja je koordinovaná súbežne s aktualizáciou KURS 2001. Národná stratégia tiež vychádza z Lisabonskej stratégie EÚ a jej rozpracovania pre Slovensko v rámci dokumentov, ako je Stratégia rozvoja konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010, Národný program reforiem SR a Modernizačný program Slovensko 21.

Vzťah národnej stratégie k týmto dokumentom je interaktívny a to znamená, že na jednej strane nadväzuje na v nich obsiahnuté základné princípy a priority, na druhej strane sa prostredníctvom návrhu národnej stratégie regionálneho rozvoja do nich vnáša regionálna dimenzia a vytvára rámec pre ich efektívnu implementáciu s dôrazom na špecifiká jednotlivých regiónov.

Národná stratégia bude zároveň východiskový dokument pre spracovanie nového programového dokumentu na využívanie finančných prostriedkov z fondov EÚ po roku 2013.

Národná stratégia sa skladá z viacerých častí. Na začiatku dokumentu sa prezentujú hlavné faktory rozvoja regiónov SR a existujúce regionálne disparity, nasleduje prognóza hospodárskeho vývoja v regiónoch SR v závislosti od druhu uplatňovanej politiky súdržnosti. Časť Prioritné oblasti rozvoja SR stručne hodnotí východiskový stav a podstatné trendy v prioritných oblastiach, na ktoré je potrebné, i v súlade s Lisabonskou stratégiou, klásť v rozvoji SR dôraz. V tejto časti sú vymedzené i problémy, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie v rámci jednotlivých oblastí, pričom sú uvedené i základné odporúčania k riešeniu vymedzených problémov.

Základom dokumentu je časť Vízia a stratégia regionálneho rozvoja a časť Priority a ciele stratégie rozvoja krajov SR. V časti Vízia a stratégia regionálneho rozvoja je prezentovaná dlhodobá vízia podpory regionálneho rozvoja SR, uvedené sú východiská stratégie regionálneho rozvoja, strategický cieľ a v rámci jednotlivých prioritných oblastí sa vymedzujú najdôležitejšie rozvojové priority. Časť Priority a ciele stratégie rozvoja krajov SR obsahuje stručnú sociálno-ekonomickú analýzu jednotlivých regiónov na úrovni NUTS 3 a hodnotenie ich vnútorného potenciálu, charakteristiku špecifických stránok každého regiónu, určenie hlavných rozvojových faktorov a konkurenčnej výhody regiónov. Pre každý región sú stanovené strategické rozvojové ciele a je navrhnutý rozvoj regiónu v rámci určených prioritných oblastí.

V ďalších častiach národnej stratégie sa venuje pozornosť inštitucionálnemu a organizačnému zabezpečeniu jej realizácie. Pre potreby budúceho hodnotenia realizácie národnej stratégie a hodnotenia napĺňania stanovených cieľov a priorít je načrtnutý Systém monitorovania a hodnotenia s ustanovením merateľných ukazovateľov a spôsob kontroly ich plnenia. Uvedené sú i možné zdroje financovania regionálneho rozvoja. Dôležitou časťou národnej stratégie sú

jej prílohy - analýza hospodárskeho vývoja v regiónoch SR, prognóza hospodárskeho vývoja v regiónoch SR, ukazovatele na národnej úrovni a na úrovni regiónov NUTS 3.

Národná stratégia formuluje ciele, priority a rozvojové aktivity, ktoré bude potrebné realizovať k zabezpečeniu politiky udržateľného regionálneho rozvoja v SR založeného najmä na raste ekonomickej výkonnosti a sociálnej súdržnosti. Pre efektívnejšiu a účinnejšiu realizáciu regionálnej politiky, ktorá napomôže k eliminácii neopodstatnených vnútroregionálnych rozdielov, bude potrebné v budúcnosti rozpracovať ciele a priority národnej stratégie na úroveň LAU 1.

1. Hlavné faktory rozvoja regiónov SR a hlavné regionálne disparity

Základom pre efektívnu regionálnu politiku je analýza relevantných faktorov rozvoja, t. j. identifikácia kľúčových faktorov, ktoré majú významný, pozitívny a stimulujúci dopad na regionálny rozvoj. Faktory regionálneho rozvoja sú v čase variabilné, čo na jednej strane súvisí so stupňom poznania sociálno-ekonomických procesov, na druhej strane faktory regionálneho rozvoja podliehajú zmenám z dôvodu vývoja štruktúr a ich vzájomných interakcií.

Stupeň vývoja slovenskej spoločnosti a poznanie sociálno-ekonomických procesov potvrdzujú, že základným faktorom regionálneho rozvoja v postindustriálnej spoločnosti, na ceste k želanému vývoju k poznatkovo orientovanej ekonomike, sú ľudské zdroje, nasledované infraštruktúrou a službami.

Význam jednotlivých faktorov pre regionálny rozvoj vychádza z povahy ľudských zdrojov, ktoré predstavujú aktívny faktor ďalšieho rozvoja a v tom sa líšia od ostatných faktorov pasívnej povahy (ktoré nevykazujú samy o sebe cieľnú zmenu stavu). Ľudské zdroje môžu ostatné zdroje pretvárať, alebo sú nevyhnutným prvkom ich fungovania.

Významný vplyv na rast regiónov a ich ekonomickú výkonnosť majú taktiež:

- globalizácia (regióny sú citlivejšie ako krajiny),
- technologické zmeny (rast sektoru služieb a poznatkovo orientovanej ekonomiky, kde „technologicky orientované regióny“ sa stávajú konkurencieschopnejšie),
- pokles pracujúcej populácie.

No samotná technológia a inovačná kapacita pre rast a rozvoj regiónov nestačí, pretože región musí mať schopnosť vytvárať „vysoko kvalitnú“ populáciu – udržať si a získavať talentovaných ľudí, byť dobre napojený na globálne trhy, mať adekvátne podnikateľské prostredie, infraštruktúru a dobre fungujúci trh práce.

Ľudia a firmy sa koncentrujú tam, kde získajú a môžu využívať rôzne, pre nich dôležité výhody. Pre regionálny rozvoj a jeho hlavných aktérov je okrem hlavných faktorov dôležité tiež definovať determinanty konkurencieschopnosti regiónov, pravidelne merať a analyzovať hlavné trendy ekonomickej výkonnosti s nerovnosťou vo vývoji regiónov na základe:

- celkových trendov rastu,
- analýzy komponentov rastu HDP (aj na regionálnej úrovni),
- hodnotenia dopadov hlavných determinantov regionálneho rozvoja a rastu.

Doterajšia tradičná regionálna politika sa sústreďovala najmä na podporu budovania technickej infraštruktúry a formálneho vzdelávania, no ukazuje sa, že inovácie a ostatné determinanty rastu sú úzko previazané s priestorovou dimenziou a koncentráciou, a to poukazuje na rast niektorých regiónov založený na týchto determinantoch rastu.

Regióny možno rozdeľovať na základe rôznych kritérií, napr. podľa stupňa urbanizácie (prevažne vidiecke, ostatné vidiecke, prevažne mestské)², podľa dynamiky rastu HDP (rýchlo rastúce, pomaly rastúce), podľa atraktivity a dostupnosti a pod..

Hlavnými komponentmi rastu a rozvoja regiónov (na základe porovnania spoločných charakteristík rýchlo rastúcich a pomaly rastúcich regiónov) je okrem rastu národného HDP najmä rast zamestnanosti a rast produktivity.

K ďalším hlavným komponentom rastu regiónov patria:

- fungujúci trh práce (zamestnanosť) – najmä ponuka a dopyt, spoločný rast miery zamestnanosti, ekonomickej aktivity a podielu pracujúcich na celkovom produktívnom obyvateľstve,
- rast populácie je tiež charakteristická črta vysokovýkonných a rýchlo rastúcich regiónov,

a pre pomaly rastúce sú to:

- regionálne faktory (produktivita, miera zamestnanosti, rast populácie, rast podielu pracujúcich na celkovom produktívnom obyvateľstve, ekonomická aktivita obyvateľstva), ktoré zohrávajú väčšiu rolu ako národné faktory, pretože pomaly rastúce regióny trpia často poklesom ekonomickej aktivity a nižšou produktivitou práce.

Pre jednotlivé typy regiónov sa komponenty rastu líšia. Pre mestské regióny sú hlavnými faktormi rastu produktivita práce, flexibilný trh práce a aj napriek poklesu ostatných faktorov ich rast nie je ohrozený. Pre vidiecke regióny sú to produktivita práce a odliv kvalifikovanej pracovnej sily, no kľúčový je pre nich rast zamestnanosti a sú oveľa citlivejšie na pokles ostatných komponentov rastu.

Príležitosti pre rast sú vo všetkých typoch regiónov, ale musia sa súčasne podporovať všetky typy regiónov – rýchlo aj pomaly rastúce, konkurencieschopné i zaostávajúce. Pre všetky typy je potrebné presne definovať:

- kľúčové determinanty rastu,
- čas na to, aby začali generovať rast,
- najúspešnejšiu kombináciu komponentov rastu (vrátane sektorovej štruktúry).

Pre efektívnu a účinnú regionálnu politiku regionálneho rozvoja to znamená:

- integrovaný/komplexný prístup zahrňujúci podporu všetkých komponentov rastu v správnom čase a poradí podľa definovaných rozvojových priorít,
- investície do ľudských zdrojov v súlade s definovanou súčasnou alebo budúcou konkurenčnou výhodou regiónu,
- podporu vedy a výskumu (VaV) a inovácií (v prvej fáze v súlade so žiaducou sektorovou štruktúrou) v kľúčových odvetviach regiónu,
- podporu budovania infraštruktúry (technickej, sociálnej a environmentálnej) a s ňou súvisiacich podporných služieb ako súčasť integrovaného/komplexného prístupu,
- koncentrácia na maximalizáciu úžitku z regionálnych aktív (interných zdrojov) a vnútorného potenciálu regiónov.

² podľa metodiky OECD, ktorá rozdeľuje regióny podľa stupňa urbanizácie na prevažne vidiecke s podielom obyvateľstva žijúceho na vidieku viac ako 50 %, ostatné vidiecke s podielom obyvateľstva žijúceho na vidieku medzi 15 – 50 % a prevažne mestské, kde menej ako 15 % obyvateľov žije na vidieku

Hlavné regionálne disparity

Vývoj v jednotlivých regiónoch Slovenska sa podľa diferenciacie jednotlivých faktorov ovplyvňujúcich regionálny rozvoj v závislosti na rôznych východiskových podmienkach, polohe a stupni urbanizácie, prejavoval rozdielnou dynamikou a rozdielnymi zmenami štruktúry ich hospodárstva. Okrem reálne prebiehajúceho procesu odstraňovania disparít rôznou formou v rámci regionálnej politiky je veľmi dôležité znižovať napätie medzi regiónmi a odstraňovať mystifikáciu rozdielov, ktoré sú v slovenských podmienkach často umelo zvyšované nereálnou analýzou a prezentáciou disparít.

Chápanie a prezentovanie disparít je dominantne ovplyvnené práve spôsobom, ako sa tieto určujú pre potreby politiky súdržnosti EÚ. To sa prejavuje najmä medzi Bratislavou a ostatnými administratívno-správnymi jednotkami SR, kde sú disparity územno-správnych jednotiek skreslené jednak ich vymedzením pre potreby EÚ, jednak použitým ukazovateľom vytvoreného HDP.

Za výraznejšie možno považovať vnútroregionálne disparity (v rámci NUTS), a to na úrovni funkčných mestských regiónov, medzi úrovňou LAU 1 (okresy) alebo v porovnaní mesto – vidiek.

V rámci Slovenskej republiky sa prejavuje západovo-východný a severo-južný gradient rozvinutosti. Tento gradient sociálno-ekonomického rozvoja má výrazné ekonomické jadro, ktoré je tvorené Bratislavským krajom a jeho susediacimi krajinami. Hospodárska prosperita i smerujúce investície stále viac prehlbujú rozdiely medzi touto oblasťou a ekonomickou perifériou zahrňujúcou východné a južné Slovensko. Rastúce disparity sa najviac prejavili v počte organizácií orientovaných na tvorbu zisku na 1000 obyvateľov, v produktivite práce v priemysle a stavebníctve a tvorbe HDP na obyvateľa. Vývoj týchto ekonomických ukazovateľov sa odzrkadlil aj v sociálno-ekonomickej oblasti prostredníctvom pomerne veľkých disparít v miere nezamestnanosti a počtu dokončených bytov na 1000 obyvateľov. Jediným ekonomickým indikátorom, v rámci ktorého dochádza k vyrovnávaniu regionálnych disparít, je počet živnostníkov na 1000 obyvateľov.

Z hľadiska jednotlivých krajov má najhoršiu pozíciu v regionálnej štruktúre Slovenska Prešovský kraj. Na základe dostupných štatistických údajov dosahuje najnižšie hodnoty, pričom sa jeho pozícia naďalej zhoršuje, alebo stagnuje.

Prešovský kraj si zatiaľ udržiava vedúce postavenie v natalite (otázka rómskeho obyvateľstva), avšak jeho pozícia sa oslabuje, pretože je migračne najstratovejším slovenským krajom. V tomto smere vystupuje ako zdroj pracovnej sily pre ostatné regióny a aj v budúcnosti, ak by poskytoval vyššie kvalifikovanú pracovnú silu, by si túto pozíciu mohol udržať.

Príčin zaostávania nielen Prešovského kraja, ale i celého východného Slovenska spoločne s Banskobystrickým krajom je niekoľko. Súvisia s:

- marginálnou excentrickou polohou daného regiónu, ktorú by však mohol zlepšiť vhodnou stratégiou voči prihraničným regiónom a cieľenou cezhraničnou spoluprácou,
- nízkou dostupnosťou prostredníctvom veľkej dopravnej infraštruktúry (najmä diaľničnej) a to najmä z pohľadu západných trhov a väčšej mobility pracovnej sily, kde je potrebné zvážiť jej význam pre rozvoj regiónu, ako i koncentráciou obyvateľstva s nízkym sociálnym statusom.

Uvedené problémy úzko súvisia s potrebou prioritného riešenia, v rámci susedstva cezhraničných regiónov s podobnými problémami. Tiež nízka konkurencieschopnosť týchto regiónov môže predstavovať pri správne nastavenej regionálnej politike príležitosť pre rozvoj.

Podrobná analýza hospodárskeho vývoja regiónov na úrovni NUTS 3 je uvedená v prílohe 1.

Západo-východné i severo-južné disparity v SR existujú, ale treba ich posudzovať v reálnych kontextoch. Treba brať do úvahy tiež fakt, že národohospodársky rast je priestorovo rozložený a centrá takéhoto rastu majú enormný význam pre rast celej ekonomiky, rozšírenie rozvoja do ostatných regiónov SR, pre rozsah redistribučných procesov a pod..

Medzi hlavné príčiny nerovnomerného rozvoja regiónov a vzniku regionálnych disparít patrí:

- výrazný pokles výroby a zamestnanosti v ťažkom priemysle – ťažba uhlia, hutnícka výroba, strojárstvo, chémia, ktorý dominoval a naďalej je nosným v ekonomickej štruktúre krajov (Trenčiansky, Žilinský a Košický kraj),
- pokles výroby textilného a elektrotechnického priemyslu, čo sa prejavilo vážnymi dopadmi na ekonomiku a zamestnanosť, odvetvie odevného a obuvníckeho priemyslu s dopadmi na zamestnanosť v krajoch (Prešovský, Košický a Trenčiansky kraj),
- znižovanie počtu pracovníkov v poľnohospodárstve, ktoré bolo výrazné najmä v horských a podhorských oblastiach a nížinách s relatívne vysokým zastúpením tohto odvetvia najmä v Nitrianskom, Banskobystrickom a Košickom kraji,
- rozvoj terciárneho sektoru, ktorým bola absorbovaná podstatná časť pracovníkov uvoľňovaných z neefektívnych výrobní. Rozvoj terciárneho sektoru sa vo väčšej miere koncentroval do veľkých miest a aglomerácií,
- nerovnomerný rozvoj súkromného podnikania, najmä malého a stredného podnikania, kde sa nepodarilo vytvoriť dostatočne silný sektor malých a stredných firiem zameraných na výrobu hmotných statkov a na priemyselné služby,
- kvalita ľudských zdrojov (vzdelanosť, podnikateľská tradícia) a miestnej samosprávy (orientácia na koncepčné prístupy, strategické plánovanie a pod.),
- vybavenosť územia infraštruktúrou,
- nízka medziregionálna mobilita pracovných síl, spojená s obmedzenou možnosťou získavania bytov v miestach pracovných príležitostí a so zhoršujúcou sa dopravnou obsluhnosťou zaisťovanou prostriedkami verejnej osobnej dopravy, ktorá sa negatívne prejavovala v oblastiach s nízkou hustotou zaľudnenia a väčšími vzdialenosťami medzi obcami,
- pretrvávajúci neuspokojivý stav životného prostredia najmä v oblastiach s nepriaznivou priemyselnou štruktúrou a tzv. starých priemyselných regiónov (Trenčiansky a Košický kraj),
- existencia celého radu územno-technických špecifik a problémov sťažujúcich rozvoj niektorých regiónov. Ide najmä o dôsledky ťažby nerastných surovín, o mimoriadne veľkú členitosť krajiny (podiel horských a podhorských oblastí na území regiónu), čo spôsobuje dopravné problémy z pohľadu dostupnosti a ekonomickej efektívnosti regiónov (Žilinský a Banskobystrický kraj),
- rozdielna geografická poloha regiónov v rámci SR i vzhľadom k štátom EÚ a hlavným európskym dopravným koridorom.

Hlavné atribúty regionálnych disparít ovplyvňujú tiež regionálne procesy v priestore:

- existuje silná polarizácia medzi hlavným mestom Bratislava a ostatnými krajinami v celom rade ukazovateľov rozhodujúcich pre životnú úroveň obyvateľstva (HDP/obyvateľ, priemerné mzdy, nezamestnanosť a pod.),
- existujú významné rozdiely medzi okresmi v rámci niektorých krajov v príjmoch na obyvateľa,
- v krajinách postihnutých hlbokou a rozsiahlou reštrukturalizáciou priemyslu je vysoká, stále sa pomaly znižujúca nezamestnanosť, nedarí sa dostatočne rýchlo a efektívne realizovať potrebné štrukturálne zmeny, alebo tieto zmeny dokonca zastali,
- prehĺbuje sa odlišnosť vidieckeho prostredia voči mestskému prostrediu; obce vo vidieckych oblastiach majú nepriaznivé podmienky pre podnikanie; dochádza k vyľudňovaniu a k starnutiu vidieckeho obyvateľstva,
- zaostáva ekonomická úroveň prihraničných oblastí/okresov,
- pretrvávajú nedostatočné napojenie regiónov na transeurópske komunikačné ťahy a hlavné mesto, čo výrazne prispieva k nezaujmu investorov a to najmä zahraničných o niektoré územia,
- existujú rozdiely medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných ľudí, a to najmä v mestách,
- prejavuje sa stále narušené životné prostredie v dôsledku priemyselných a iných aktivít v území a v dôsledku rozvoja automobilovej dopravy (Bratislava).

Pri súhrnnom hodnotení pohľadu na vývoj regiónov SR je možné zdôrazniť:

- pomalé prehĺbovanie regionálnych rozdielov v sociálnych pomeroch obyvateľstva (v Bratislavskom a Trnavskom kraji sa situácia zlepšuje rýchlejšie ako v ostatných krajinách a niektoré napriek svojmu potenciálu zaostávajú viac ako by mali – Nitriansky kraj),
- pomerne významné prehĺbovanie rozdielov v ekonomickej výkonnosti vo vnútri krajov,
- dynamické prehĺbovanie rozdielov v regionálne diferencovanej ekonomickej atraktivite,
- znižovanie rozdielov v kvalite životného prostredia (v celej SR).

Zväčšovanie regionálnych disparít vo výrobe, produktivite a zamestnanosti sa negatívne prejavuje na konkurencieschopnosti regiónov. Ak má dochádzať k primeranej konvergencii regiónov a celkovému hospodárskemu rastu, musia sa zvýšiť investície do produkčného a ľudského kapitálu v súlade s definovanou trhovou pozíciou regiónov a ich konkurenčnou výhodou, zintenzívniť inovačné procesy a viac využívať nielen nové IKT, ale nové technológie vôbec.

Aby si regióny SR udržali, alebo posilnili svoje postavenie (hospodársky rozvoj a zamestnanosť) v európskom konkurenčnom prostredí, musia byť splnené dve navzájom sa dopĺňajúce podmienky. Prvou podmienkou je, že musia mať primerane vybudovanú technickú infraštruktúru k svojej definovanej konkurenčnej výhode (dopravná, telekomunikačná, energetická, ekologická a pod.) a ľudského kapitálu (školská, sociálna a zdravotnícka infraštruktúra). Druhou podmienkou je, že v novej ekonomike založenej na vedomostiach musia mať regióny schopnosť inovovať a využívať existujúce aj regionálne know-how a sledovať cestu udržateľného rozvoja. K dosiahnutiu oboch podmienok je potrebný efektívny inštitucionálny a administratívny rámec na všetkých úrovniach podpory a realizácie regionálnej politiky.

2. Prognóza hospodárskeho vývoja v regiónoch SR v závislosti od druhu uplatňovanej politiky súdržnosti

Regionálna politika súdržnosti (kohézna politika) je na Slovensku dlhodobo prezentovaná ako jedna z priorít a je obsiahnutá aj v programovom vyhlásení vlády. Jedným z jej základných cieľov je vyrovnanie regionálnych disparít. Analyzovať a prognózovať rôzny prístup k regionálnej politike súdržnosti umožňuje regionálny model B_IER_REG_09q3, ktorý nadväzuje na ekonometrický model slovenskej ekonomiky BIER_ECM_09q3 (bližšie v prílohe 2). Boli stanovené 3 variantné scenáre, ktoré umožňujú vytipovať najvhodnejší prístup k uplatňovaniu politiky súdržnosti z národohospodárskeho aj regionálneho hľadiska.

Prognostické scenáre

V súčasnom období globálnej hospodárskej recesie je zložité prognózovať budúci vývoj hlavných svetových ekonomík. O to zložitejšie je prognózovanie budúceho vývoja malej a vysoko otvorenej ekonomiky, akou je Slovensko. V súčasnosti sa krátkodobé prognózy prehadnocujú takmer s mesačnou pravidelnosťou spravidla smerom nadol.

Nestabilita vonkajších aj vnútorných faktorov podmieňujúcich budúci vývoj v strednodobom horizonte môže vytvárať vyššie riziká pri vytváraní prognóz. **Základný scenár** zobrazuje najpravdepodobnejší vývoj ekonomiky SR vychádzajúci zo súčasných predpokladov o vývoji vnútorného a vonkajšieho prostredia. Prognóza v nadväznosti na požiadavky EÚ pokrýva horizont do roku 2020. Vytvorenie **variantných scenárov** umožňuje porovnanie vývoja v regiónoch SR na úrovni NUTS 3 pri rôznom zameraní regionálnej a hospodárskej politiky štátu, preto prognostická presnosť základného scenára v tomto prípade nie je kľúčová. Podstatné sú rozdiely vývoja medzi jednotlivými variantnými scenármi:

Variantný scenár č. 1 je orientovaný na silnú politiku súdržnosti smerom k rýchlemu znižovaniu regionálnych rozdielov, jednak využitím podporných fondov EÚ, ako aj prerozdelením verejných financií. Regionálna politika bude využívať všetky dostupné nástroje, ako napríklad vyššie prerozdelenie podielových daní v prospech najslabších regiónov.

Variantný scenár č. 2 je orientovaný na podporu rozvoja regionálnych centier spolu s miernou politikou súdržnosti hlavne prostredníctvom využitia podporných prostriedkov. Využívané budú iba tie prostriedky, ktoré nepôjdu na úkor silnejších regiónov.

Variantný scenár č. 3 vychádza z variantného scenára č. 2, pričom dochádza k súčinnosti využitia podporných prostriedkov s vyššou efektívnosťou prostredníctvom regionálnej samosprávy (kvalitná regionálna politika vyšších územných celkov - predpokladaný synergický efekt).

V základnom scenári, rovnako ako aj v ostatných troch variantných scenároch sme sledovali očakávaný vplyv na celkový blahobyt spoločnosti na úrovni jednotlivých regiónov ako aj slovenskej ekonomiky ako celku (rast HDP, vývoj v najslabšom regióne, miera nezamestnanosti a vývoj miezd). Všetky variantné scenáre boli porovnávané so základným

scenárom a súčasne aj navzájom, s dôrazom na efektivitu alokácie finančných prostriedkov v regiónoch SR.

Komparácia jednotlivých scenárov a závery

Komparáciou výsledkov jednotlivých scenárov (príloha 2) môžeme vyhodnotiť najvhodnejší scenár jednak z hľadiska očakávaného prínosu pre Slovensko, ako aj pre jednotlivé regióny. V tomto prípade bude najočakávanejším porovnanie najslabších regiónov a zlepšenia ich nožnej konvergencie ku zvyšku Slovenska.

Presný vplyv regionálnej politiky je veľmi ťažké kvantifikovať a predložená analýza si to ani nedávala za úlohu. Dôležité je prognózovanie základných trendov možného vývoja, identifikovanie kľúčových súvislostí a obmedzení za rôznych podmienok, čo umožňuje vyhodnotiť najlepšiu scenár. Predložené boli 3 variantné scenáre možného vývoja regionálnej politiky. Źiadny variantný scenár nebol najlepšiu vo všetkých analyzovaných ukazovateľoch.

Variantný scenár č. 1 predpokladal využitie väčšiny dostupných prostriedkov regionálnej politiky, ako napríklad vyššie prerozdelenie podielových daní v prospech najslabších regiónov, čo viedlo k dosiahnutiu nižšej národnej produktivity práce a prerozdelenie trhu práce. Pri tomto scenári dochádza k najvyššej súdržnosti v rámci krajiny, ale na úkor celkového rastu. V konečnom dôsledku ekonomika čiastočne stratila na celkovej produkcii HDP oproti základnému scenáru pri celkovo mierne nižšej produktivite práce. Pozitívom bolo dosiahnutie nižšej nezamestnanosti v ekonomicky menej silných regiónoch a zároveň vytvorenie vyššieho počtu pracovných miest podľa Európskeho systému národných a regionálnych účtov (ESA 1995 alebo len ESA).

Čo sa týka **variantného scenára č. 2** vývoj na trhu práce bol mierne lepší ako v prípade scenára č. 1 a bola dosiahnutá vyššia produktivita práce. Tento scenár však jednoznačne prekonával scenár č. 3.

Variantný scenár č. 3 vykazoval najlepšie výsledky v takmer všetkých ukazovateľoch. Vyšší celkovo dosiahnutý rast so sebou „potiahol“ slabšie regióny, ktoré ekonomicky rásť rýchlejšie ako v scenári č. 1 s vyššou produktivitou práce a rastom miezd. V najslabších regiónoch nebola dosiahnutá tvorba takého počtu pracovných miest ako v prípade scenára č. 1, ale celkový dosiahnutý ekonomický efekt bol jednoznačne vyšší aj pre slabšie regióny.

Z hľadiska udržateľnej regionálnej súdržnosti sa ako **najvhodnejší** javí **variantný scenár č. 3**, ktorý je z centra orientovaný na podporovanie rozvoja regionálnych centier v súbehu s kvalitnou a ucelenou politikou regionálnych samospráv. To je podmienené na jednej strane ponechaním dostatočného priestoru regionálnym samosprávam v národnej stratégii a na druhej strane využitie tohto priestoru kvalitnými a cieľavedomými stratégiami regionálnych samospráv tvorivo zohľadňujúcimi ich regionálne špecifiká.

3. Prioritné oblasti rozvoja Slovenskej republiky

V súlade s Lisabonskou stratégiou, v ktorej je stanovený cieľ vytvoriť konkurencieschopnú, pracovné miesta vytvárajúcu a na poznatkoch založenú ekonomiku, ktorá je charakterizovaná rastom, sociálnou súdržnosťou a úctou k životnému prostrediu, bude potrebné i naďalej v Slovenskej republike zamerať pozornosť na rozvoj:

- ľudských zdrojov,
- podnikateľského prostredia,
- vedy, výskumu a inovácií,
- životného prostredia.

3.1 Ľudské zdroje (populácia, zamestnanosť, vzdelávanie, sociálna infraštruktúra, životná úroveň)

Ľudské zdroje predstavujú v SR viac ako 2 milióny aktérov (ak zahrnieme len ekonomicky aktívne obyvateľstvo), ktorí sa neustále menia čo do počtu, štruktúry a kvality. Obyvateľstvo predstavuje významný sociálny kapitál. Z tohto dôvodu budúci sociálno-ekonomický rozvoj regiónov primárne závisí od rozvoja ľudských zdrojov aj na regionálnej úrovni (ich potreby, záujmy, vzájomná interakcia jednotlivých aktérov).

Je nesporné, že aj väčšina ukazovateľov regionálneho rozvoja a výsledky regionálnej politiky odrážajú správanie obyvateľov (počet, kvalitu a štruktúru ľudských zdrojov) v rôznych oblastiach ako sú: trh práce, vzdelávanie, migrácia, spotreba tovarov a služieb a pod..

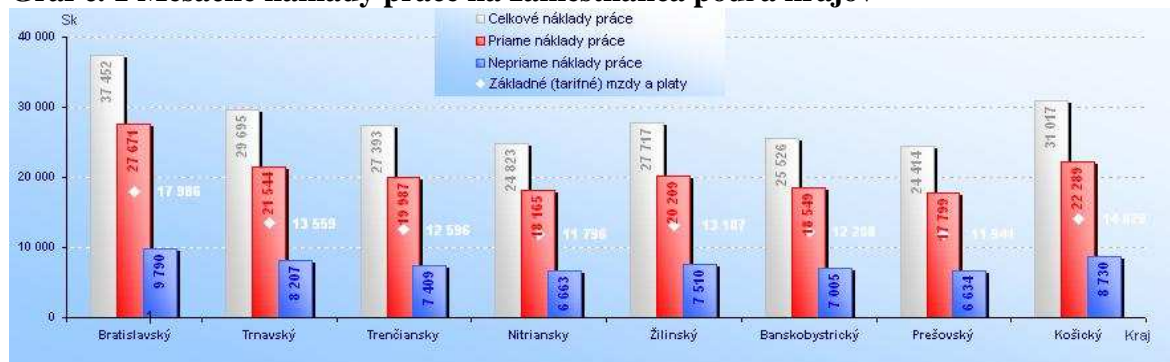
Východiskový stav a podstatné trendy

V rokoch 2004 – 2007 sa nielen na Slovensku, ale aj v EÚ dosiahli pozitívne výsledky v oblasti zamestnanosti. Čistý nárast zamestnanosti v roku 2007 dosiahol 3,5 milióna ľudí a v prvej polovici roku 2008 pokračovalo vytváranie pracovných miest aj napriek prvým prejavom krízy, hoci zníženým tempom. V druhej polovici roku 2008 a počas roka 2009 a taktiež sa očakáva, že aj v roku 2010 budú značné riziká poklesu zamestnanosti a poklesu exportu Slovenska v sektoroch, ktoré sa významným spôsobom podieľajú na zamestnanosti.

Všeobecné výsledky trhu práce, produktivita práce a kvalita pracovných miest nie sú nevyhnutne v rozpore, ale v synergii a majú významný podiel na konkurencieschopnosti a atraktivite regiónov. Regióny, ktoré majú lepšie výsledky v oblasti kvality pracovných miest, patria takisto k najlepším, pokiaľ ide o mieru zamestnanosti a úroveň produktivity (Bratislavský kraj).

Ukazuje sa, že okrem Bratislavského kraja sú mesačné náklady práce na zamestnanca v jednotlivých krajoch takmer na rovnakej úrovni, čo potvrdzuje fakt, že vo všetkých regiónoch je potenciál pre rast zamestnanosti a mesačné náklady práce nie sú bariérou zvyšovania ich konkurencieschopnosti a rastu.

Graf č. 1 Mesačné náklady práce na zamestnanca podľa krajov

Zdroj: ŠÚ SR

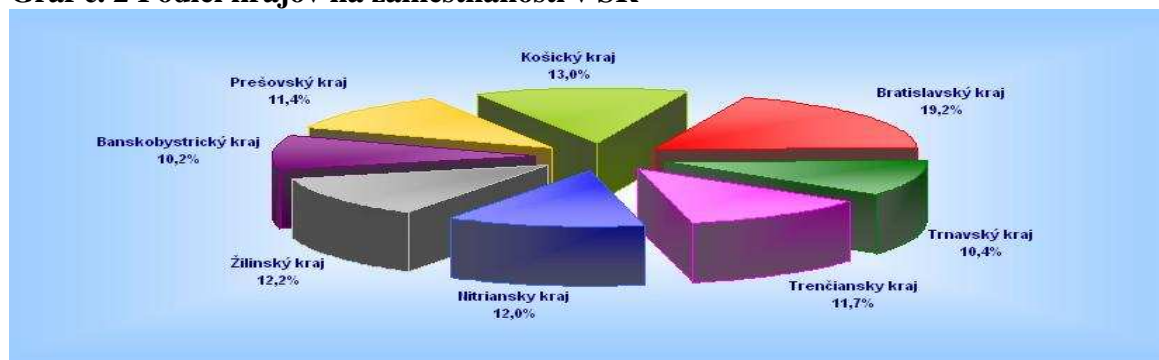
Štyri roky od vstupu SR do EÚ tiež ukázali pozitívny dopad mobility pracovných síl nielen na pracovný trh SR, ale aj na pracovné trhy a hospodársky rozvoj ostatných členských krajín EÚ, kde hlavnými prijímajúcimi krajinami boli hlavne Írsko a Spojené kráľovstvo, v menšej miere Nemecko a Rakúsko. Ani predpokladaný budúci vývoj nenaznačuje tomu, že by migračné toky a mobilita prekročili absorpčnú schopnosť trhu práce v EÚ i na Slovensku. Oslabuje sa najmä hospodárska motivácia k pohybu pracovnej sily zo Slovenska do iných štátov EÚ a dokonca sa ukazuje, že významné začínajú byť spätné toky kvalifikovanej pracovnej sily do regiónov SR.

Kvalita pracovných miest je v Európskej stratégii zamestnanosti pevne zakotvená a definovaná štyrmi kľúčovými aspektmi:

- sociálno-ekonomická bezpečnosť (vrátane výšky a rozloženia miezd),
- vzdelávanie a odborná príprava,
- pracovné podmienky (vrátane intenzity práce),
- zosúladenie pracovného a súkromného života/vyvážené zastúpenie mužov a žien.

Z pohľadu podielu jednotlivých krajov na zamestnanosti v SR je „najväčším zamestnávateľom“ Bratislavský kraj (19,2 %) a na poslednom mieste je Banskobystrický kraj (10,2 %).

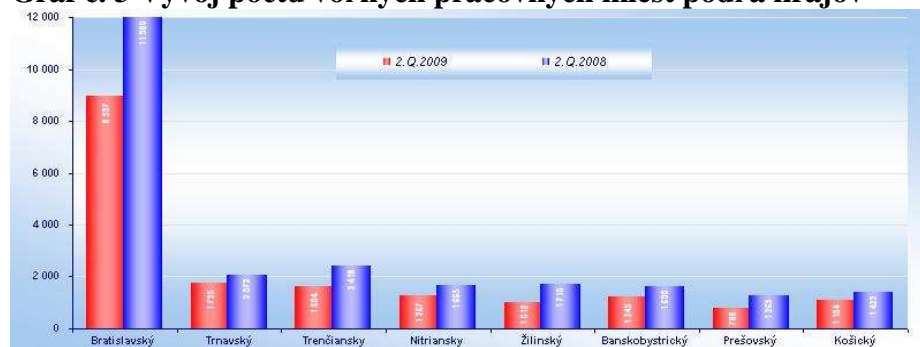
Graf č. 2 Podiel krajov na zamestnanosti v SR

Zdroj: ŠÚ SR, 2008

Z pohľadu tvorby vývoja počtu voľných pracovných miest (ak nesledujeme počet novovytvorených pracovných miest) je na prvom mieste takisto Bratislavský kraj s vysokým nárastom pred ostatnými krajinami SR. Najmenej pracovných miest, podľa porovnania 2. štvrťroka 2008 a 2009 bolo v Prešovskom kraji, najväčší prepád v počte voľných pracovných miest medziročne nastal v Prešovskom, Žilinskom a Trenčianskom kraji.

Graf č. 3 Vývoj počtu voľných pracovných miest podľa krajov

Zdroj: ŠÚ SR

Znepokojujúcim je pretrvávajúci nesúlad medzi vzdelaním a skutočnými profesijnými požiadavkami na trhu práce, čo okrem iného v kombinácii s nízkou flexibilitou trhu práce môže viesť k nárastu sociálne vylúčených skupín obyvateľstva.

Sociálna infraštruktúra

Vyvážená sociálna a kultúrna infraštruktúra vytvára základný predpoklad pre rovnomenné životné podmienky pre všetkých obyvateľov SR a napomáha vytváraniu primeraných sociálnych istôt, vzdelávaniu i možnosti rozvoja životného štýlu a životných šancí. Vybavenosť územia sociálnou infraštruktúrou nie je direktívne riadená, okrem zdravotníckej infraštruktúry, kde je ešte stále pomerne vysoký vplyv štátu.

V rámci krajov, ktoré prevzali kompetencie v oblasti stredného školstva dochádza postupne k optimalizácii siete stredných škôl podľa potrieb regiónov.

Na lokálnej a regionálnej úrovni sa optimalizuje aj sieť materských i základných škôl v súvislosti s realizovanou školskou reformou spojenou so zmenami vo financovaní jednotlivých typov škôl.

V prípade inštitúcií vyššieho vzdelávania sa tiež prejavujú disparity s dominanciou hlavného mesta Bratislavy a potom krajských miest.

Sieť zdravotníckych zariadení prešla v posledných piatich rokoch najvýraznejšími zmenami v oblasti sociálnej infraštruktúry, ale jej efektívnosť, dostupnosť a kvalita sa na regionálnej úrovni výrazne nezlepšila.

V Slovenskej republike existuje pomerne široká sieť zariadení sociálnych služieb prevádzkovaných verejnými i súkromnými subjektmi. Škála, počet a kapacita týchto zariadení sa postupne rozširuje podľa potrieb vyplývajúcich z podmienok a možností každého kraja.

Aj keď prevažujúcim typom sociálnych služieb na Slovensku je ústavná starostlivosť, v poslednej dobe sa presadzuje snaha podporovať rozvoj alternatívnych služieb k ústavnej starostlivosti, ktoré umožňujú klientom zostať v prirodzenom prostredí, vo svojej komunite a čo najbližšie k rodine. Významnú úlohu v tejto oblasti zohrávajú organizácie neziskového sektora.

Verejné zdravie

Európska politika sa v oblasti verejného zdravia orientuje predovšetkým na realizáciu politík verejného zdravia v jednotlivých členských krajinách EÚ, legislatívu, spoluprácu s medzinárodnými organizáciami, štrukturálnu podporu (Výkonná agentúra pre program verejného zdravia).

Úrad verejného zdravotníctva SR vypracoval Koncepciu štátnej politiky SR, ktorú na úrovni regiónov realizuje prostredníctvom svojich regionálnych úradov.

Štátna politika zdravia je strategickou rozvojovou politikou spoločnosti (podobne ako napríklad hospodárska politika a pod.), ktorá formuluje dlhodobé a krátkodobé ciele, stratégie a priority štátu zamerané na starostlivosť o zdravie, jeho podporu, ochranu, rozvoj a prinavrátenie.

Ciele sú vymedzené nasledovne:

- presadzovať orientáciu zdravotníctva na prevenciu a včasnú diagnostiku,
- zvýrazniť kľúčovú úlohu verejného zdravotníctva v procese starostlivosti štátu o verejné zdravie,
- zlepšovať a rozvíjať spoluprácu medzi poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, inštitúciami vyvíjajúcimi svoje aktivity na poli verejného zdravotníctva a ľuďmi prijímajúcimi rozhodnutia,
- zlepšiť systém zdravotnej starostlivosti a jej dostupnosť občanom,
- zvyšovanie kvality a bezpečnosti poskytovania zdravotnej starostlivosti na všetkých jej úrovniach,
- umiestňovať a využívať finančné zdroje tak, aby všetci mali rovnakú možnosť na poskytnutie dostupnej, medicínsky účinnej a nákladovo efektívnej zdravotnej starostlivosti,
- vytýčiť priority v oblasti zdravotníctva, ciele, dostatočne dimenzované zdroje a štandardné kritériá na meranie pokroku (vrátane vytvorenia jednotného informačného systému zdravotníctva).

Na základe úrovne verejného zdravia, kde dominantnými príčinami mortality sú chronické ochorenia, je potrebné presadzovať chronické ochorenia ako jednu z celospoločenských priorít. Pri tvorbe priorít sa však nesmieme obmedziť len na chronické ochorenia nakoľko pri súčasnom trende globalizácie a búrania bariér medzi kultúrami musí verejné zdravotníctvo čeliť stále „tradičnému nepriateľovi“, ktorým ostávajú prenosné ochorenia. Pri riešení problematiky verejného zdravia je potrebné, aby Štátna politika zdravia Slovenskej republiky obsahovala menej cieľov a prioritných oblastí, dostatočne dimenzované zdroje a štandardné kritériá pre meranie pokroku. Pre implementáciu priorít je navrhnuté vytvorenie akčných plánov. S ohľadom na vyššie uvedené kritériá sú pre nové znenie Štátnej politiky zdravia Slovenskej republiky stanovené nasledovné štyri priority:

1. chronické ochorenia,
2. infekčné ochorenia,
3. prostredie a zdravie,
4. tabak a alkohol.

Regióny by sa mali v budúcnosti venovať nielen otázkam optimalizácie siete zdravotníckych zariadení a ich vlastníckym pomerom, ale sústrediť sa na podporu:

- vytvárania a zavedenia záväzných štandardných diagnostických a liečebných postupov a rozšíriť používanie štandardizovaných postupov diagnostiky a liečby najčastejších ochorení,
- implementáciu najnovších trendov v manažmente zdravotnej starostlivosti na regionálnej úrovni (efektivita, kvalita a dostupnosť),
- prepojenie svojich regionálnych politík najmä v oblasti ľudských zdrojov (sociálna infraštruktúra) a životné prostredie s oblasťami politiky verejného zdravia (pitná voda, programy zdravia pre mladých ľudí a pod.).

Komplexné regionálne analýzy v oblasti verejného zdravia publikuje Úrad verejného zdravotníctva každoročne podľa jednotlivých oblastí vo svojej výročnej správe.

Problémy/problémové oblasti, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie (na jednotlivých úrovniach):

- nesúlad potrieb trhu práce a disponibilnej pracovnej sily v oblasti nových/potrebných zručností,
- nedostatočný monitoring a predvídanie budúcich potrieb trhu práce,
- stále vysoká miera dlhodobu nezamestnaných,
- nedostatočná kvalita a dostupnosť rôznych foriem získavania prístupu k zamestnaniu – nedostatočná flexibilita trhu práce, nízka miera kombinácie rôznych typov nástrojov aktívnej politiky trhu práce,
- nízka dynamika vytvárania nových pracovných miest,
- absencia podporných služieb pre trh práce na regionálnej úrovni (informačné a poradenské služby) poskytovaných všetkým skupinám obyvateľstva,
- nedostatočná podpora profesijnej mobility, nedostatočná pružnosť a mobilita pracovných síl,
- absencia analýzy kvality existujúcich a novo vytváraných pracovných miest,
- nedostatočná schopnosť a motivácia ekonomických subjektov vytvárať produktívne a kvalitné pracovné miesta,
- pretrvávajúce deformácie trhu práce (nedostatočná podpora vytvárania alternatívnych foriem zamestnania, vysoké odvodové zaťaženie, nedostatočná podpora, resp. okrem finančnej žiadna podpora k samozamestnaniu sa a pod.),
- nedostatočná ponuka voľných pracovných miest pre určité skupiny kvalifikovanej pracovnej sily,
- nízka efektivita, dostupnosť a kvalita zariadení poskytujúcich zdravotnú starostlivosť,
- rastúci tlak na sociálnu infraštruktúru a nové služby vo všetkých regiónoch SR, nedostatok moderných služieb v sociálnej oblasti,
- nedostatočný pocit zodpovednosti za vlastné zdravie,
- nedostatočná koordinácia a nesystémový prístup k rozvoju komplexných zdravotníckych a sociálnych služieb na regionálnej úrovni.

Od problémov, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie k prognózam

Oblasť demografie a ľudských zdrojov sa javí ako jeden z kritických faktorov ďalšieho trvalo udržateľného rozvoja regiónov SR. Pre túto oblasť sa javí ako **optimálny variantný scenár č. 3** založený na selektívnej podpore vybraných regiónov a ako rizikový sa javí variantný scenár č. 1. Uplatnenie variantného scenára č. 2 by nevedlo ani k výraznému zlepšeniu ani zhoršeniu žiaduceho (očakávaného) vývoja. Ak by sme mali hodnotiť dopady jednotlivých variantných scenárov vo vzťahu k otázkam zamestnanosti a trhu práce, potom by ako optimálny vychádzal variantný scenár č. 1.

Odporúčania k riešeniu problémov v oblasti ľudských zdrojov

Rozvoj ľudských zdrojov by mal byť zameraný najmä na orientáciu od využívania lacnej pracovnej sily smerom k rastu konkurenčnej schopnosti regiónu a dostatočnej príprave ľudských zdrojov v súlade s definovanou konkurenčnou výhodou regiónu. Nutná je zmena v prístupe všetkých aktérov na trhu práce a pochopenie zamestnanosti ako celoživotného vzdelávania a kariérneho vývoja, flexibility a motivácie podporovaných dostupnou sociálnou infraštruktúrou. Toto nie je v silách samotnej politiky trhu práce, ale závisí to i od zmeny prístupu vo všetkých prioritných oblastiach (aj na regionálnej úrovni) – prioritou musí byť vytvorenie podmienok pre minimálne stabilný rast regionálnej ekonomiky. Zamestnanosť bude narastať len vtedy, ak hraničný prínos na jedného zamestnanca bude vyšší ako hraničné náklady na neho vynaložené (otázny je preto aj rast minimálnej mzdy pri poklese alebo stagnácii regionálneho HDP). Vyššie územné celky ako „noví aktéri“ na trhu práce by mali vedieť schopnejšie rozoznávať bariéry a príležitosti na regionálnom trhu práce a mali by prevziať iniciatívu a zároveň posilniť vplyv neštátnych subjektov. Dosahovanie žiaduceho vývoja v oblasti sociálnej infraštruktúry by malo byť orientované na uplatňovanie základných kritérií – efektivita, dostupnosť a kvalita služieb s dôrazom na definovanú konkurenčnú výhodu regiónu a životné prostredie a odstraňovanie neopodstatnených regionálnych rozdielov vrátane nesúladu medzi ponukou a dopytom po vybraných službách najmä na regionálnej úrovni.

Úspešná politická a ekonomická integrácia SR do EÚ priniesla najmä rozšírenie možností migrácie za prácou (s prevažujúcou hospodárskou motiváciou), ďalej skúsenosti, ktoré migrujúci pracovníci priniesli a prinesú pri návrate domov, a peňažné transfery do domácej ekonomiky. Negatívom bol a je únik „mozgov“ v strate vynaložených verejných výdavkov na vzdelávanie týchto pracovných síl. Tento problém by na úrovni regiónov mohli vyriešiť napríklad aj v súčasnosti realizované regionálne inovačné stratégie – vytváranie podmienok pre vznik nových inovatívnych firiem. Inou stránkou migračných procesov je možný nárast počtu migrantov na domacom trhu práce, na ktorú nie sú ani spoločnosť ani regionálne politiky dostatočne pripravené.

Ak by sa rozvojové aktivity nesústredili aj na rozvoj sociálnej infraštruktúry, tento vývoj by mal negatívny dopad najmä na kvalitu života a rozvoj ľudských zdrojov.

V nasledujúcom období môže dôjsť aj k tzv. mzdovej zdržanlivosti, pretože na strane zamestnávateľov budú existovať prirodzené bariéry proti rýchlemu zvyšovaniu miest a rast miezd môže zaostávať za rastom produktivity, predpokladáme však, že domáce firmy budú napodobňovať zahraničné firmy a rozdiely medzi nimi sa budú stierať.

Vytváranie značného počtu vysokokvalifikovaných pracovných miest môže viesť k polarizácii trhu práce a k zvýšeniu nerovnosti v oblasti príjmov jednotlivých skupín obyvateľstva a nie k žiaducemu rastu kvality života obyvateľstva a blahobytu. Výraznejšie problémy môžu nastať vo vybraných skupinách pracovníkov a to najmä u starších pracovníkov (nad 50 rokov), dlhodobo nezamestnaných a nízko kvalifikovaných pracovníkov.

Závery

Posilňovanie schopnosti regiónov v oblasti prognózovania a predvídania, prehĺbenie medzinárodnej spolupráce, mobilizácia a vhodná kombinácia všetkých nástrojov nielen politiky zamestnanosti a trhu práce a proaktívne riešenie nesúladu v oblasti zamestnanosti prostredníctvom vypracovanej regionálnej integrovanej stratégie zamestnanosti môže viesť

k udržateľnému a stabilnému rozvoju regiónu a rastu jeho konkurencieschopnosti a atraktivity formou vytvárania kvalitných pracovných miest v perspektívnych, resp. kľúčových sektoroch podľa potrieb regionálnej ekonomiky.

Vzhľadom na prebiehajúci vývoj a trendy vyplývajú tri hlavné závery:

- v strednodobom a dlhodobom horizonte existuje na úrovni regiónov veľký potenciál na vytváranie pracovných miest a to aj v prípade nových i náhradných pracovných miest,
- požiadavky na zručnosti, schopnosti a kvalifikáciu značne vzrastú pri všetkých typoch a úrovniach zamestnaní, čo si bude vyžadovať vyššie investície do vzdelávania,
- bude potrebné lepšie zosúladiť ponuku zručností a dopytu na trhu práce, ktorému budú čoraz viac dominovať služby aj prostredníctvom systému monitorovania a hodnotenia potrieb trhu práce a spolupráce všetkých zainteresovaných subjektov.

Zaslúženú pozornosť bude potrebné venovať otázkam budovania systému celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva, ako i novým typom služieb zamestnanosti v „regionálne špecifickej“ kombinácii s ostatnými sociálnymi službami ako otvorených regionálnych systémov.

Kvalita a úroveň sociálnej infraštruktúry sa prejavuje predovšetkým v oblastiach rozvoja ľudských zdrojov, vzdelávania a zamestnanosti. Napriek pomerne výrazným regionálnym rozdielom v sociálnej infraštruktúre podmienenej najmä dlhodobým vývojom, sídelnou štruktúrou a špecializáciou regiónov, nie sú tieto rozdiely vždy rozhodujúce pre rozvoj regiónu a to najmä z pohľadu dostupnosti a efektívnosti.

3.2 Podnikateľské prostredie (ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť)

Východiskový stav a podstatné trendy

Ekonomická výkonnosť a regionálna konkurencieschopnosť sú významnými faktormi rozvoja regiónov. Regióny, mestá a obce spolu súťažia pri vytváraní, získavaní, udržaní a podporovaní ekonomických subjektov rovnako ako podniky a iné organizácie na trhu. Vysokovýkonné a konkurencieschopné regióny vytvárajú podmienky najmä pre ekonomické subjekty, ktoré stabilizujú a generujú nové pracovné miesta, nové príležitosti pre využívanie potenciálu regiónov a majú zásadný vplyv na prosperitu, blahobyt a životnú úroveň regiónov a obcí. Regionálna konkurencieschopnosť predovšetkým charakterizuje schopnosť regiónov generovať príjmy a udržať úroveň zamestnanosti v rámci národnej a medzinárodnej konkurencie.

Regionálna konkurencieschopnosť je úzko spojená so štyrmi hlavnými faktormi:

- štruktúrou ekonomických aktivít,
- úrovňou inovácií,
- stupňom dostupnosti regiónu,
- úrovňou dosiahnutej vzdelanosti pracovných síl.

Konkurencieschopný región je atraktívny nielen pre svojich občanov, ale aj pre podniky a ostatné inštitúcie (príťahuje investície, znalosti, atď.). Jeho charakteristickým rysom je lokalizácia firiem a migrácia.

Podrobná analýza hospodárskeho vývoja v regiónoch na úrovni NUTS 3 je uvedená v prílohe 1.

Hrubý domáci produkt

Základným ukazovateľom pre porovnanie regionálnej konkurencieschopnosti a sociálno-ekonomickej úrovne regiónov bol a stále ešte je hrubý domáci produkt (**HDP**).

Podľa dostupných ekonomických ukazovateľov sa na prvom mieste medzi regiónmi SR a na popredných miestach medzi regiónmi EÚ na úrovni NUTS 3 umiestnil Bratislavský kraj a na poslednom mieste Prešovský kraj. Na úrovni NUTS 2 to bolo Východné Slovensko. Ak by sme všetky kraje SR porovnávali len na základe ukazovateľa HDP na obyvateľa, alebo HDP na obyvateľa v PKS, dostali by sme rovnaký výsledok. Ak však regióny SR porovnáme podľa indexu konkurencieschopnosti³, potom pozícia Prešovského kraja sa zlepší a na posledné miesto dostaneme Banskobystrický kraj.

Z hľadiska kumulovanej zmeny HDP by sme mohli regióny SR rozčleniť do nasledujúcich kategórií:

a) regióny, ktorých prírastok HDP výrazne prekračuje prírastok SR

Na základe dostupných údajov z rokov 1995 – 2005, najväčšiu dynamiku vykazovalo hlavné mesto Bratislava, a teda Bratislavský kraj. Vysoká dynamika rastu HDP je typická pre metropolitný charakter regiónu a jediný mestský región SR s výrazne odlišnou štruktúrou ekonomiky, umožňujúci výraznú akceleráciu rastu, ktorá by pri vhodnej regionálnej politike mohla pokračovať aj v ďalšom období.

b) regióny, ktorých prírastok HDP je porovnateľný s prírastkom HDP na úrovni SR

V sledovanom päťročnom období sa k tejto kategórii približuje Trnavský kraj, ktorý ťaží z významného prílivu priamych zahraničných investícií (PZI) a blízkosti k Bratislavskému kraju. Nasledoval Trenčiansky kraj, ktorý využíval k rastu najmä svoju dobre vybudovanú infraštruktúru v kombinácii s prílivom PZI a nakoniec Banskobystrický kraj. Tesne za týmto krajom skončil Košický kraj, ktorý profitoval taktiež najmä z prílivu PZI.

c) regióny, ktorých prírastok HDP je nižší ako prírastok HDP na úrovni SR

Do tejto kategórie patria všetky ostatné kraje SR - s najnižším rastom 0,9 % na poslednom mieste zostal Prešovský kraj.

³ V súčasnosti sa publikuje niekoľko medzinárodných indexov konkurencieschopnosti ako sú Index globálnej konkurencieschopnosti každoročne publikovaný WTO na úrovni štátov, ECI – Európsky index konkurencieschopnosti, ktorý je vyhodnocovaný na úrovni národnej i regionálnej (NUTS 2). Podľa tohto indexu v rokoch 2006 – 2007 dosiahol Bratislavský kraj 10. miesto medzi 120 hodnotenými regiónmi EÚ, Západné Slovensko obsadilo 107. a Východné Slovensko 108. miesto, na poslednom mieste skončilo Stredné Slovensko (114. miesto). K základným hodnoteným oblastiam patrí dostupnosť a atraktivita, ekonomická výkonnosť, inovácie, veda a výskum a vzdelanostná úroveň. Pri hodnotení konkurencieschopnosti krajov SR pre potreby NSRR SR sme vychádzali z hodnotenia EÚ v tzv. Atlase konkurencieschopnosti regiónov EÚ, ktorý vydáva pravidelne od roku 2005 EÚ.

Hrubý domáci produkt na obyvateľa (HDP/obyvateľa)

Použitím tohto ukazovateľa je možné zohľadniť výkonnosť regiónu vo väzbe na počet jeho obyvateľov. V prípade dlhšieho časového radu je tiež možné analyzovať vývoj dynamiky tak v bežných, ako aj stálych cenách, no aj pri tomto ukazovateli môžeme pozorovať rovnaký vývoj ako v prípade dynamiky vývoja HDP jednotlivých krajov.

V odborných kruhoch sa už niekoľko rokov diskutuje o výpovednej hodnote týchto dvoch ukazovateľov a objavujú sa návrhy na nové ukazovatele ako sú: HDP na obyvateľa v PKS EÚ 25 = 100 (v %), HDP na obyvateľa v produktívnom veku, ukazovateľ daňovej sily a pod..

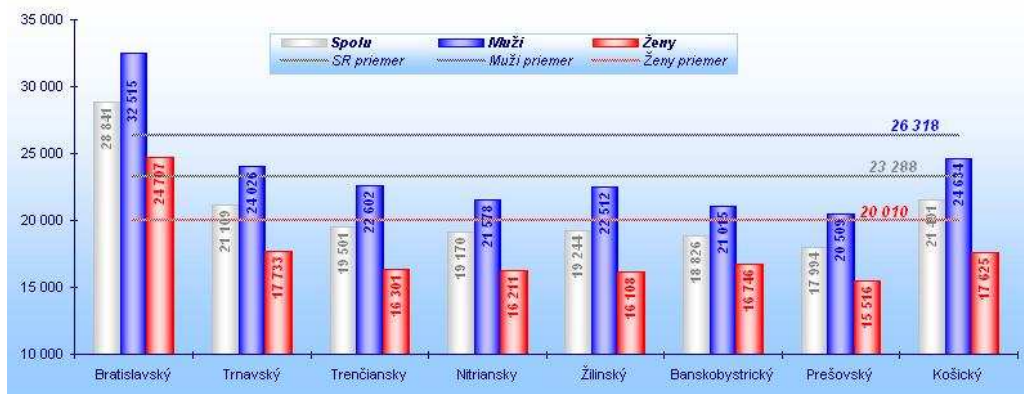
V rámci regionálneho porovnávania ekonomickej výkonnosti existuje v SR zásadná regionálna disparita - metropolitný región verzus ostatné regióny. Bratislavský kraj spolu s Bratislavou je jediným regiónom, ktorý dosiahol a dosahuje úroveň priemeru bývalej EÚ 15 s podielom 25 % HDP celej SR. Výkonnosť regiónu sa v rámci európskeho porovnania zaradila na prvé miesto a predbehla dokonca aj Prahu (2005 - 2006).

Ak budeme vychádzať z konkurencieschopnosti regiónov SR a ich vnútorného potenciálu, najmä pomaly rastúcim regiónom SR a zároveň vidieckym regiónom by z pohľadu rastu HDP na obyvateľa pomohla koncentrovaná podpora rozvoja turizmu, kde existuje potenciál zvýšenia jeho podielu na HDP zo súčasných cca 2,8 % na cca 8 až 9 % v horizonte 10 až 15 rokov, čo by znamenalo medziročný rast tohto odvetvia aj na národnom HDP minimálne o pol percenta a prispelo by tak k rastu zamestnanosti.

Priemerná mzda zamestnancov v krajoch SR

Okrem hlavného ukazovateľa HDP je možné využiť aj iné ukazovatele (napr. priemerná mzda zamestnancov v krajoch SR), ktoré charakterizujú ekonomickú výkonnosť regiónov, prípadne nepriamo aj životnú úroveň obyvateľov jednotlivých vyšších územných celkov. Priemerná mesačná hrubá mzda ako súčasť disponibilných príjmov obyvateľstva v roku 2008 podľa krajov a pohlavia kopíruje ekonomickú výkonnosť regiónov SR – najvyššia je v Bratislavskom kraji (32 515 Sk) a najnižšia v Prešovskom kraji (20 509 Sk). Zaujímavosťou je, že pomerne nízka priemerná mesačná hrubá mzda je v Nitrianskom kraji (21 578 Sk) v porovnaní s Banskobystrickým krajom (21 015 Sk).

Graf č. 4 Priemerná mesačná hrubá mzda v roku 2008 podľa krajov a pohlavia

Zdroj: ŠÚ SR, 2008

Podnikateľské subjekty

Stav podnikateľského prostredia, ktoré je tvorené fyzickými a právnickými osobami, je dôležitým prvkom výkonnosti regiónov. V sledovanom období počet živnostníkov vzrástol, no najväčšie prírastky boli zaznamenané v rokoch 2003 – 2004 a najväčší nárast v sledovanom období zaznamenal sektor služieb. Na raste počtu podnikateľských subjektov sa prejavil najmä príliv PZI do automobilového priemyslu a nárast v stavebníctve. Kým v roku 2001 bolo najviac živnostníkov v Bratislavskom kraji, v roku 2008 to už bolo v Žilinskom a Prešovskom kraji.

Podnikateľské prostredie je okrem živnostníkov závislé aj od podnikov, ktoré sú hlavným zdrojom ekonomickej výkonnosti a tvorby pracovných miest. Vývoj v podnikovej sfére bol odlišný od vývoja u živnostníkov, a to najmä z dôvodu iných lokalizačných faktorov a finančných potrieb a priestorových väzieb. Viac ako jedna tretina podnikov je registrovaná v Bratislavskom kraji, v ostatných je rozdelenie podnikov viac menej rovnomerné, pokles zaznamenali Košický, Banskobystrický a Trenčiansky kraj.

Z pohľadu sektorov, najväčšiu zmenu zaznamenal Bratislavský kraj v sektore služieb – rast podielu finančných služieb na úkor obchodných služieb, pokles podnikov v priemysle a stavebníctve. Podobné zmeny zaznamenal aj Trnavský kraj a Žilinský kraj, Trenčiansky kraj a Nitriansky kraj zaznamenal výrazný pokles priemyselných podnikov.

Exportná výkonnosť jednotlivých krajov SR

Medzi jednotlivými kraji SR existujú významné rozdiely z hľadiska územného rozdelenia exportu. Z tohto uhlu pohľadu môžeme identifikovať dva základné faktory, ktoré tieto rozdiely determinujú:

- geografická poloha kraja a z nej vyplývajúce väzby na zahraničné trhy,
- alokácia výrobných kapacít a to buď všeobecne exportne zameraných, alebo naviazaných na zahraničných odberateľov.

Ku krajom s najväčším exportom patria kraje s vysokým podielom automobilového, elektrotechnického a hutníckeho priemyslu ako Bratislavský, Trnavský, Žilinský a Košický kraj.

Orientáciou na služby, nové produkty a nové trhy by sa mohla exportná výkonnosť jednotlivých regiónov zvýšiť najmä v Prešovskom kraji.

Technická infraštruktúra

Kvalitná dopravná infraštruktúra je limitujúcim faktorom rozvoja národného hospodárstva a tým i regionálneho rozvoja, pretože umožňuje mobilitu výrobných faktorov a je zrejme, že jej význam s postupujúcou globalizáciou vzrástol.

Trendy v súčasnej doprave môžeme zhrnúť nasledovne:

- rastúca mobilita spoločnosti,
- rast významu individuálnej dopravy na úkor verejnej hromadnej, cestnej a železničnej dopravy najmä v dôsledku rastu flexibility a mobility pracovnej sily a nevyhnutnosti zaistenia dodávok pre automobilový priemysel v systéme JIT (just in time),

- podfinancovanie údržby a opráv komunikácií.

Súčasná pomerne hustá sieť ciest je však z veľkej časti v nevyhovujúcom stave, pokiaľ ide o trasovanie, kvalitu povrchu a stav objektov je v uspokojivom stave. Nedokončená sieť diaľnic a vysokorychlostných komunikácií spomaľuje dopravu a vytvára bariéry pre dostupnosť niektorých regiónov, ako sú Prešovský a Košický kraj a niektoré oblasti Žilinského a Banskobystrického kraja a napojenie týchto regiónov na susedné štáty alebo medzinárodné koridory.

Význam železničnej dopravy v posledných rokoch poklesol, napriek tomu hrá významnú úlohu v preprave tovarov a stále ešte aj v preprave osôb. Atraktivite železničnej dopravy by pomohla propagácia životného štýlu „zeleného rastu“ (investície do obnoviteľných zdrojov energie, nízkouhlíkových technológií a zelenej infraštruktúry) a skrátenie prepravných časov.

Letecká doprava zaznamenala v posledných piatich rokoch veľký boom aj v súvislosti s nástupom nízko nákladových (low-cost) spoločností a sprevádzkovanie nových regionálnych letísk (Sliač, Žilina). Najvýraznejší rast však zaznamenalo letisko Bratislava, ktoré ťaží hlavne z atraktivity hlavného mesta. Snahy ostatných regionálnych letísk o prilákanie low-cost dopravcov zatiaľ vyšli len letiskám Poprad a Košice, ktoré sú považované za atraktívne regionálne centrá. Problémové sú emisie z palív, používané v leteckej doprave.

Vodná doprava sa na dopravnom výkone podieľa len nepatrným spôsobom. Perspektívu a nevyužitú možnosť má len dunajská vodná cesta (prípadne vážska cesta), ale len za predpokladu, že sa v rámci politiky regionálneho rozvoja bude jej využívanie presadzovať.

Ostatné druhy dopravy (napr. cyklistická) nemôžu byť považované za alternatívu verejnej hromadnej dopravy či individuálnej automobilovej dopravy, ale skôr jej doplnenie, čo súvisí s nedostatočnou a nevyhovujúcou infraštruktúrou, terénnou členitosťou, ale aj dlhodobou tradíciou využívania verejnej dopravy a v neposlednom rade aj s klimatickými pomermi na Slovensku. Cyklistická doprava sa v mestách rozvíja len veľmi pomaly a diferencovane v závislosti na záujme samosprávy alebo tretieho sektora a územno-technických podmienkach konkrétnych miest napriek pozitívneho vplyvu na verejné zdravie obyvateľstva.

Významnú rolu v rozvoji regiónu môžu zohrať integrované dopravné systémy (IDS), ktoré prepoja mestskú hromadnú dopravu vo veľkých mestách s dopravou v ich spádových územiach. V súčasnosti sa pripravujú v niektorých regiónoch projekty pre IDS (Bratislavský, Prešovský a Košický kraj).

Vodné hospodárstvo

Pretrvávajúcim problémom všetkých regiónov, ale najmä vidieckych, je nedostatočne rozvinutý systém kanalizačných sietí a čističiek odpadových vôd, čo je zároveň aj príčinou vysokého stupňa znečistenia vodných tokov. Podiel obyvateľov napojených na kanalizáciu s čističkou odpadových vôd v SR rástol (v roku 2007 bolo na území SR 500 ČOV). Aj tu existujú výrazné regionálne rozdiely.

Zásobovanie plynom

Zásobovanie plynom sa zlepšilo vo všetkých regiónoch. Vo vidieckych oblastiach však naďalej dochádza k znečisťovaniu ovzdušia najmä v zimnom období. Aj napriek pomerne uspokojivej miere zásobovania plynom je možné pozorovať závislosť kvality ovzdušia na cene zemného plynu. Je zrejmé, že cena je jedným z rozhodujúcich faktorov ďalšej plynifikácie (okrem závislosti od dodávok z Ruskej federácie).

Telekomunikácie

Telekomunikačná infraštruktúra prešla v posledných piatich rokoch významným vývojom poznačeným rozvojom mobilnej komunikácie a vysokorýchlostného internetu. Tieto služby postupne vytlačili význam klasických pevných liniek a tradičnej hlasovej komunikácie a dnes presahuje počet mobilných telefónov počet obyvateľov SR.

Relatívna zaostalosť SR a jej regiónov vo využívaní informačných a komunikačných technológií nie je spôsobená len nedostatočnou infraštruktúrou v niektorých regiónoch, ale pramení aj z pomerne ešte stále vysokých cien internetu, z „nedôvery“ a nedostatočných skúseností určitých skupín obyvateľstva, ale aj z absencie relevantného obsahu a elektronicky poskytovaných verejných služieb. Regionálne diferencovaná je aj vybavenosť domácností počítačom a pripojením na internet, ktoré je závislé aj na príjmoch domácností, vzdelanostnej úrovni a celkovej schopnosti členov domácnosti adaptovať sa na zmeny technológií a na ich využívanie.

Využitie kultúrneho dedičstva a prírodného potenciálu pre podnikanie v oblasti turizmu

Slovensko je svojou heterogénnosťou, etnicky a nábožensky pestrou skladbou obyvateľstva typicky stredoeurópskou krajinou. V dôsledku špecifického historického vývoja si túto pestrosť uchovalo viac ako ostatné okolité štáty aj vo všetkých formách kultúry a jedinečnosti kultúrneho dedičstva.

V stredoeurópskych spoločnostiach pojem národná kultúra zahŕňa kultúrne dedičstvo, t. j. hodnotné kultúrne fenomény pochádzajúce zo starších historických období, ako sú prejavy sakrálneho umenia a architektúry, artefakty z aristokratického alebo meštiackeho prostredia, technické pamiatky. Špecifická pozornosť sa zvykne venovať tradičnej a ľudovej kultúre, t. j. kultúrnym fenoménom najmä z prostredia tradičných regionálnych roľníckych kultúr.

V oblasti kultúry existuje niekoľko strategických dokumentov, ktoré sa predovšetkým zaoberajú kultúrou a jej jednotlivým zložkám, malá pozornosť sa venuje využitiu kultúry a kultúrneho dedičstva vo vzťahu k iným sektorom a politikám, ako napríklad v oblasti turizmu.

Turizmus zahŕňajúci dopravu, ubytovanie, stravovanie, rekreáciu a služby pre turistov a ďalšie súvisiace činnosti, patrí v súčasnosti medzi najväčšie a najdynamickejšie sa rozvíjajúce ekonomické odvetvie priamo využívajúce kultúrne dedičstvo a prírodný potenciál v jednotlivých regiónoch.

Turizmus považovaný vo svete za odvetvie budúcnosti sa stáva stále významnejším a nenahraditeľným faktorom regionálneho rozvoja vo viacerých slovenských regiónoch a v celej ekonomike Slovenska.

Možné zastúpenie poznávacieho, kultúrohistorického turizmu, ktorého potenciál Slovensko doteraz dostatočne nevyužíva, je významný vo všetkých regiónoch SR a jeho podpora by pomohla najmä vidieckym oblastiam – podporila by rast zamestnanosti a špecificky orientovaných služieb, kde najväčší potenciál má najviac zaostávajúci Prešovský kraj.

Aj rozvoj turizmu však musí rešpektovať možnosti územia a jeho limity funkčného využitia obsiahnutých v dokumentoch územného rozvoja a životného prostredia.

Problémy/problémové oblasti, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie (na jednotlivých úrovniach)

- nízka ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť Slovenska vo väčšine regiónov spôsobená nedostatočným využívaním vnútorného potenciálu a prehlbovanie týchto problémov je kľúčovým limitom vyššej produktivity a rastu konkurenčnej schopnosti slovenskej ekonomiky,
- nedostatočne rastúca súhrnná produktivita výrobných faktorov,
- nedostatočný príliv PZI a iných investícií do nových sektorov a do vybraných regiónov,
- pretrvávajúca nízka pružnosť pracovnej sily a jej nedostatočná adaptabilita, pretrvávajúca najmä nízka profesijná mobilita pracovnej sily, vysoká miera dlhodobozamestnaných,
- nedostatočné definovanie dynamických komparatívnych výhod (predovšetkým intelektuálneho ľudského kapitálu),
- nedostatočná reštrukturalizácia sektorovej štruktúry najmä v dlhodobozamestnaných regiónoch SR a nedostatočná adaptabilita na nové podmienky (globalizácia, rast konkurencie, orientácia na nové segmenty a trhy a pod.),
- nepripravenosť podnikateľského sektora reagovať na nové výzvy, príležitosti, ale aj ohrozenia,
- nedostatočné využívanie existujúcej technickej infraštruktúry z pohľadu logistiky územia, jej efektivity a dostupnosti,
- nedostatočná pozornosť venovaná prepojeniu na perspektívne, nové trendy a posilnenie exportnej výkonnosti regiónov SR, využitie výhodnej geografickej polohy (prepojenie Severného mora a Čierneho mora železničnou i vodnou dopravou),
- nízky podiel ekologických riešení pri realizácii projektov technickej infraštruktúry, nízky podiel využitia ekologickejších foriem dopravy,
- vysoký a rastúci podiel individuálnej/automobilovej dopravy a prepravy,
- nedostatočná pozornosť venovaná environmentálnej a telekomunikačnej infraštruktúre,
- nedostatočné inštitucionálne a občianske zabezpečenie vzdelanosti a kultúrnosti,
- nekvalitná a v niektorých aspektoch nedostatočná infraštruktúra turizmu a nerozvinuté služby,
- nedostatok profesionálov a odborníkov pre riadenie rozvoja turizmu i pre riadenie samotných zariadení (najmä informačných, marketingových),
- absencie marketingových koncepcií rozvoja SR a jeho regiónov ako európskych destinácií,
- nízka úroveň partnerstva medzi aktérmi v oblasti turizmu,
- obmedzené finančné prostriedky pre rozvoj podnikania,
- nedostatok nosných regionálnych projektov vedúcich k tvorbe produktov turizmu,
- nedostatok finančných prostriedkov na údržbu a obnovu kultúrneho dedičstva,
- nedostatočné využívanie nových informačných technológií v turizme (napr. rezervačné systémy cestovného ruchu vrátane regionálnej úrovne, neprevisanost' siete turistických informačných centier a pod.).

Podstatnou bariérou súhrnnej produktivity je nízka miera inovačnej aktivity a pokles podnikateľskej činnosti pri zakladaní malých a stredných podnikov. Slovensko od roku 1995 neustále zaostáva vo vede, výskume a inováciách, raste kvality produktov a služieb a vo využívaní interných zdrojov.

Od problémov, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie k prognózam

Z hľadiska rastu ekonomickej výkonnosti a konkurencieschopnosti regiónov SR sa ako **optimálny javí variantný scenár č. 3**. Realizácia regionálnej politiky podľa variantného scenára č. 2 by nepriniesla potrebné výrazné zlepšenie pre zaostávajúce regióny. Najrizikovejší v súvislosti so žiaducim a očakávaným vývojom sa javí variantný scenár č. 1, ktorý síce bude smerovať k rastu zamestnanosti, ale bez pozitívnej väzby na produktivitu práce a rast pridanej hodnoty.

Z hľadiska budovania technickej infraštruktúry nie je ani tak dôležitý výber niektorého variantného scenára ako z pohľadu sociálnej infraštruktúry pre znevýhodnené regióny, a preto by bola najvhodnejšia implementácia variantného scenára č. 1, ale z dôvodu dlhodobej udržateľnosti rastu a rastu konkurencieschopnosti navrhujeme realizáciu **variantného scenára č. 3**.

Pre oblasť kultúry, kultúrneho dedičstva sa javí ako najvýhodnejší **variantný scenár č. 3**, pretože vytvára najlepšie možnosti pre rozvoj kultúry a zároveň turizmu v jednotlivých regiónoch SR.

Odporúčanie k riešeniu problémov v oblasti podnikateľského prostredia, ekonomickej výkonnosti a konkurencieschopnosti

Naplnenie cieľov uvedených v strategických a koncepcných materiáloch na všetkých úrovniach si vyžaduje koordinované úsilie všetkých relevantných aktérov. Dobiehanie ekonomickej výkonnosti a zvyšovanie medzinárodnej konkurencieschopnosti si bude vyžadovať systémové podmienky na stály rast produktivity (vyšší ako v EÚ) podporený kvalitatívnymi zmenami a zlepšovaním podnikovej výkonnosti. Spoločným cieľovým smerovaním by mala byť snaha o čo najväčšiu podporu dobrého fungovania aj regionálneho trhu, rešpektovanie princípu ekonomickej slobody a osobnej zodpovednosti, jasné vlastnícke vzťahy (vrátane ochrany súkromného vlastníctva) a rovnosť šancí a tiež tlak na efektívnosť investícií (najmä zo strany štátu), proaktívny prístup k získavaniu zahraničného kapitálu spojený s aplikáciou nových technológií a podporou vedy a výskumu v rozhodujúcich sektoroch a najmä podstatné zrýchlenie a celkové zjednodušenie podmienok pre podnikanie.

Podstatným predpokladom k dosiahnutiu želaného ekonomického vývoja Slovenska bude tiež čo najväčší prístup k vzdelaniu a poznatkom a to osobitne k poznatkom v špecializovaných odboroch a odvetviach na ľudský a technologický kapitál. Dôležité budú aj zmeny na trhu práce a uplatnenie primeraného vplyvu verejnej správy v ekonomike (vrátane zníženia korupcie a nekalých praktík).

Jedným z dôležitých predpokladov je a bude aj stabilný finančný trh a to najmä vybudovanie kapitálového trhu, ktorý by sa mohol v budúcnosti vo vyššej miere podieľať formou domácich úspor na raste investícií.

Na zabezpečenie dlhodobej konkurenčnej schopnosti ekonomiky SR bude tiež nevyhnuté znížiť alebo diverzifikovať dovoz ropy a zemného plynu, vytvoriť podmienky pre rozvoj turizmu a iných nových služieb a podporovať zmenu sektorovej štruktúry najmä v dlhodobo zaostávajúcich a najzraniteľnejších regiónoch (subregiónoch) aj podporou orientácie na export, produkciu nových tovarov a služieb na nové trhy.

Konkurencieschopnosť - úloha regiónov pri ekonomickom rozvoji znamená sústrediť sa v prvom rade na ich ekonomickú výkonnosť. Konkurenčná výhoda regiónov vyrastá z hodnoty, ktorú dokáže región vytvoriť pre svojich „klientov“ (firmy, občanov).

Konkurenčná stratégia regiónu musí definovať:

- atraktivitu (príťažlivosť) regiónu z hľadiska kvality života pre obyvateľov a z hľadiska dlhodobej výnosnosti (prosperitu) podnikateľských subjektov,
- rozhodujúce činitele, ktoré určujú jeho konkurencieschopnosť (konkurenčnú výhodu) vrátane jeho konkurenčnej pozície.

Postavenie regiónu v rámci širších vzťahov môže tiež významne ovplyvňovať dlhodobú udržateľnosť jeho konkurenčnej výhody.

Konkurenčná stratégia regiónov preto nemôže byť zameraná len na podporu a rozvoj všetkých silných stránok a možných príležitostí, čo by viedlo k priemeru a podpriemeru na „trhu regiónov“, ale na skutočných silných stránkach – prioritách rozvoja a reálne dosiahnuteľných príležitostiach, ktorým sa bude venovať „plne a výhradne.“ Región vo svojej konkurenčnej stratégii musí zodpovedať základnú otázku – v čom a ako bude iným regiónom konkurovať a čo mu zabezpečí udržateľný rast, resp. sebestačnosť založenú na vnútornom rozvojom potenciáli.

Zámerom zostáva zabezpečiť udržateľný ekonomický rast. Udržateľný ekonomický rast sa dá dosiahnuť len spoluprácou všetkých aktérov regionálneho rozvoja na všetkých úrovniach.

Ukazuje sa tiež, ktoré regióny a ktoré podnikateľské aktivity špecifické pre jednotlivé regióny vedú k udržateľnému rozvoju nielen z pohľadu zisku. Zdravé podnikateľské prostredie si vyžaduje silné a atraktívne regióny a takisto len prosperujúce regióny sú konkurencieschopné, ak majú silné podnikateľské záujmy.

Aktívnou spoluprácou a participáciou regiónov, miest a obcí, ktoré rozoznávajú svoju úlohu v regionálnom rozvoji a budú vytvárať komplexné prierezové rozvojové stratégie, je možné dosiahnuť požadovaný synergický efekt v danom regióne.

Dosahovanie žiaduceho vývoja v oblasti technickej infraštruktúry by malo byť orientované na uplatňovanie základných kritérií – efektivita, dostupnosť a kvalita služieb s dôrazom na definovanú konkurenčnú výhodu regiónu a životné prostredie a odstraňovanie neopodstatnených regionálnych rozdielov vrátane nesúlady medzi ponukou a dopytom vo vybraných službách najmä na regionálnej úrovni.

Jedným z vážnych problémov v oblasti kultúry je problém predvídania dopadov integračných a globalizačných procesov na celú spoločnosť a tým aj na jej vzťah ku kultúre a kultúrnemu dedičstvu. Vychádzame však z predpokladu, že v oblasti kultúry a kultúrneho dedičstva sa budú uplatňovať oba procesy globalizácia i posilňovanie národnej identity, resp. regionálnej identity a špecifik regionálnej kultúry s väčším alebo menším vplyvom iných kultúr a predpokladáme aj kvalitatívne zmeny v kultúre. Zdroje na financovanie kultúrnych aktivít by mali byť

vynakladané premyslene a cieľavedome, zmeny v podiele finančných tokov získaných z daní od centra na miestnu úroveň budú v prospech najmä údržby a obnovy kultúrneho dedičstva, a efektívny rozvoj turizmu, z ktorého časť zisku by mala opäť smerovať k podpore regionálnej a miestnej kultúry. Priaznivý obrat by priniesla aj lepšia koordinácia a manažment centrálnych a regionálnych aktérov a ich aktivít, efektívna a koordinovaná spolupráca štátnych a samosprávnych orgánov a inštitúcií, súkromného sektora, ako aj občianskych združení a neziskových organizácií a dlhodobá kampaň poukazujúca na prospešnosť filantropických aktivít vo vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu. Pre zachovanie identity, rozvoj kultúry a starostlivosť o kultúrne dedičstvo regiónov a sídiel, je dôležité rozvíjať spoluprácu aj na úrovni EÚ, napr. prostredníctvom spoločného inštitucionálneho rámca.

Významnou mierou by k rozvoju kultúry a s ňou spojeného turizmu prispela aj orientácia na využívanie nových informačných a komunikačných technológií, podpora vedy, výskumu a inovácií v oblasti starostlivosti o kultúrne dedičstvo a rozvoj špecifických aktivít v turizme. Dôležitú úlohu zohráva aj podpora pôsobenia medzinárodných organizácií pre vedu a výskum v oblasti kultúry na území SR.

Novým rizikom sa stala svetová kríza s výrazným dopadom aj na slovenskú ekonomiku a základnou úlohou bude zamedziť prepadu a udržať regionálnu výkonnosť aspoň na predkrízovej úrovni. Okrem proti krízových opatrení bude potrebné realizovať komplexné konsolidačné a ozdravné programy aj napriek odporu určitých skupín obyvateľstva alebo záujmových skupín a sústrediť sa na maximálne využitie všetkých regionálnych aktív, ako sú najmä ľudské zdroje, inovácie, diverzifikácia sektorovej štruktúry, produktivita práce, zvyšovanie miery zamestnanosti najmä u mladých ľudí a žien smerom k posilňovaniu konkurenčnej výhody regiónov a vyváženou podporou rastúcich i zaostávajúcich regiónov a zároveň lepším regionálnym manažmentom.

Ak by sa rozvojové aktivity sústredili prioritne len na rozvoj technickej infraštruktúry a menej by sa investovalo do sociálnej infraštruktúry, tento vývoj by mal negatívny dopad najmä na kvalitu života a rozvoj ľudských zdrojov. Rozvoj technickej infraštruktúry je potrebné veľmi úzko viazať na reálne komparatívne výhody a konkurencieschopnosť regiónov a investície sa musia „vrátiť“ v príjmoch regiónov a nezaťažovať ich výdavkovú časť.

Výrazným problémom môže byť nepochopenie hodnoty národnej alebo regionálnej identity a jej oslabovanie na úkor iných kolektívnych identít a výrazný a neprimeraný komerčný tlak na využívanie kultúrneho dedičstva.

Záver

Ak by sme sledovali úroveň konkurencieschopnosti jednotlivých krajov len prostredníctvom ukazovateľov HDP, potom by sme mohli jednoznačne konštatovať, že nielen ukazovatele HDP, ale aj ostatné rozhodujúce ukazovatele, odvodené alebo úzko spojené s HDP popisujú výrazné rozdiely medzi jednotlivými krajinami. Za dôležité je potrebné považovať predovšetkým rozdiely spojené s dlhodobou dynamikou vývoja, pretože pokračujúce trendy a uplatňované nástroje regionálnej politiky môžu existujúce rozdiely v budúcnosti významne prehĺbiť a tak Bratislava a Bratislavský kraj môže stratiť svoje súčasné medzinárodné postavenie. Ďalším významným ukazovateľom je produktivita práce.

Z naznačeného uhlu pohľadu môžeme kraje rozdeliť do nasledujúcich skupín:

- Bratislavský kraj ako jediný kraj dosahujúci priemer EÚ, ktorý zároveň vykazuje najvyššiu produktivitu práce podľa ESA. Nasledovný je Trnavský kraj s druhou pozíciou v oboch ukazovateľoch.
- Trenčiansky a Nitriansky kraj - tieto kraje vykazujú malý rozdiel oproti priemeru v produktivite práce podľa ESA a HDP. Nedostatkom týchto regiónov bola v minulosti nižšia výkonnosť a nevyhovujúca sektorová štruktúra.
- Žilinský a Košický kraj - vykazovali v sledovanom období menšiu dynamiku rastu, ale v poslednom období mali potenciál na výraznejšie zrýchlenie.
- Banskobystrický a Prešovský kraj - ide o kraje s podpriemernými, alebo až veľmi podpriemernými výsledkami z hľadiska sledovaných ukazovateľov; sú to regióny, ktoré neukončili reštrukturalizáciu a ich dlhodobú výkonnosť je možné označiť za slabú aj z dôvodu vysokého podielu vidieckych oblastí.

Na základe hodnotenia konkurencieschopnosti regiónov môžeme regióny SR rozdeliť na 3 skupiny:

- vysoko konkurencieschopné regióny – Bratislavský kraj;
- stredne konkurencieschopné regióny – Trnavský kraj, Trenčiansky kraj, Žilinský kraj, Košický kraj;
- nízko konkurencieschopné regióny – Nitriansky kraj, Banskobystrický kraj, Prešovský kraj.

Najlepšie vyhliadky na presun do vyššej skupiny má Trnavský kraj.

Hlavnými prioritnými oblasťami vo vzťahu k rastu výkonnosti a konkurencieschopnosti by v budúcom období mali byť zamestnanosť, vzdelávanie a veda, výskum a inovácie vo výrobe i službách.

Kvalita a úroveň technickej infraštruktúry má výrazný vplyv na podnikateľské prostredie, vnímanú kvalitu života a životné prostredie. Napriek pomerne výrazným regionálnym rozdielom v technickej infraštruktúre podmienenej najmä dlhodobým vývojom, sídelnou štruktúrou a špecializáciou regiónov, nie sú tieto rozdiely vždy rozhodujúce pre rozvoj regiónu a to najmä z pohľadu dostupnosti a efektívnosti. Úroveň rozvoja regiónov z pohľadu technickej infraštruktúry je preto potrebné uskutočniť v určitom kontexte (podľa prioritných oblastí) a následne v súlade so súčasnými a budúcimi potrebami rozvoja regiónu. Každý región SR výrazne zaostáva v určitom type infraštruktúry, ktorý sa prejavuje výrazným nesúlalom medzi regionálnou ponukou a dopytom po konkrétnom type služieb.

3.3 Výskum, vývoj, inovácie – poznatkovo orientovaná ekonomika

Východiskový stav a podstatné trendy

Medzi dva základné atribúty rozvoja vedy a výskumu a následne realizácie inovácií a vytvárania poznatkovo orientovanej ekonomiky patrí bezpochyby množstvo finančných prostriedkov vynakladaných na takto zamerané aktivity a taktiež i počet pracovníkov, ktorí sú v rámci vedy a výskumu zamestnaní. Z tohto pohľadu je možné medzi jednotlivými krajinami pozorovať výrazné rozdiely.

Veda, výskum a inovácie majú podobne ako vzdelávanie rozhodujúci strategický význam pre budúcnosť Slovenska. Pozornosť a forma podpory tejto strategickej oblasti sa v SR formovala veľmi dlho, o čom svedčí aj skutočnosť, že prvé základné zákony boli prijaté až v roku 2001 (napr. zákon č. 203/2001 Z. z. o Agentúre na podporu vedy a techniky). Prínosom týchto základných dokumentov bolo rozpracovanie priorít štátnej vednej a technickej politiky v rámci Štátnych programov výskumu a vývoja na roky 2002 – 2005 s výhľadom do roku 2010. V tomto kontexte boli sformulované prierezové štátne programy (Budovanie informačnej spoločnosti, Kvalita života – zdravie, výživa, vzdelávanie, Rozvoj progresívnych technológií pre výkonnú ekonomiku, Využívanie domácich surovín a zdrojov, Uplatnenie progresívnych princípov výroby a premien energie a Účasť spoločenských vied na rozvoji spoločnosti) a tematické štátne programy (Rozvoj osobností a talentu mladých zamestnancov a doktorandov výskumu a vývoja, Komplexné riešenie podpory efektívneho využívania infraštruktúry výskumu a vývoja, Prognóza rozvoja využívania vedy a techniky do roku 2015 a Aktuálne otázky rozvoja spoločnosti).

V ďalších rokoch bola problematika vedy, výskumu a inovácií postupne rozpracovaná do niekoľkých strategických a koncepčných dokumentov a jedným z posledných dokumentov na národnej úrovni bol Návrh inovačnej politiky SR na roky 2008 – 2010 prijatý vládou SR vo februári 2008 a následne rozpracovaný do Inovačnej stratégie SR na roky 2007 – 2013.

Veľkým prínosom pre regióny je schválenie jednotlivých regionálnych inovačných stratégií a možnosť financovania ich implementácie z externých zdrojov (EÚ fondy).

V dokumente Dlhodobý zámer štátnej vednej a technickej politiky do roku 2015 sa konštatuje, že v nasledujúcich piatich rokoch bude potrebné vytvoriť národný inovačný systém aj s regionálnymi inovačnými štruktúrami (inkubátory, inovačné centrá, poradenské centrá a ďalšie elementy) s cieľom priblížiť inovačné aktivity a podporné aktivity čo najbližšie k podnikateľom a najmä MSP.

Inovačný potenciál, inovačná klíma a aktivita jednotlivých regiónov SR s výnimkou Bratislavy a Bratislavského kraja je podpriemerná.

Problémy/problémové oblasti, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie (na jednotlivých úrovniach)

- nízka inovačná klíma v slovenskej ekonomike,
- pretrvávajúca rezistencia doterajších štruktúr a financovania vedy, výskumu a inovácií,
- nedostatočná pozornosť venovaná vedeckému a inovatívnemu vzdelávaniu na všetkých úrovniach, vo verejnom i súkromnom sektore,
- nedostatočná intenzita medzinárodnej spolupráce a nízke zapojenie slovenských subjektov a expertov na formovaní európskeho výskumného priestoru,
- nedostatočná prezentácia významných medzinárodných inštitúcií vedy, výskumu a inovácií v SR,
- nedostatočne vybudovaná infraštruktúra pre vedu, výskum a inovácie a realizácia podporných programov na regionálnej úrovni,
- absencia systému riadenia a koordinácie na regionálnej úrovni,
- nízky podiel inovatívnych podnikov na celkovom počte existujúcich alebo novovznikajúcich podnikateľských subjektoch.

Od problémov, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie k prognózam

Z hľadiska rastu inováčnej výkonnosti a konkurencieschopnosti regiónov SR sa ako **optimálny** javí **variantný scenár č. 3**. Realizácia regionálnej politiky podľa variantného scenára č. 2 by nepriniesla potrebné výrazné zlepšenie pre zaostávajúce regióny a najrizikovejší v súvislosti s žiaducim a očakávaným vývojom sa javí variantný scenár č. 1. Pri realizácii variantného scenára č. 3 je tiež podstatný fakt, že produktivita práce bude rásť najrýchlejšie aj v najpomalšie rastúcom kraji s pozitívnou väzbou aj na rast HDP a výšku priemernej mzdy, nižší bude rast zamestnanosti.

Odporúčania pre riešenie problémov v oblasti výskumu, vývoja a inovácií

Zanedbanie systematickej podpory a nedostatočná pozornosť venovaná tejto oblasti sa prejavila v pozícii SR medzi krajinami EÚ. Najvýraznejší negatívny trend predstavovala silná rezistencia doterajších štruktúr a foriem financovania vedy, výskumu a inovácií a „neviazanie“ investičných stimulov pre najvýznamnejšie PZI na následnú podporu vedy, výskumu a inovácií.

V porovnaní so schválenou inovačnou politikou a stratégiou musí prísť k výraznejšej podpore a motivácii pre tvorbu multisektorových partnerstiev, zvýšeniu transparentnosti a rovnosti šancí k získaniu finančných prostriedkov pre všetky typy subjektov, koncentráciu finančnej podpory vedy, výskumu a inovácií nielen do priemyslu, ale aj do služieb v súlade s pripravenosťou regiónov, ich inovačným potenciálom a definovanou konkurenčnou výhodou a urýchlenú implementáciu regionálnych inovačných stratégií s využitím externých zdrojov vrátane snahy regiónov o etablovanie sa významných vedeckých, výskumných a inovačných inštitúcií alebo ich pobočiek v regiónoch SR.

Pretrvávajúci nedostatok podpory a finančných prostriedkov alebo vysoko selektívna podpora vybraných programov/projektov môže síce znamenať zvýšenú podnikateľskú aktivitu a inovačnú výkonnosť, ale dlhodobé zaostávanie, generačný dlh spojený s únikom mozgov, nepriaznivý demografický vývoj a závislosť od externých zdrojov financovania môže výraznou mierou negatívne ovplyvniť prechod SR na poznatkovo orientovanú ekonomiku s vyšším podielom sofistikovaných služieb s vyššou pridanou hodnotou a tvorbou kvalitnejších pracovných miest.

Záver

Ak posudzujeme konkurencieschopnosť jednotlivých krajov z hľadiska podmienok pre rozvoj vedy a výskumu a inovácií, potom môžeme kraje opäť rozdeliť do niekoľkých základných skupín, pričom treba zdôrazniť, že v rámci krajov dochádza ku koncentrácii vedy a výskumu a inovácií do inovačných centier, predovšetkým krajských miest. Tieto inovačné centrá by mali v budúcnosti zohrať významnú úlohu pri vytváraní sietí a klastrov, ktorých fungovanie môže výrazne ovplyvniť ekonomické a sociálne prostredie regiónov, ich atraktivitu a konkurencieschopnosť.

Kraje teda môžeme rozdeliť na:

- Bratislavský kraj – tento kraj má v podmienkach SR dominantné postavenie vo vede a výskume a v zastúpení podnikateľských subjektov zameraných na inovatívne podnikanie.
- Trnavský kraj a Žilinský kraj – ide o kraje s nadpriemernými podmienkami pre rozvoj vedy a výskumu v SR.

- Nitriansky kraj a Košický kraj – tieto kraje vykazujú v podmienkach Slovenska dobré predpoklady pre rozvoj vedy a výskumu.
- ostatné kraje SR – ide o kraje s priemernými alebo slabými podmienkami pre rozvoj vedy a výskumu v rámci Slovenska.

Hlavnými prioritnými oblasťami vo vzťahu k výskumu, vývoju, inováciám – znalostnej ekonomike sa musia stať zamestnanosť, vzdelávanie a podnikateľské prostredie.

3.4 Ochrana a tvorba životného prostredia (energetika, klimatické zmeny)

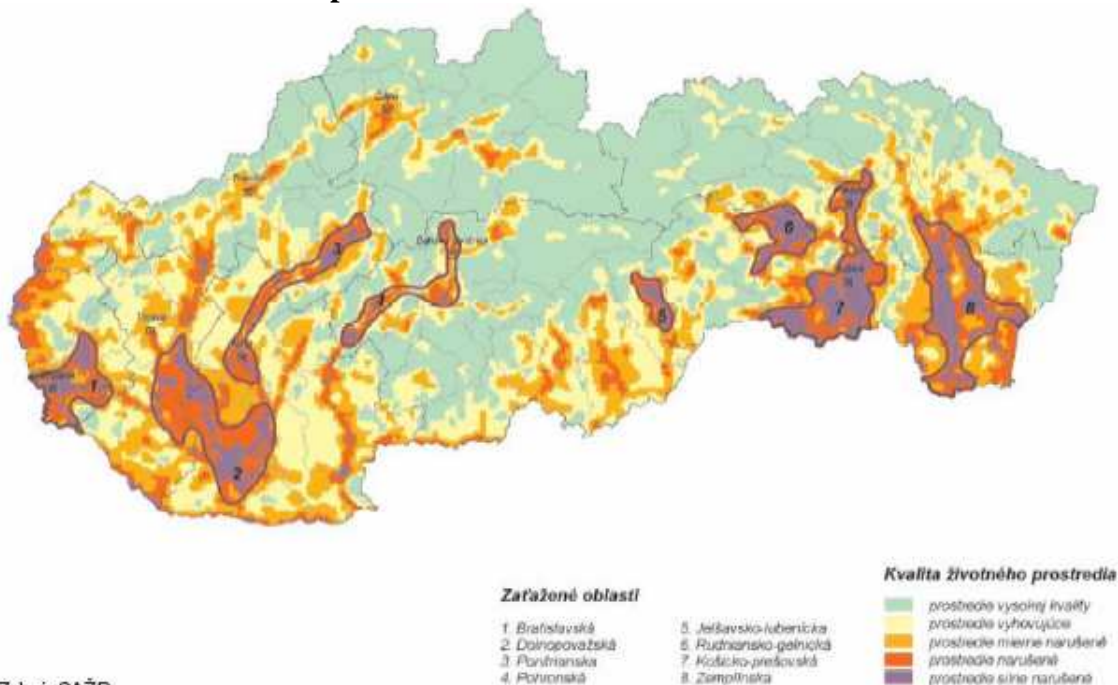
Východiskový stav a podstatné trendy

V posledných rokoch sa aj na medzinárodnej, aj na národnej úrovni čoraz viac pozornosti venuje globálnym zmenám životného prostredia. Pribúda globálnych inštitúcií i medzinárodných záväzkov SR v oblasti životného prostredia.

Od polovice 90. rokov dochádza aj na Slovensku k zmierneniu až dokonca k zastaveniu zlepšovania niektorých ukazovateľov, ako napríklad rast emisií z individuálnej automobilovej dopravy, úbytok verejnej zelene, produkcia nevratných obalov a pod.

Oficiálne bolo v roku 2007 na Slovensku osem oblastí označených ako ohrozené, t. j. je v nich narušené alebo silne narušené životné prostredie.

Mapa č. 1 Kvalita životného prostredia a zat'azené oblasti

Zdroj: SAŽP

Zat'azené oblasti predstavujú 10 – 11 % územia SR. Prehľad ich umiestnenia v rámci jednotlivých krajov zobrazuje nasledujúca tabuľka.

Tabuľka č. 1 Zaťažené oblasti podľa krajov

Zaťažená oblasť (ZO)	Rozloha* (km ²)	Počet obyvateľov	Umiestnenie ZO v rámci krajov – podiel v %
Bratislavská	488	432 000	Bratislavský 93 %, Trnavský 7 %
Dolnopovažská	1 261	247 000	Nitriansky 66 %, Trnavský 34 %
Ponitrianska	450	272 000	Nitriansky 51 %, Trenčiansky 49 %
Pohronská	203	186 000	Banskobystrický 100 %
Jelšavsko-lubenická	137	21 000	Banskobystrický 100 %
Rudniansko-gelnická	357	52 000	Košický 95 %, Prešovský 5 %
Košicko-prešovská	1 044	425 000	Košický 81 %, Prešovský 19 %
Zemplínska	1 040	173 000	Košický 83 %, Prešovský 17 %
Spolu	4 980	1 808 000	

* v rozlohe je zahrnuté územie v 5. a 4. stupni kvality životného prostredia

Zdroj: SAŽP, 2007

K zaťaženým oblastiam patrí väčšina priemyselne a urbanizačne rozvinutých regiónov SR, teda paradoxne územia s veľkým rozvojovým potenciálom - od ľudských zdrojov a polohy až po vhodnosť reliéfu, dostatok vodných zdrojov a pod.. Na druhej strane veľká časť územia, ktorá je zaradená do kategórie s vysokou úrovňou životného prostredia, má nízky rozvojový potenciál, alebo má nedostatok v niektorej z prírodných zložiek, ako je nedostatok pitnej vody, radónové žiarenie a pod.. Marginalizácia území môže pokračovať rôznymi smermi aj na základe zvolenej regionálnej politiky v oblasti životného prostredia.

Vzhľadom na zmeny klímy a z toho vyplývajúce dôsledky ako je zníženie niektorých disponibilných zdrojov (bohaté zásoby pitnej vody), ale aj rôzne záujmy pri využívaní územia, je potrebné venovať primeranú pozornosť oblasti pôdohospodárstva, ekonomickým aktivitám v území, koncentrácii obyvateľstva a pod..

Napriek významným spoločenským a sociálno-ekonomickým zmenám nedošlo na Slovensku k až tak dramatickému nárastu mestského obyvateľstva na úkor vidieka, výraznejšie sú zmeny vo vnútornej štruktúre miest (prejavujú sa rastom HDP a spotreby, koncentráciou a úbytkom voľného priestoru, nárastom komunálneho odpadu a energetickej spotreby a pod.).

Environmentálna infraštruktúra sa vo všetkých regiónoch zlepšuje a to najmä v oblasti zásobovania pitnou vodou, výstavby kanalizačných zberačov a ČOV, výrazne sa zvýšila miera plynofikácie.

V dopravnej infraštruktúre sa naďalej podceňujú ekologickejšie druhy dopravy (vodná, železničná, kombinovaná alebo cyklistická).

Významné na regionálnej úrovni sú aj staré environmentálne záťaže, nedoriešené náhrady a manažment chránených oblastí ako aj zonácia (vrátane území NATURA 2000), nízke povedomie verejnosti o možnostiach využitia obnoviteľných zdrojov energie a znižovaní energetickej náročnosti ako prvku konkurencieschopnosti a rastu regiónov.

Problémy/problémové oblasti, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie (na jednotlivých úrovniach):

- životné prostredie - neúčinné implementovanie environmentálnych politík a neúčinné posilňovanie environmentálnej infraštruktúry a neefektívny manažment životného prostredia,

- technologické hrozby a riziká – využívanie a transfer nie vždy najekologickejších výrobných a technológií,
- vysoká surovinová a energetická náročnosť produkcie a malá pozornosť venovaná energetickým úsporám,
- nízky podiel využívania obnoviteľných zdrojov, vrátane vhodných energetických zdrojov,
- nevyvážený rozvoj sídelného prostredia, neadekvátne využívanie miestneho rozvojového potenciálu,
- nedostatočná kvalita starostlivosti o životné prostredie,
- vysoký podiel chránených oblastí a oblastí NATURA 2000 vo vybraných regiónoch SR a ich nedostatočný manažment, nedoriešená zonácia,
- nízke povedomie širokej verejnosti o životnom prostredí a jeho vplyve na kvalitu života v regióne,
- nedostatočná integrácia environmentálnych aspektov do ekonomických a sektorových rozhodnutí,
- nedostatočná integrácia medzi sociálnymi aspektmi a životným prostredím.

Od problémov, ktoré si vyžadujú prioritné riešenie k prognózam

Pre oblasť životného prostredia je najvhodnejší ten variantný scenár realizácie regionálnej politiky, ktorý umožní primerane a vhodne investovať do tvorby a ochrany životného prostredia. Pri takomto pohľade sa ako **najvhodnejší** javí **variantný scenár č. 3**.

Odporúčania k riešeniu problémov v oblasti životného prostredia

V oblasti životného prostredia by sa mala zamerať pozornosť na riešenie jednotlivých tematických oblastí komplexne (voda, ovzdušie, odpadové hospodárstvo, ochrana životného prostredia a biodiverzity a manažment v oblasti životného prostredia), a to komplexnou stratégiou na konkrétnom území s dôrazom na zabezpečenie nasledovných okruhov:

- preveriť a zrevidovať ceny za environmentálne služby na základe princípov „znečisťovateľ platí“ a „užívateľ platí“, ako aj ekonomické a sociálne obmedzenia;
- ako súčasť decentralizácie právomocí na regióny a obce zabezpečiť, aby záväzky a príjmy boli primerane postupne zavádzané;
- dokončiť územné plánovanie na obecnej úrovni (napríklad vo východnej časti Slovenska);
- vyjasniť podiel na financovaní a ostatných zodpovednostiach medzi súkromným a verejným sektorom v oblasti projektov ochrany ovzdušia uvedených v národných environmentálnych akčných programoch;
- zaviesť viac kvantifikovaných cieľov a časových harmonogramov do stratégií a programov zaoberajúcich sa ochranou ovzdušia, energetikou, dopravou a politikou v oblasti klímy;
- pokračovať v zmene palivovej základne na zemný plyn a obnoviteľné zdroje energie (napríklad biomasu), berúc do úvahy dôsledky na zamestnanosť a životné prostredie;
- ďalej oddeľovať využívanie energie od ekonomických výstupov v slovenskej ekonomike pomocou zvyšovania energetickej účinnosti v rôznych sektoroch prostredníctvom vhodných podnetov a programov;
- pripraviť plány vodného hospodárstva podľa povodí, berúc do úvahy záujmy ochrany pred povodňami;
- snažiť sa o vývoj separovaného zberu komunálnych odpadov a presadzovať spracovávanie separovaných materiálov ako druhotných zdrojov energie, vrátane využívania recyklačného fondu;

- vypracovať komplexný program mapovania kontaminovaných lokalít priemyselného pôvodu, zhodnotiť potenciálne riziká pre životné prostredie a navrhnúť nápravné opatrenia;
- zvýšiť koordináciu a komunikáciu medzi ministerstvami a štátnymi agentúrami zapojenými do manažmentu pozemkov a ochrany prírody;
- vyvíjať podnety a dobrovoľné iniciatívy za účasti súkromných vlastníkov lesných pozemkov za účelom integrácie ochrany biodiverzity do plánov a postupov lesného hospodárstva;
- postupným zavádzaním programov starostlivosti o chránené územia zabezpečovať rozvoj a ochranu území NATURA 2000;
- ďalej skúmať možnosti zavedenia ekodaní, napríklad presunom daňového zaťaženia z práce na životné prostredie;
- vyvinúť a implementovať stanovovanie cien za environmentálne služby (napríklad zásobovanie vodou, čistenie odpadových vôd, nakladanie s tuhými odpadmi), postupovať smerom k stanovovaniu cien úplne založených na nákladoch s primeranou pozornosťou venovanou sociálnym otázkam a rovnováhe medzi ekonomickým, environmentálnym a sociálnym pokrokom;
- pokračovať v implementácii akčného plánu pre životné prostredie a zdravie;
- pokračovať v posilňovaní environmentálneho vedomia verejnosti s využitím rôznych nástrojov;
- skúmať možnosti vytvárania pracovných príležitostí súvisiacich so životným prostredím (napríklad spojených s využívaním biomasy, ekoturizmom, ochranou prírody).

Problémom sa javí aj nedostatok vysokokvalifikovaných pracovníkov v tzv. „zelených inštitúciách“ a tzv. „zelených technológiách“, resp. v nových typoch podnikov zameraných na ekologické služby. Veľkým problémom sú nedoriešené majetkové vzťahy a vlastnícke práva vrátane finančných náhrad za chránené územia (národné parky a chránené krajinné oblasti).

Záver

Ak dôjde k účinnej implementácii environmentálnych aspektov do všetkých rozvojových politík a v hospodárskej praxi sa budú využívať proenvironmentálne ekonomické nástroje, na regionálnej úrovni by to mohlo viesť k preferencii ekologicky priaznivých výrobných technológií, výrobkov, služieb a modelov spotreby, ale aj rast zamestnanosti v novom sektore výroby a služieb tzv. „zelené pracovné miesta“ a ukazovatele životného prostredia by sa postupne zlepšovali.

Budúce investície do ekonomiky regiónov musia byť posudzované aj na základe ich vplyvu na životné prostredie s ohľadom na SEA (Strategic Environmental Assessment) vypracovanú k tomuto strategickému dokumentu a súvisiacu legislatívu. Zároveň treba dodať, že potenciálni investori budú v budúcnosti investovať najmä tam, kde je kvalifikovaná a zdravá pracovná sila ako výsledok dobrého stavu životného prostredia.

4. Vízia a stratégia regionálneho rozvoja SR

4.1 Dlhodobá vízia podpory regionálneho rozvoja SR

Vízia predstavuje očakávaný stav, ktorý má Slovenská republika z dlhodobého hľadiska dosiahnuť. Vymedzuje rámec pre definovanie strategických cieľov a priorít na obdobie budúcich 20 rokov a postupov na ich dosiahnutie. Dlhodobú víziu regionálneho rozvoja Slovenska možno formulovať nasledovne:

„Slovensko ako krajina s vysokou kvalitou života občanov na celom území štátu a vo všetkých regiónoch. Regionálna politika umožňujúca každému regiónu využívať svoje danosti na prospech svojho trvalo udržateľného hospodárskeho, sociálneho a územného rozvoja a zároveň na prospech rozvoja Slovenskej republiky ako vysoko vyspelého, hospodársky, politicky a sociálne súdržného štátu, sebavedomého člena rodiny európskych národov.“

Pričom:

- pri plánovacích procesoch bude uplatňovaný integrovaný prístup orientovaný smerom k trvalo udržateľnému sociálnemu, ekonomickému a územnému rozvoju regiónov,
- regióny budú schopné efektívne využívať svoj vnútorný potenciál ako svoju konkurenčnú výhodu s cieľom zvyšovať kvalitu života obyvateľov,
- mestá a ich aglomerácie budú významným akcelerátorom komplexného rozvoja regiónov, pričom v rámci polycentrického osídlenia budú fungovať kvalitné vzťahy a väzby medzi mestom a jeho zázemím i medzi mestami navzájom,
- vidiek bude miestom pre spokojný život a prácu jeho obyvateľov, s dostupnou infraštruktúrou, s diverzifikovanou ekonomikou, s kvalitným životným prostredím, so zachovalým a udržiavaným kultúrnohistorickým dedičstvom,
- v rámci jednotlivých regiónov budú znižované vnútroregionálne rozdiely.

Podpora regionálneho rozvoja bude na národnej, regionálnej a miestnej úrovni dlhodobo sústredená najmä na realizáciu opatrení v oblasti zamestnanosti, vzdelávania, vedy, výskumu a inovácií, zvyšovania energetickej efektívnosti, využívania obnoviteľných prírodných zdrojov, podpory podnikania, zlepšenia kvality životného prostredia a na zvýšenie efektívnosti fungovania a kvality výkonu verejnej správy. Podpora bude smerovať do všetkých regiónov SR v súlade s hlavnými cieľmi a prioritami stanovenými pre jednotlivé regióny národnou stratégiou. Tieto hlavné ciele a priority by v budúcom období mali rešpektovať i programové dokumenty na úrovni SR pre využívanie doplnkových zdrojov EÚ.

4.2 Východiská stratégie

Národná stratégia bude cieľavedome usilovať o presadzovanie princípov trvalo udržateľného rozvoja využívajúc celý pozitívny rozvojový potenciál SR. K tomu bude potrebné na národnej i regionálnej úrovni aktivovať všetky využiteľné vnútorné zdroje obcí, krajov i štátu

a využívať všetky dostupné externé zdroje aj v rámci realizácie súčasnej i budúcej regionálnej politiky EÚ.

Základnou úrovňou realizácie národnej stratégie budú kraje ako regióny na úrovni NUTS 3. Filozofia, prístupy a princípy, na ktorých je založená stratégia regionálneho rozvoja SR, rešpektujú úlohu a zodpovednosť jednotlivých krajov za rozvoj ich území.

Doteraz nebola v rámci regionálnej politiky dostatočne efektívne realizovaná spolupráca medzi regiónmi a aktérmi jednotlivých odvetvových/sektorových politík, resp. koordinácia, najmä v ekonomickej oblasti. Národná stratégia má snahu vytvoriť základný koncepčný rámec k realizácii uvedenej spolupráce.

Národná stratégia by mala byť základným dlhodobým koncepčným dokumentom realizácie slovenskej regionálnej politiky. Stanovuje ciele a prioritné oblasti regionálneho rozvoja a základné smery ich naplňovania.

Uplatňovanie princípov udržateľného rozvoja je jedným zo základných atribútov stratégie regionálneho rozvoja v SR. Za udržateľný bude považovaný rozvoj založený na stabilnom ekonomickom raste pri šetrnom využívaní prírodných zdrojov a znižovaní ich nadmernej spotreby, rešpektovaní kultúrnych a sociálnych potrieb obyvateľov a účinnej ochrany životného prostredia. Rozvoj podnecujúci spoločenský proces učenia a sebaorganizovania v podmienkach environmentálnych, ekonomických a sociálnych limitov súčasnej spoločnosti.

Návrh stratégie vytvára základný rámec pre realizáciu regionálnej politiky SR ako svojbitej regionálnej politiky členského štátu EÚ i ako integrálnej súčasť regionálnej politiky EÚ, ktoré by mali byť voči sebe komplementárne.

4.3 Strategický cieľ regionálneho rozvoja

Pre naplnenie dlhodobej vízie regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, smerujúcej rozvoj regiónov k zvyšovaniu ich výkonnostného potenciálu, konkurencieschopnosti je stanovený strategický cieľ:

Integrovaným a výsledkovo orientovaným prístupom k regionálnemu rozvoju a na základe využitia vnútorného potenciálu regiónov zvýšiť do roku 2030 adaptabilitu, konkurencieschopnosť a výkonnosť regiónov pri súčasnom zvyšovaní kvality života ich obyvateľov a pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.

Strategický cieľ národnej stratégie sa bude realizovať prostredníctvom výsledkovo orientovaného systému zameraného na realizáciu hlavných priorít a cieľov regionálneho rozvoja – pre účely zvýšenia ekonomického potenciálu, sociálnej úrovne a konkurencieschopnosti regiónov SR.

Tieto priority a ciele vyjadrujú strategické zámery regionálnej politiky SR rešpektujúc zámery Stratégie trvalo udržateľného rozvoja SR a strategické princípy rozvoja EÚ (lisabonská a göteborgská stratégia, politika hospodárskej a sociálnej súdržnosti EÚ), kde adresátom sú všetky kraje SR.

4.4 Prioritné oblasti regionálneho rozvoja

Naplnenie dlhodobej vízie a dosiahnutie strategického cieľa národnej stratégie je rozložené do piatich prioritných oblastí, ktoré by sa mali stať jej základnými piliermi realizácie.

Základné prioritné oblasti sú vymedzené nasledovne:

Prioritná oblasť 1 :	<i>Veda, výskum a inovácie</i>
Prioritná oblasť 2 :	<i>Ľudské zdroje</i>
Prioritná oblasť 3 :	<i>Zamestnanosť</i>
Prioritná oblasť 4 :	<i>Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie</i>
Prioritná oblasť 5 :	<i>Životné prostredie - zmeny klímy, obnoviteľné energetické zdroje</i>

Veda, výskum, inovácie

podpora výskumu, vedy a inovácií ako pomoc regiónom Slovenska na ceste k zvyšovaniu národnej prosperity a udržateľnému rastu

Priorita

- podpora regiónov s vysokým inovačným potenciálom a s vysokým stupňom pripravenosti

Opatrenia

- schvaľovanie a financovanie projektov v súlade s aktualizovanými regionálnymi rozvojovými stratégiami prednostne podľa pripravenosti a miery inovačného potenciálu s cieľom podporiť udržanie alebo vytvorenie konkurenčnej výhody jednotlivých regiónov;
- zvýšenie podpory pre zapájanie regiónov do významných medzinárodných projektov, iniciatív a sietí v oblasti výskumu, vedy a inovácií;
- prepojenie oblasti vzdelávania a rozvoja ľudských zdrojov prostredníctvom regionálnych a lokálnych iniciatív na podporu inovačného vzdelávania a podnikania.

Ľudské zdroje

vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov (zdravá a kvalifikovaná pracovná sila) ako predpoklad udržateľného rastu a konkurencieschopnosti regiónu

Priority

- sociálna súdržnosť v regiónoch založená na rovnosti príležitostí,
- kultúrne dedičstvo regiónov, podpora súčasnej kultúry a kultúrnych inštitúcií,
- bývanie a sociálna infraštruktúra v regiónoch,

- rozvoj celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva,
- podpora investícií do ľudského kapitálu.

Opatrenia:

- eliminovať neopodstatnené rozdiely v úrovni sociálneho rozvoja regiónov k udržaniu ich sociálnej súdržnosti a stability;
- zachovať kultúrne dedičstvo regiónov a kontinuitu kultúrneho vývoja regiónov;
- podporiť rozvoj bývania a sociálnej infraštruktúry pre stabilizáciu rodín a populačného rastu v regiónoch;
- rozšíriť ponuku iniciačného a ďalšieho vzdelávania a vybudovať systém celoživotného učenia v regiónoch v súlade s rozvojom znalostnej ekonomiky a potrebami trhu práce;
- zaistiť dostatočné množstvo kvalifikovaných ľudí pre rozvoj ekonomiky a podporiť vedu, výskum a inovácie;
- zvýšenú pozornosť venovať riešeniu problematiky vzdelávania a sociálnych služieb pre rómsku komunitu.

Zamestnanosť

zamestnanosť a flexibilita pre súdržnosť regiónov

Priority

Dlhodobé:

- systematická podpora vytvárania MSP a živností a podpora zamestnanosti v týchto podnikoch a živnostiach najmä v perspektívnych sektoroch,
- vypracovanie konkrétnych projektov pre vytipované cieľové skupiny s dôrazom na podporu konkurencieschopnosti regiónu,
- realizovať preventívne opatrenia na zamedzenie dobrovoľnej nezamestnanosti,
- vypracovať model pre monitoring potrieb trhu práce a zosúladenie potrieb trhu práce s ponukou regionálneho školstva,
- v rámci regionálnej stratégie zamestnanosti vypracovať koncepciu celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva,
- zvýšiť dostupnosť, efektivitu a kvalitu sociálnej infraštruktúry.

Krátkodobé:

- zachovať a udržať pracovné miesta v ekonomických subjektoch s rozhodujúcim podielom na zamestnanosť v regióne,
- využiť prostriedky EÚ na podporu celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva na podporu najmä profesijnej mobility a vytváranie kvalitných miest v perspektívnych sektoroch a odvetviach z pohľadu regionálnej ekonomiky a konkurencieschopnosti,
- osobitnú pozornosť venovať aj otázkam zamestnanosti vo vidieckych oblastiach.

Opatrenia

- tvorba a realizácia projektov zamestnanosti pre ohrozené skupiny obyvateľstva najmä v Banskobystrickom, Košickom a Prešovskom kraji;
- vypracovanie postupu združovania finančných prostriedkov na realizáciu regionálnych stratégií zamestnanosti z rôznych zdrojov;
- tvorba modelov na princípoch flexiistoty,

Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

konkurencieschopnosť a atraktivita ako predpoklad pre udržateľný rast a zlepšovanie podnikateľského prostredia

Priority

- vytváranie podmienok pre dynamický hospodársky rozvoj regiónov SR v súlade s ich konkurenčnou výhodou,
- zvyšovanie konkurencieschopnosti malého a stredného podnikania v definovaných sektoroch podľa regionálnych špecifik,
- podpora priemyselných služieb a marketingových kapacít malých a stredných podnikov pri ich internacionalizácii, zvýšenie ich exportnej schopnosti,
- budovanie podnikateľských nehnuteľností s dôrazom na využitie brownfields⁴,
- rozvoj turistickej infraštruktúry a produktov turizmu vo väzbe na špecifiká regiónov a ich kultúrne a prírodné bohatstvo,
- rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva vo vidieckych regiónoch,
- dokončenie napojenia regiónov na európsku dopravnú sieť a relevantné trhy a systematická modernizácia, ekologizácia dopravnej infraštruktúry s dôrazom na zvýšenie bezpečnosti,
- rozvoj informačných technológií v regiónoch.

Opatrenia

- zlepšovať podnikateľské prostredie pre rozvoj podnikania a príliv kapitálu do všetkých krajov SR;
- zmenšiť zraniteľnosť segmentu MSP a zvýšiť jeho podiel v ekonomike regiónov;
- odstrániť nedostatok komplexných služieb pre podnikateľov a investorov a tieto služby koordinovať;
- pripraviť investičné a rozvojové príležitosti pre zvýšenie ekonomickej výkonnosti stagujúcich alebo zaostávajúcich regiónov;
- aktivovať skrytý ekonomický potenciál turizmu a kúpeľníctva pre regionálny rozvoj;
- zvýšiť konkurencieschopnosť poľnohospodárskej výroby a rozvinúť mimoprodukčné funkcie poľnohospodárstva a lesného hospodárstva;
- zlepšiť prístupnosť európskej dopravnej siete zo všetkých regiónov SR, zvýšiť dostupnosť, kapacitu a rýchlosť komunikačných systémov v regiónoch;

⁴ brownfields (hnedé polia/zóny) – v európskom ponímaní je brownfield ako opustené, nedostatočne využívané alebo prázdne územie, ktoré môže, ale nemusí mať ekologickú záťaž, na ktorom jeho predchádzajúce využitie skončilo a trh nebol schopný (bez nejakého druhu intervencie) dať impulz na jeho znovuvyužívanie. Za pomoci PPP projektov, či rôznych iných podporných aktivít zo strany štátu a EÚ je ho však možné pripraviť k ďalšiemu využitiu

- zaistiť kvalitnú dostupnosť sídel a základnú dopravnú obslužnosť, znížiť nehodovosť, časové straty a zdravotné riziká dopravy;
- udržať úroveň verejnej služby hromadnej dopravy v regiónoch a zastaviť pokles podielu hromadnej dopravy na deľbe prepravných výkonov, podporiť regionálne integrované systémy dopravy.

Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

kvalita života obyvateľov ako súčasť atraktívneho regiónu – miesta pre život

Priority

- rozvoj energetických a vodohospodárskych sietí a zariadení v regiónoch,
- ochrana prírodného bohatstva,
- obnoviteľné zdroje a environmentálne technológie,
- zlepšenie životného prostredia a rast kvality života v regiónoch,
- environmentálne vzdelávanie, výchova a osвета.

Opatrenia

- zvýšiť mieru spoľahlivosti a podiel napojenia obyvateľstva na jednotlivé rozvodné systémy v regiónoch;
- posilniť komplexnú ochranu prírodného bohatstva Slovenska v súlade s medzinárodnými záväzkami a posúdiť podmienky a limity jeho využitia (NATURA 2000);
- zvýšiť podiel využívania obnoviteľných zdrojov a environmentálne šetrných technológií vo všetkých, ale najmä hospodárskych aktivitách (najmä vo výrobe a energetike vo všetkých krajoch SR);
- zlepšiť kvalitu životného prostredia ako jedného zo základných predpokladov rastu kvality života obyvateľov v regiónoch SR;
- dosiahnuť vyšší stupeň environmentálneho povedomia obyvateľov krajov SR vo všetkých vekových kategóriách a oblastiach činnosti.

5. Priority a ciele stratégie rozvoja krajov SR

5.1 Priority a ciele stratégie rozvoja Bratislavského kraja

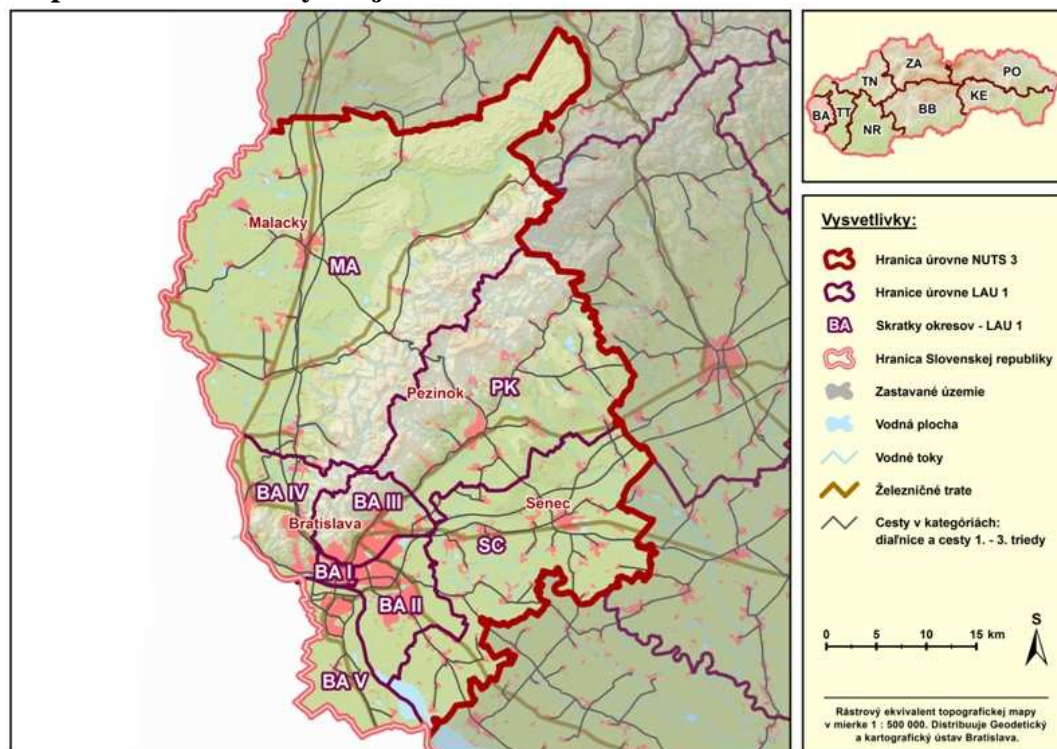
Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2008

Rozloha kraja (v km ²)	2 052,7
Počet obyvateľov kraja	616,6
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	300,4
Počet obcí	73
- z toho miest	7
Miera nezamestnanosti v %	3,6
HDP na obyvateľa v roku 2006	
- (v PKS, v bežných cenách)	35 144,0
- % porovnanie EÚ 27	148,7

Najväčšie mestá:

- Bratislava
- Pezinok
- Malacky
- Senec
- Stupava

Mapa č. 2 Bratislavský kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Bratislavský kraj je prevažne mestský, konkurencieschopný, rýchlorastúci región SR s perspektívou jedného z najkonkurencieschopnejších regiónov aj na úrovni EÚ s vysokou atraktivitou a pozíciou v centre rozvojových aktivít EÚ.

Analýza hospodárskej a sociálnej situácie a hodnotenie vnútorného potenciálu regiónu

Počtom obyvateľov sa Bratislavský kraj (BK) radí medzi **menšie kraje** (11,4 % z celkového počtu obyvateľstva SR) a má najvyšší podiel žien 52,5 %, hustotu zaľudnenia 300,4 obyvateľov na km² má 2,7 násobne vyššiu ako je celoslovenský priemer a je vysoko urbanizovaným a jediným prevažne mestským regiónom SR (82,3 % obyvateľov žije v mestách). Prirodzený prírastok obyvateľstva mierne rastie (1,71 ‰) a vzrástol aj celkový prírastok obyvateľstva (9,3 ‰). BK dosiahol v roku 2008 najvyšší migračný zisk (7,62 ‰) zo všetkých krajov SR. Trendy demografického správania obyvateľov majú za následok starnutie obyvateľstva. V roku 2008 pripadlo na deti vo veku 0 – 14 rokov iba 12,9 % z celkového počtu obyvateľov kraja a na podiel populácie v produktívnom veku až 74,5 %.

Obyvateľstvo BK bude **nad'alej starnúť**, okolo roku 2020 sa predpokladá priemerný vek 46,5 rokov oproti priemernému veku 39,86 v roku 2008, čo je v súčasnosti najvyššia hodnota v SR. Pozitívny vývoj v BK zaznamenal rast hrubej miery pôrodnosti, ktorá v roku 2008 predstavovala 11,14 ‰. Trendy demografických procesov budú mať nepriaznivý vplyv na zabezpečenie zdrojov pracovných síl z vlastného územia, vzrastú nároky na dochádzku pracovných síl nielen z okolitých, ale aj zo vzdialenejších regiónov SR. Demografický vývoj si bude vyžadovať zvýšené nároky na zabezpečenie sociálnej a zdravotnej starostlivosti pre obyvateľstvo poproduktívneho veku.

BK sa vyznačuje **najvyššou zamestnanosťou** (miera zamestnanosti 72,1 %), najvyššou priemernou nominálnou mesačnou mzdou (1 139,59 Eur) a najnižšou mierou evidovanej nezamestnanosti (3,6 %), kde najvyšší podiel mali uchádzači o zamestnanie s úplným stredoškolským vzdelaním (46 %). Podľa Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) bola v roku 2008 evidovaná v BK najvyššia miera ekonomickej aktivity 65,3 % v rámci SR. Najvyšší podiel na zamestnanosti mali v roku 2008 služby (79,8 %), v priemysle a stavebníctve bolo zamestnaných 19,1 % a v poľnohospodárstve 1,1 % pracujúcich a z toho 25 % všetkých pracujúcich má vysokoškolské vzdelanie. BK aj vďaka hlavnému mestu Bratislava si pozíciu v oblasti zamestnanosti dlhodobo udrží a bude vytvárať nové pracovné miesta najmä v sektore služieb a závisieť od zdrojov pracovnej sily z iných regiónov SR.

Peňažné mesačné príjmy na osobu od roku 2004 rástli tak na národnej aj regionálnej úrovni a v BK predstavovali v roku 2008 sumu 465,6 Eur, pričom zaznamenali najnižšie tempo rastu. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácností a v BK boli najvyššie v rámci SR (416,8 Eur) z čoho sa 19,8 % vynaložilo na potraviny a nealkoholické nápoje (najmenej v SR) a 18,5 % na výdavky spojené s bývaním (najmenej v SR). Výnimku tvorili výdavky na kultúru, rekreáciu a šport s podielom 11,5 % (najvyššie v SR).

Školstvo v BK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl s prepojením na vedeckú a technickú základňu pre vedu a výskum. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. BK má najmenej materských škôl, no počet detí zaznamenal za posledné obdobie nárast (6,5 % podiel), takisto vykazuje najnižší počet základných škôl a zaznamenal viac ako 20 % pokles žiakov. Štruktúra stredných škôl je tvorená najvyšším počtom gymnázií v SR (44) s najvyšším podielom žiakov (18 %) a absolventov (17,3 %) na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl BK patrí ku krajom s najnižším počtom žiakov i absolventov s približne 10 % podielom. V BK sa nachádza aj 9 vysokých škôl. Od roku 2004 pribudlo 6 nových vysokých škôl a 13 nových fakúlt a študuje tu viac ako 1/3 všetkých študentov vysokých škôl v SR (65 tis.) s vysokým podielom žien (60,9 %). BK vedie aj v počte absolventov vysokých škôl a v roku 2008 to predstavovalo 32,7 % absolventov denného štúdia a 25,2 % externého štúdia.

BK má významné postavenie v **kultúre SR**. Aj vďaka hlavnému mestu Bratislava je krajom s vysokou koncentráciou veľtrhov, výstav a festivalov a kultúrnohistorickým potenciálom. Medzinárodné renomé má Slovenské národné divadlo (a 20 ďalších), Slovenská filharmónia so svojim medzinárodným hudobným festivalom. Rozvetvená je sieť múzeí (24), galérií, ktorých návštevnosť rástla, naopak BK má najmenej knižníc (3,3 %) a aj najnižší počet registrovaných užívateľov (9,5 %). Významnými aj turistickými atrakciami sú hradné opevnenia – Devín a Bratislavský hrad, hrad Červený kameň a mnohé kaštiele a sakrálne pamiatky.

V **sociálnej oblasti** možno predpokladať zvýšenie dôchodkového zabezpečenia dôchodcov, lepšie sociálne vymoženosti (napr. väčšie zľavy v doprave, pri kultúrnych a spoločenských akciách) a demografický vývoj bude vyvolávať nesúlad medzi potrebami a súčasnou kapacitou sociálnych zariadení najmä pre skupinu seniorov.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení, z ktorých veľká časť je s celoslovenskou pôsobnosťou. BK má 23 nemocníc a 6 liečební a nemá žiadne kúpele. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti a kapacita postelového fondu sa postupne znižovala a predstavovala v roku 2008 celkom 5 491 lôžok. Celkovo BK dosahuje najvyšší podiel zdravotníckych zariadení v SR.

Bytová výstavba v BK zaznamenala v posledných rokoch obrovský nárast a v roku 2008 bolo v BK dokončených 5 563 nových bytov, najviac v SR, pričom poklesla priemerná obytná plocha bytov.

Na tvorbe pridanej hodnoty sa BK podieľal 26,3 % a v roku 2006 dosiahol **najvyšší HDP na obyvateľa v SR** (35 144 v PKS), čo predstavovalo 148,7 % priemeru EÚ 27 a znamenalo umiestnenie BK medzi TOP 20 regiónov EÚ.

Podnikateľská aktivita je vysoká, v kraji pôsobí 48 648 podnikateľských subjektov (právnické osoby) čo predstavovalo 28,6 % a najvyšší podiel v SR a z nich najvyšší podiel mali obchodné spoločnosti a 63 573 podnikateľských subjektov (fyzické osoby). Takmer polovica podnikateľských subjektov so zahraničnou účasťou sa nachádza v BK (7,4 tis. podnikov).

BK dosahoval **najvyšší absolútny objem investícií** i medzoročný rast investícií zo všetkých krajov a tento sa pohyboval nad 30 % v medzoročnom raste. Dynamika sa spomalila v rokoch 2007 - 2008. Naďalej je BK ako región vysoko zaujímavý pre umiestňovanie zahraničných investícií.

BK má **najmenší podiel poľnohospodárskej pôdy v SR** (3,9 %), najnižší podiel na poľnohospodárskej produkcii SR (5,6 %) a zároveň aj najnižší podiel na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby.

Najvyššie priemyselné tržby v SR dosiahol BK (36,4 %). Produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 266 tis. Eur. BK sa v roku 2008 vyznačoval aj koncentráciou zamestnancov v priemysle (16,3 %) a nadpriemernými mzdami (921,22 Eur). V kraji pôsobilo 282 podnikov, ktoré dosahovali spolu najvyššie hodnoty hrubého obratu, pridanej hodnoty a medzis potreby. Všetky tieto ukazovatele vykázali rastúce tempo.

Stavebná produkcia sa tiež koncentrovala v BK s viac ako 25 % podielom (produkcia vlastnými zamestnancami) a 27 % podielom na základe dodávateľských zmlúv a dosiahla sa aj najvyššia produktivita práce na zamestnanca (52 210 Eur).

BK patrí medzi najnavštevovanejšie kraje SR, hoci mal najnižšiu ubytovaciu kapacitu, dosiahol najvyššiu návštevnosť (22,4%).

Celkom možno očakávať, že BK si udrží pozíciu pomerne hospodársky a sociálne vyspelého regiónu, približne na úrovni priemeru EÚ - 25. V priemyselnej výrobe bude naďalej dominovať automobilový a chemický priemysel. Je pravdepodobné, že dôjde aj k niektorým negatívnym javom, ako je odliv investorov do ekonomicky atraktívnejších oblastí, ako budú, napr. Bulharsko, Rumunsko, Chorvátsko a taktiež Ukrajina, Srbsko, Čierna Hora.

Inovačný potenciál regiónu je najvyšší v SR a mal by byť zameraný na rozvoj najmä informačných a komunikačných technológií, nanotechnológií, biotechnológií, technológií v oblasti znižovania energetickej náročnosti výroby, zvyšovania spotreby energie z obnoviteľných zdrojov, technológií znižujúcich nepriaznivý dopad na životné prostredie a pod.

Vzhľadom na reštrukturalizáciu priemyselnej základne BK orientovanú na zavádzanie inovačných technológií do výrobných procesov a vznik odvetví založených na špičkových technológiách, nadobúda mimoriadne dôležitý význam oblasť výskumu a vývoja a transfer dosiahnutých technických a technologických inovácií do praxe prostredníctvom malých a stredných podnikov. Oblasť Bratislavy a okolia má rovnaké štrukturálne problémy v oblasti výskumu, vývoja a inovácií ako zvyšok Slovenska - nedostatočné prístrojové vybavenie a technická infraštruktúra výskumu a vývoja.

Priaznivo možno hodnotiť aj vývoj sektorovej štruktúry v regióne, BK najrýchlejšie smeruje k poznatkovo orientovanej ekonomike.

Dopravná poloha a osobitne zastúpenie hlavného mesta Bratislavy v kraji vytvára predpoklady pre využívanie dopravy najmä z pohľadu medzinárodného tranzitu. Zastúpené sú to všetky druhy dopravy, špecifické postavenie má vodná doprava s realizáciou časti výkonov v námornej a pobrežnej doprave.

BK má najkratšiu dĺžku ciest spomedzi regiónov SR, ale má najviac diaľnic (110,1 km) a najmenej ciest I. triedy. Na prvom mieste je BK aj v počte vozidiel (17,2 %) a osobných motorových vozidiel (17,6 %). Z pohľadu dopravných služieb dosahuje BK najvyššie výkony v nákladnej doprave a najnižšie výkony v osobnej preprave.

Technická dopravná infraštruktúra nedosahuje požadovanú úroveň (cesty, autostrády, železnice, pošta a pod.), nakoľko ide o mnohomiliardové investície, ktoré sa ťažko sústreďujú na uvedené akcie, ale očakáva sa výraznejší posun oproti súčasnosti. Kontraproduktívne môže pôsobiť skoré zavedenie mýtného na autostrádach, nakoľko sa cestovanie veľmi predraží a cesty nebudú ešte komplexne dostavané. Výsledkom toho môže byť fakt, že vedľajšie cesty II. i III. triedy budú viac využívané ako v súčasnosti.

V oblasti služieb a cestovného ruchu je možné predpokladať najmä zlepšovanie kvality poskytovaných služieb, starostlivosti o zákazníka, lepšej a rýchlejšej komunikácie

elektronickou formou medzi odberateľmi a dodávateľmi služieb. Od poskytovateľov služieb možno očakávať aj lepšiu jazykovú vybavenosť a organizáciu služieb.

BK spolu s Košickým krajom vykazuje aj napriek poklesu v posledných rokoch **najvyššiu spotrebu elektrickej energie**, takisto spotreba zemného plynu (42 %) je najvyššia spolu so spotrebou nafty, vykurovacích olejov, elektriny a tepla.

BK je **najväčším producentom komunálneho odpadu** (271,3 tis. t, 444 kg na obyvateľa), ale zároveň dosahuje najvyššie percento jeho zhodnotenia (54,4 %) a vysoko prevyšuje hodnoty dosahované v ostatných krajoch. To platí aj pre % obyvateľov napojených na vodovodnú a kanalizačnú verejnú sieť (99 % a 86,8 %). V poradí druhým je BK v čistení odpadových vôd. BK vykazuje najnižšie hodnoty v produkcii tuhých emisií (2,4 %) a produkcie oxidu uhoľnatého (1,6 %).

Na základe skúseností z povodní v predchádzajúcich rokoch sa v rámci aktualizácie Programu protipovodňovej ochrany SR do roku 2010 kladie väčší dôraz na opatrenia zamerané na ochranu území s najväčšou koncentráciou obyvateľstva a území s významným hospodárskym potenciálom. V súlade s princípmi environmentálnej regionalizácie je BK zaradený medzi 8 najviac zaťažených oblastí v SR.

Hlavné disparity BK:

v pôdohospodárstve

- pokles pestovateľských plôch a počtu chovaných hospodárskych zvierat (hydina, ošípané a hovädzí dobytok) a dovoz lacnejších dotovaných potravín z pôvodných krajín EÚ;

v priemysle

- pomerne rozsiahla priemyselná výroba priamo v Bratislave si vyžaduje rozsiahlu dopravu (materiálov, zásob, osôb a pod.), čím sa vytvára negatívne životné prostredie so zvýšenými exhalátmi v ovzduší ako z výrobných procesov, tak aj z výfukových plynov z cestnej dopravy; túto disparitu je potrebné riešiť do budúcnosti presunom výrobných procesov mimo mesta Bratislavy;
- chýbajúce akreditácie a certifikácie s medzinárodnou platnosťou majú za následok obmedzenia v medzinárodnom obchode;
- inovačné a technologické zaostávanie, spôsobuje zvyšujúcu sa energetickú a surovinovú náročnosť výroby;

v službách

- disparity vo vzťahu mesta a okolia spôsobené nerovnomerným rozmiestnením služieb a vzdelávacích inštitúcií;
- nízka úroveň informatizácie produkčnej sféry;
- zníženie konkurencieschopnosti malého a stredného podnikania v dôsledku veľkej expanzie nadnárodných spoločností, ale aj často pre absentujúcu kvalitu poskytovaných služieb;
- nízka kvalita verejných služieb občanom a podnikateľskej sfére;

v technickej infraštruktúre

- nedostatočné kapacity cestnej siete a nedobudovaný ťažiskový systém dopravy na území Bratislavy má za následok zvýšenie ekologického zaťaženia v dôsledku rozvoja dopravy a priemyselnej výroby (zvyšovanie exhalátov a hluku);
- nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy má často za následok dopravné nehody;

- nedostatočná ochrana pred povodňami na riekach Dunaj a Morava, a tým aj systém ochrany krajiny a životného prostredia;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- značný podiel poproduktívneho obyvateľstva v Bratislave si vyžaduje riešenie sociálnych otázok;
- zabezpečenia obyvateľstva v dôchodkovom veku; ide o kvalitu poskytovaných služieb, výhod a budovanie sociálnych zariadení;
- výraznejšie vyšší podiel nezamestnaných v obciach ako v Bratislave;
- značný odliv pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
- nedostatočné investície do nájomného bývania, regenerácie bytového fondu a pomalá obnova kultúrnohistorických pamiatok, čo je spôsobené nedostatkom vlastných finančných zdrojov pre spolufinancovanie rozvojových a investičných projektov;
- disparita hlavného mesta voči vidieku predovšetkým v oblasti zamestnania a miezd.

Hlavné faktory rozvoja BK:

v pôdohospodárstve

- dobrý produkčný poľnohospodársky potenciál v oblastiach zeleninárstva, ovocinárstva a vinohradníctva dáva možnosti rozvoja bývania na základe vidieckeho osídlenia;

v priemysle

- rozvinutá priemyselná výroba a rôznorodosť hospodárskej základne s dlhodobým pôsobením poskytuje možnosť transferu technológií do perspektívnych odvetví na základe využitia fondov EÚ v službách;
- rozsiahla koncentrácia zahraničných investícií dáva predpoklad k využívaniu nových technológií a inovácií;

v službách

- dobre rozvinutá podnikateľská i nezisková sféra dáva predpoklad pre zvýšenie medzinárodného obchodu i spolupráce;
- geopolitický polohový potenciál umožňuje priame kontakty s vyspelými regiónmi s možnosťou zintenzívnenia zahraničných investícií a medzinárodnej spolupráce, predovšetkým s Rakúskom, najmä v oblasti rozvoja cestovného ruchu;

v technickej infraštruktúre

- križovanie koridorov cestnej, železničnej, vodnej a leteckej dopravy umožňuje lepšie zapojenie do medzinárodnej spolupráce;
- polohový potenciál kraja;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a sústredenie vedecko-výskumných kapacít je predpokladom možnosti využívania nových technológií a obnoviteľných zdrojov energií v súlade s ekologickými princípmi na základe využitia ľudského a ekonomického potenciálu;
- vzdelaná a pomerne lacná pracovná sila láka najmä zahraničných investorov;
- silný kultúrno-spoločenský potenciál daný koncentráciou kultúrnych a spoločenských inštitúcií dáva možnosť využitia tohto potenciálu pre rozvoj cestovného ruchu a vytváraníu medzinárodných inštitúcií;
- dostupnosť vzdelávacích, sociálnych a zdravotných zariadení.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ a regiónmi SR možno konštatovať, že BK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sa nachádzajú v nedostatočnej úrovni využívania inovačného potenciálu, napriek tomu, že sú tu sústredené najväčšie kapacity vedy a výskumu SR. Dôsledkom toho je jeho slabé prenikanie do priemyslu a služieb v odvetviach sústredených v regióne. V porovnaní so svetovými trendmi zvyšovania kvality verejných služieb cestou informatizácie a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie BK nízka.

Ako najväčší nevyužitý rozvojový potenciál regiónu BK sa javí:

- bohaté prírodné a kultúrnohistorické dedičstvo, vrátane chránených území (potenciál pre rozvoj turizmu);
- strategická poloha v centre rozvojových aktivít EÚ;
- vysoko vzdelaná pracovná sila (najvyšší podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov),
- vysoká koncentrácia inštitúcií vedy, výskumu a inovácií;
- možnosti medzinárodnej spolupráce najmä v oblasti vedy, výskumu a inováciách.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda BK je tvorená koncentráciou inštitúcií národného významu, strategickou polohou v centre rozvojových aktivít EÚ, vysokým inovačným potenciálom, kultúrnym a historickým bohatstvom a vysoko-kvalifikovanou pracovnou silou.

Strategické ciele:

1. rozvoj poznatkovo orientovanej ekonomiky,
2. rozvoj služieb a turizmu,
3. integrovaná a ekologická doprava a znižovanie energetickej náročnosti.

Očakávané dopady:

- udržanie pozície jedného z najkonkurencieschopnejších regiónov SR a EÚ,
- zlepšenie demografického vývoja,
- zvýšenie využitia inovačného potenciálu regiónu a zvýšenie podielu inovatívnych podnikov na úroveň priemeru EÚ,
- dobudovanie dopravnej infraštruktúry pre rozvoj integrovanej a ekologickej dopravy,
- zlepšenie kvality životného prostredia.

Prioritné oblasti (PO):

PO 1: Veda, výskum a inovácie

BK by mal s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej stratégie SR zamerať svoje strategické rozvojové aktivity najmä na oblasť logistiky, informačných a komunikačných technológií, automatizáciu, reguláciu a meranie, chemické a biotechnologické inžinierstvo a oblasti spoločenských a sociálnych vied, vzdelávanie.

BK by mal maximálne využiť potenciál územia v centre rozvojových aktivít EÚ a blízkosti významných centier vedy, výskumu a inovácií vo Viedni a Budapešti, koncentrácie vedecko-

výskumných inštitúcií a univerzít v spojení s vysokokvalifikovanou a jazykovo vybavenou pracovnou silou.

BK by sa okrem inovácií v priemysle mal zamerať aj na inovácie v službách a vede a výskume ako aj v spoločenských oblastiach.

Vzhľadom na možnosti medzinárodnej spolupráce je potrebné vytvoriť medzinárodný technologický alebo inovačný inkubátor, alebo vyvinúť snahu o umiestnenie medzinárodne významnej výskumnej inštitúcie v regióne.

PO 2: Ľudské zdroje

BK by mal zamerať strategické aktivity na rozvoj ľudských zdrojov s dôrazom na vedu, výskum a inovácie a rast sektoru služieb vo všetkých priemyselných odvetviach, sociálnych a zdravotníckych službách. Zvýšenú pozornosť bude potrebné venovať aj starnúcej populácii.

BK napriek vysokej koncentrácii vzdelávacích inštitúcií nemá vybudovaný otvorený systém celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva a jeho rozvoj v oblasti ľudských zdrojov je založený na dochádzke najmä mladých ľudí z iných regiónov SR. Vytvorením partnerstiev a sietí by bolo možné aj na úrovni regiónu efektívnejšie využívať vysokokvalifikovanú pracovnú silu aj s dopadom na ostatné regióny SR a naopak.

V oblasti verejného zdravia je nevyhnutné na regionálnej úrovni zapracovať do svojich koncepčných materiálov stratégie podpory zdravia obyvateľstva vo všetkých politikách v spolupráci s Regionálnym úradom verejného zdravotníctva (RÚVZ).

PO 3: Zamestnanosť

BK by sa mal zamerať na vytváranie nových pracovných miest s dôrazom na rast zamestnanosti vo vede, výskume a inováciách a v sektore služieb pre inovatívne podnikanie a perspektívne podniky. Zvýšenú pozornosť bude potrebné venovať aj zamestnávaniu staršej populácie.

BK bude vykazovať nedostatok pracovných síl najmä v sociálnych a zdravotníckych službách a v profesiách s nižšou vyžadovanou kvalifikáciou, kde bude naďalej závislý na dochádzke pracovnej sily z iných regiónov.

Nové pracovné miesta bude potrebné vytvárať pre pracovníkov vo veku 50+ v kombinácii s novými sociálnymi a zdravotníckymi službami.

PO 4: Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

BK by mal zamerať svoje strategické aktivity s dôrazom na podporu MSP a vytváranie podnikateľského prostredia v sektore služieb pre inovatívne podnikanie a perspektívne podniky, inovatívne podniky a podniky zamerané na vývoj a produkciu najnovších technológií, ale aj poradenských a vzdelávacích služieb.

Proaktívne a strategicky PZI smerovať do nových vysoko inovatívnych odvetví nadväzujúcich na rozhodujúce odvetvia a služby.

PO 5: Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

BK by mal zamerať svoje strategické aktivity s dôrazom na zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energií a surovín vo všetkých priemyselných odvetviach, podporu ekologickej dopravy (najmä v hlavnom meste), podporu všetkých iniciatív smerujúcich k zavádzaniu environmentálne šetrných technológií, nielen vo výrobnjej sfére, ale aj u obyvateľov (domácností). Je potrebné vypracovať strategické dokumenty v oblasti manažmentu chránených oblastí v BK.

5.2 Priority a ciele stratégie rozvoja Trnavského kraja

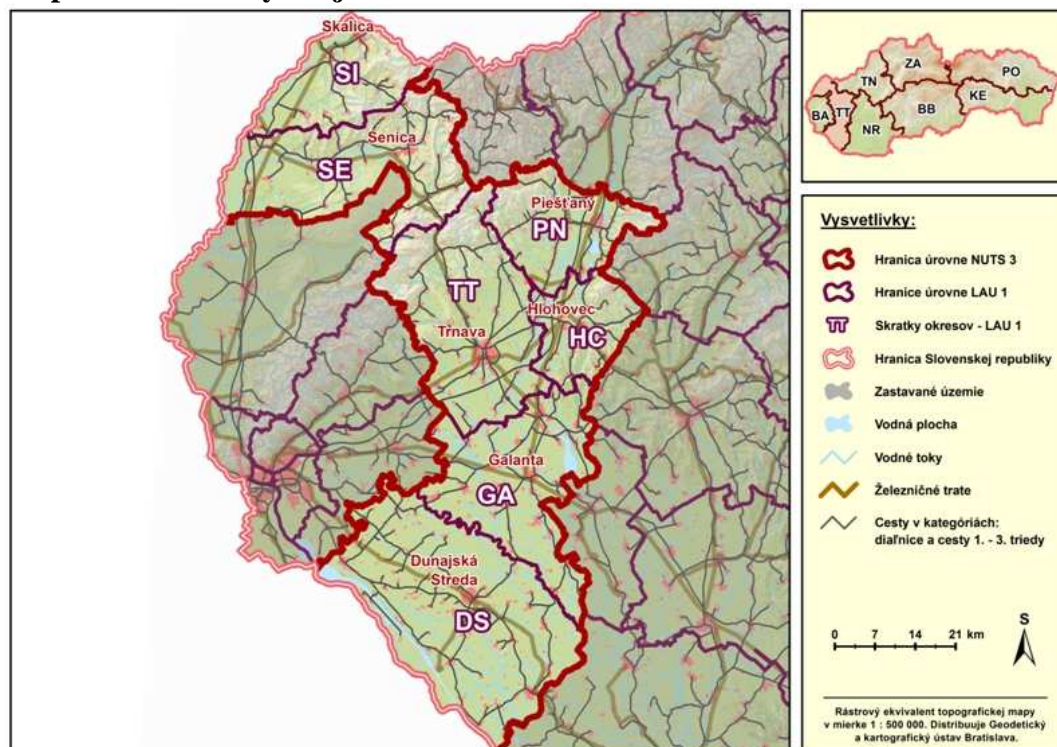
Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2008

Rozloha kraja (v km ²)	4 146,7
Počet obyvateľov kraja	559,9
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	135,0
Počet obcí	251
- z toho miest	16
Miera nezamestnanosti v %	6,2
HDP na obyvateľa v roku 2006	
- (v PKS, v bežných cenách)	18 246,0
- % porovnanie EÚ 27	77,2

Najväčšie mestá:

- Trnava
- Piešťany
- Dunajská Streda
- Hlohovec
- Senica

Mapa č. 3 Trnavský kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Trnavský kraj je prevažne vidiecky, konkurencieschopný, rýchlorastúci región SR s perspektívou druhého najkonkurencieschopnejšieho regiónu na úrovni SR s vysokou atraktivitou a pozíciou v blízkosti centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Českou a Maďarskou republikou.

Analýza hospodárskej a sociálnej situácie a hodnotenie vnútorného potenciálu regiónu

Počtom obyvateľov je Trnavský kraj (TTK) **najmenším krajom SR** (10,3 % z celkového počtu obyvateľstva SR), ale hustotou zaľudnenia 135 obyvateľov na km² patrí k husto obývaným krajom a do kategórie prevažne vidiecky región (48,6 % obyvateľov žije v mestách). Prirodzený prírastok obyvateľstva mierne rástol len v dvoch okresoch, a tak kraj dlhodobo vykazuje prirodzený úbytok obyvateľstva (-0,2 ‰) aj napriek jednému z najvyšších rastov obyvateľstva (1,2 %). Po BK mal v roku 2008 najvyšší migračný prírastok (10 398 osôb). Na deti vo veku 0 – 14 rokov pripadlo v roku 2008 iba 14,1 % z celkového počtu obyvateľov kraja. Najvyšší podiel zaznamenal v populácii v produktívnom veku (73,7 %), ktorý prevyšuje priemer SR.

Z pohľadu priemerných miezd v TTK sa celoslovensky dosiahla najnižšia mzda v zdravotníctve aj napriek najvyššiemu indexu rastu spomedzi všetkých sektorov a odvetví. TTK sa vyznačuje najvyššou zamestnanosťou (miera zamestnanosti 68 %), priemernou nominálnou mesačnou mzdou (754,48 Eur) a mierou evidovanej nezamestnanosti (6,2 %), kde najvyšší podiel mali uchádzači o zamestnanie s úplným stredoškolským vzdelaním. TTK vykazoval rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva. Podľa VZPS v roku 2008 bola miera ekonomickej aktivity 62,5 % v SR. Najvyšší podiel na zamestnanosti mali v roku 2008 služby (54,4 %), v priemysle a stavebníctve bolo zamestnaných 40,4 % a v poľnohospodárstve 5,2 % pracujúcich.

Peňažné mesačné príjmy na osobu od roku 2004 rástli, tak na národnej aj regionálnej úrovni a v TTK predstavovali v roku 2008 sumu 367,6 Eur. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácností a v TTK boli 318,7 Eur z čoho sa 25,6,8 % vynaložilo na potraviny a nealkoholické nápoje a 20,9 % na výdavky spojené s bývaním (najmenej v SR). V porovnaní s inými krajmi SR sú na úrovni Košického kraja na druhom mieste za BK.

Školstvo v TTK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. TTK má nízky počet materských škôl (292), počet detí vykazuje 10,5 % podiel. Takisto vykazuje nízky počet základných škôl (241) a zaznamenal pokles žiakov o viac ako 9 000. Štruktúra stredných škôl je tvorená nižším počtom gymnázií v SR (22), s nižším podielom žiakov (8,2 %) a absolventov (7,9 %) na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl patrí TTK ku krajom s rastúcim počtom žiakov i absolventov s približne 10,6 % podielom. V TTK sa nachádzajú aj 4 vysoké školy. Od roku 2004 pribudli 2 nové vysoké školy a 7 nových fakúlt a študuje tu viac ako 10,4 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (22 tis.) s vysokým podielom žien (62 %).

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení, z ktorých veľká časť je s celoslovenskou pôsobnosťou. TTK má 6 nemocníc a 6 liečební a má aj medzinárodne významné kúpele a 4 liečebne. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (899) a kapacita postelového fondu sa postupne znižovala a predstavovala v roku 2008 celkom 5 330 lôžok.

TTK má významné postavenie **v kultúre** SR najmä vďaka mestu Trnava. Krajské mesto Trnava patrí k najvýznamnejším obchodným a kultúrnohistorickým mestským centram na Slovensku už od stredoveku a aj dnes patrí k najvýznamnejším dochádzkovým centram. Sieť zariadení je tvorená divadelnými scénami (3) a od roku 2007 sa ich počet zvýšil o 1. Rozvetvená je sieť múzeí (7), galérií (2), ktorých návštevnosť rástla, naopak TTK má po BK najmenej knižníc (245) s pripojením na Internet a aj najnižší počet registrovaných užívateľov (54 tis.). V kraji sa nachádzajú aj 3 astronomické zariadenia.

Bytová výstavba v TTK zaznamenala v posledných rokoch obrovský nárast a v roku 2008 bolo v TTK dokončených 2 793 nových bytov, poklesla priemerná obytná plocha bytov na 63,7 m².

Na tvorbe pridanej hodnoty sa TTK podieľal 12,5 % a v roku 2006 dosiahol druhý najvyšší **HDP na obyvateľa v SR (18 246 v PKS)**, čo predstavovalo 77,2 % priemeru EÚ 27 a znamenalo splnenie súčasného kritéria pre konkurencieschopné regióny EÚ.

Podnikateľská aktivita je priemerná, v kraji pôsobí 15 135 podnikateľských subjektov (právnické osoby), čo predstavovalo 8,9 % a 45 570 podnikateľských subjektov (fyzické osoby) a podielom 10,8 %. So zahraničnou účasťou sa v TTK nachádza 1 522 podnikateľských subjektov.

TTK dosahoval druhý **najvyšší absolútny objem investícií** a jeho podiel na poskytnutých investičných stimuloch bol 32,68 % (v rokoch 2001 - 2006) a 27,53 % v roku 2007, čo je spolu s Košickým a Žilinským krajom najvyšší podiel. Naďalej je ale región vysoko zaujímavý pre umiestňovanie zahraničných investícií. Miera dodatočných investičných multiplikačných efektov v regióne bude v budúcnosti vo veľkej miere závisieť od schopnosti zvýšiť podiel vnútroregionálnych dodávok, či už podporou zapojenia sa regionálnych firiem do dodávateľských reťazcov (podpora subkontraktu), resp. podpory lokalizácie nových dodávateľov v regióne.

Priaznivo možno hodnotiť aj vývoj sektorovej štruktúry v regióne, ktorý prešiel pomerne rýchlo sektorovou reštrukturalizáciou a posilnil pozíciu najvýznamnejších sektorov (energetika, automobilový priemysel a elektrotechnický priemysel nasledovaný vybranými segmentmi spotrebného priemyslu).

Trnavský kraj patrí medzi **poľnohospodársky produktívne regióny** s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 291 916 ha a podielom poľnohospodárskej pôdy v SR (8,29 %). Zároveň vykazuje štvrtý najvyšší podiel na poľnohospodárskej produkcii SR a tretí najvyšší podiel na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby (322,2 mil. Eur), významné postavenie má aj v rastlinnej aj v živočíšnej produkcii.

TTK dosiahol **druhé najvyššie priemyselné tržby v SR** (16,5 %). Produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 155 tis. Eur. TTK sa v roku 2008 vyznačoval pomerne vysokým počtom zamestnancov v priemysle (12,7 %) a tretími najvyššími mzdami (680,47 Eur). V kraji pôsobí 743 firiem zo zahraničnou účasťou, spolu 10 991 podnikov, čo sú v porovnaní s ostatnými kraji SR porovnateľné hodnoty.

Stavebná produkcia dosiahla priemerný podiel 8,41 % (produkcia vlastnými zamestnancami) a 9,46 % podiel na základe dodávateľských zmlúv a produktivitou práce na zamestnanca (26 080 Eur).

Trnavský kraj nepatrí medzi najnavštevovanejšie kraje SR, hoci nemá najnižšiu ubytovaciu kapacitu, dosiahol **najnižšiu návštevnosť** (6,7 %).

Celkom možno očakávať, že TTK si udrží pozíciu pomerne hospodársky a sociálne vyspelého regiónu, je najviac sa približujúci k úrovni priemeru EÚ 27. V priemyselnej výrobe bude naďalej dominovať automobilový, elektrotechnický priemysel a energetika, aj keď je ohrozený odlivom investorov do ekonomicky atraktívnejších oblastí.

Výdavky na vedu a výskum sú len vo výške 5,67 % z celkových výdavkov na VaV v SR a len tento kraj zaznamenal od roku 2006 pokles výdavkov aj napriek tomu, že má najvyšší podiel na bežných výdavkoch (72,1 %).

Inovačný potenciál regiónu je pomerne nízky a mal by byť zameraný na rozvoj najmä v automobilovom, elektrotechnickom priemysle a energetike, technológií v oblasti znižovania energetickej náročnosti výroby, zvyšovania spotreby energie z obnoviteľných zdrojov, technológií znižujúcich nepriaznivý dopad na životné prostredie a pod..

Oblasť Trnavy a okolia má rovnaké štrukturálne problémy v oblasti výskumu, vývoja a inovácií ako zvyšok Slovenska - nedostatočné prístrojové vybavenie a technická infraštruktúra výskumu a vývoja.

Dopravná poloha a osobitne blízkosť BK, hustá cestná a železničná sieť vytvára predpoklady pre udržanie pozície významne exponovaného kraja z hľadiska domácej i medzinárodnej dopravy. Zastúpené sú všetky druhy dopravy, špecifické postavenie má aj vodná doprava, ktorej význam stúpol po dobudovaní vodného diela Gabčíkovo a tým sa zlepšili podmienky pre rozvoj vodnej dopravy na Dunaji. V kraji je aj medzinárodné letisko (Piešťany). Trnavský kraj má celkovú dĺžku ciest 1 951 km, z toho diaľnic (67,2 km) a málo ciest I. triedy. TTK v počte vozidiel (11,6 %) a osobných motorových vozidiel (11,6 %) patrí k priemeru. Z pohľadu dopravných služieb dosahuje porovnateľné výkony v nákladnej doprave ako Žilinský kraj a výkony v osobnej preprave ako Košický kraj, ale po BK druhé najnižšie, v oboch oblastiach zaznamenal pokles .

TTK vykazuje celkovo **nízku spotrebu elektrickej energie**, takisto spotreba zemného plynu je nízka (6 %) spolu so spotrebou nafty (8,3 %), vykurovacích olejov, elektriny (6,5 %) a tepla.

TTK je **priemerným producentom komunálneho odpadu** (225,2 tis. t, 404 kg na obyvateľa), a dosahuje pomerne nízke percento jeho zhodnotenia (7,4 %), to neplatí pre % obyvateľov napojených na vodovodnú (96,8 %). Na kanalizačnú verejnú sieť je napojených len 53,2 %, čo je menej ako v Banskobystrickom kraji a pozornosť je potrebné venovať aj čisteniu odpadových vôd. TTK vykazuje nízke hodnoty v produkcii tuhých emisií, produkcii oxidu siričitého i v ostatných emisiách.

Hlavné disparity TTK:

v pôdohospodárstve

- pokles pestovateľských plôch a počtu chovaných hospodárskych zvierat (hydina, ošípané a hovädzí dobytok) a dovoz lacnejších dotovaných potravín z pôvodných krajín EÚ;

v priemysle

- chýbajúce akreditácie a certifikácie s medzinárodnou platnosťou majú za následok obmedzenia v medzinárodnom obchode;
- inovačné a technologické zaostávanie spôsobuje zvyšujúcu sa energetickú a surovinovú náročnosť výroby;

v službách

- disparity vo vzťahu mesta a okolia spôsobené nerovnomerným rozmiestnením služieb a vzdelávacích inštitúcií;
- nízka úroveň informatizácie produkčnej sféry;
- zníženie konkurencieschopnosti malého a stredného podnikania v dôsledku veľkej expanzie nadnárodných spoločností, ale aj často pre absentujúcu kvalitu poskytovaných služieb;
- nedostatočná kvalita verejných služieb občanom a podnikateľskej sfére;

v technickej infraštruktúre

- nedostatočné kapacity a telekomunikačná infraštruktúra;
- nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy má často za následok dopravné nehody;
- značné ekologické zaťaženie poľnohospodárskej krajiny;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- výraznejšie vyšší podiel nezamestnaných v obciach v porovnaní s Trnavou a ostatnými mestami;
- značný odliv pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
- nedostatočné investície do nájomného bývania, regenerácie bytového fondu a pomalá obnova kultúrnohistorických pamiatok, čo je spôsobené nedostatkom vlastných finančných zdrojov pre spolufinancovanie rozvojových a investičných projektov;
- slabá spolupráca subjektov vo vnútri regiónu;
- nevyhovujúca miera nezamestnanosti s nevyrovnanou ponukou pracovných miest najmä vo vidieckych okresoch.

Hlavné faktory rozvoja TTK:

v pôdohospodárstve

- dobrý produkčný pôdohospodársky potenciál v oblastiach zeleninárstva, ovocinárstva a vinohradníctva dáva možnosti rozvoja bývania na základe vidieckeho osídlenia;
- vysoký poľnohospodársky potenciál umožňuje pestovanie prakticky všetkých druhov ekologických potravín a živočíšnej výroby;
- rozvoj biotechnológií;

v priemysle

- rozvinutá priemyselná výroba a rôznorodosť hospodárskej základne s dlhodobým pôsobením dáva možnosť transferu technológií do perspektívnych odvetví na základe využitia fondov EÚ v službách;
- rozsiahla koncentrácia zahraničných investícií dáva predpoklad k využívaniu nových technológií a inovácií najmä v automobilovom a elektrotechnickom priemysle, potravinárstve, energetike a farmaceutickom priemysle;

- možnosť posilňovania exportu;
- v službách

- geopolitický polohový potenciál umožňuje priame kontakty s vyspelými regiónmi s možnosťou zintenzívnenia zahraničných investícií a medzinárodnej spolupráce;
- využitie geotermálnych prameňov pre ďalší rozvoj tradičného kúpeľníctva s prepojením na ekologický vidiecky turizmus;

v technickej infraštruktúre

- križovanie významných medzinárodných a vnútroštátnych trás železníc i ciest umožňuje lepšie zapojenie do medzinárodnej spolupráce a priaznivú väzbu na hlavné mesto Slovenska;
- polohový potenciál kraja;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva vytvára predpoklady pre možnosti využívania nových technológií a obnoviteľných zdrojov energií v súlade s ekologickými princípmi na základe využitia ľudského a ekonomického potenciálu;
- vzdelaná a pomerne lacná pracovná sila láka naďalej najmä zahraničných investorov;
- silný kultúrno-spoločenský potenciál daný koncentráciou kultúrnych a spoločenských inštitúcií dáva možnosť jeho využitia pre rozvoj cestovného ruchu a vytváranie medzinárodných inštitúcií v prepojení na Bratislavský kraj;
- dostupnosť vzdelávacích, sociálnych a zdravotných zariadení;
- stabilizovaný demografický vývoj a priaznivá veková štruktúra;
- silný potenciál cezhraničnej spolupráce.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ a regiónmi SR možno konštatovať, že TTK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sa nachádzajú v nedostatočnej úrovni využívania inovačného potenciálu v rozhodujúcich odvetviach. Dôsledkom toho je slabé prenikanie inovácií do priemyslu a služieb v odvetviach sústredených v regióne. V porovnaní so svetovými trendmi zvyšovania kvality verejných služieb cestou informatizácie a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie TTK nízka a pre budúci rozvoj regiónu nedostatočná.

Za najväčší nevyužitý rozvojový potenciál regiónu ako základu konkurenčnej výhody TTK možno považovať:

- rozvoj vidieka a vybraných ekonomických aktivít v poľnohospodárstve,
- vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov,
- silný potenciál cezhraničnej a medzinárodnej spolupráce,
- vnútroregionálne väzby medzi rozvojovými centrami a vidiekom.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda TTK je tvorená výhodnou geografickou polohou v blízkosti rozvojových aktivít EÚ, vysokým podielom zahraničného kapitálu a vysokokvalifikovanou pracovnou silou v strategicky dôležitých sektoroch.

Strategické ciele:

1. rozvoj ľudských zdrojov v nových strategicky dôležitých odvetviach,
2. rozvoj environmentálnej infraštruktúry a regionálnej logistiky,

3. posilnenie postavenia vedy, vývoja a inovácií,

Očakávané dopady:

- udržanie vysokého ekonomického rastu súčasne s rastom kvality života v regióne,
- zlepšenie životného prostredia,
- využitie medzinárodnej spolupráce a vnútorného potenciálu k rozvoju poznatkovo orientovanej ekonomike,
- informatizácia verejnej správy a zlepšenie kvality služieb poskytovaných obyvateľom na vidieku.

Prioritné oblasti (PO):

PO 1: Veda, výskum a inovácie

TTK by mal s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej stratégie SR zamerať svoje strategické aktivity najmä na zvyšovanie energetickej bezpečnosti, využívanie obnoviteľných zdrojov energie, automobilový a energetický priemysel a oblasti vzdelávania pre energetickú bezpečnosť a automobilový priemysel, nové ekologické materiály. Na podporu svojej konkurenčnej pozície by sa mal TTK zamerať na transfer progresívnych technológií a dobudovanie kapacít pre účasť na významných medzinárodných projektoch.

PO 2: Ľudské zdroje

TTK by mal rozvíjať ľudské zdroje s dôrazom na vedu, výskum a inovácie a rast sektoru služieb pre rozhodujúce priemyselné odvetvia, ako je automobilový priemysel, energetika a vybrané segmenty spotrebného priemyslu. Pri príprave a rozvoji ľudských zdrojov bude rozhodujúca najmä úzka spolupráca s podnikateľskou sférou pri budovaní otvoreného systému celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva.

V oblasti verejného zdravia je nevyhnutné na regionálnej úrovni zapracovať do svojich koncepčných materiálov stratégie podpory zdravia obyvateľstva vo všetkých politikách v spolupráci s RÚVZ.

PO 3: Zamestnanosť

TTK by mal svoje strategické aktivity realizovať s dôrazom na vytváranie nových pracovných miest vo vede, výskume a inováciách a v sektore služieb pre rozhodujúce priemyselné odvetvia – automobilový priemysel, energetika a vybrané segmenty spotrebného priemyslu. Z hľadiska blízkosti k Bratislave je priestor aj pre zamestnanosť v sociálnych a zdravotníckych službách.

PO 4: Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

TTK by mal podporovať MSP a vytváranie podnikateľského prostredia a rastu podielu MSP najmä v sektore služieb pre rozhodujúce priemyselné odvetvia a nové inovatívne podniky.

Z hľadiska blízkosti k Bratislave je priestor aj pre podporu podnikania v sociálnych a zdravotníckych službách.

PO 5: Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

TTK by mal svoje strategické aktivity realizovať s dôrazom na zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energií a surovín vo všetkých rozhodujúcich priemyselných odvetviach, ako je automobilový priemysel, vybrané segmenty spotrebného priemyslu, verejné služby. Ukázala sa potreba vypracovať strategické dokumenty v oblasti manažmentu chránených oblastí v kraji.

5.3 Priority a ciele stratégie rozvoja Trenčianskeho kraja

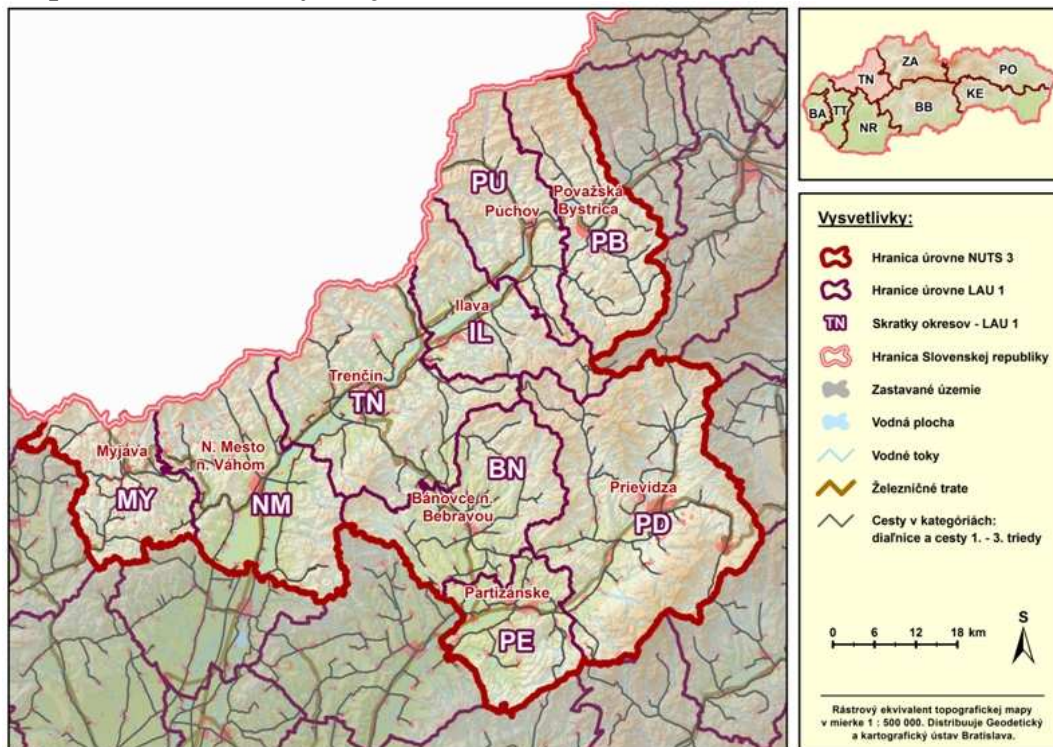
Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2008

Rozloha kraja (v km ²)	4 502,2
Počet obyvateľov kraja	599,9
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	133,2
Počet obcí	276
- z toho miest	18
Miera nezamestnanosti v %	4,7
HDP na obyvateľa v roku 2006	
- (v PKS, v bežných cenách)	14 023,0
- % porovnanie EÚ 27	59,4

Najväčšie mestá:

- Trenčín
- Prievidza
- Považská Bystrica
- Dubnica nad Váhom
- Partizánske

Mapa č. 4 Trenčiansky kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Trenčiansky kraj je ostatný vidiecky, konkurencieschopný, rýchlorastúci, priemyselný región SR s perspektívou konkurencieschopného regiónu na úrovni SR, s vysokou atraktivitou a pozíciou pre investorov, s dlhodobou podpriemernou mierou nezamestnanosti, ale mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Českou republikou.

Analýza hospodárskej a sociálnej situácie a hodnotenie vnútorného potenciálu regiónu

Trenčiansky kraj (TNK) s počtom obyvateľov (11,1 % z celkového počtu obyvateľstva SR) a hustotou zaľudnenia 133,2 obyvateľov na km² patrí k husto obývaným krajom. Podľa stupňa urbanizácie patrí do kategórie ostatný vidiecky región (56,8 % obyvateľov žije v mestách). Aj v tomto regióne sa prejavuje proces starnutia obyvateľstva, kde podiel detskej zložky mierne klesá, pomaly narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku. Prírodný úbytok obyvateľstva v kraji vykazuje hodnotu (- 0,77 ‰) a predstavuje dlhodobý trend. Na deti vo veku 0 – 14 rokov pripadlo v roku 2008 iba 13,6 % z celkového počtu obyvateľov kraja, a má najvyšší podiel populácie v produktívnom veku (73,3 %). Migráciou získavajú len niektoré okresy a nie kraj ako celok.

Najviac zamestnaných v kraji je v priemysle (okolo 50 %) a vysoký podiel na zamestnanosti predstavujú verejné služby – školstvo (10 %). Evidovaná **nezamestnanosť** je nízka a v roku 2008 dosiahla úroveň 4,7 %. V prípade TNK bude nevyhnutné vytvárať pracovné príležitosti najmä pre ekonomicky aktívne obyvateľstvo, ktoré dochádza za prácou do iných regiónov (približne 22 000 ekonomicky aktívneho obyvateľstva).

TNK vykazoval rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva a to 299,3 tis. osôb, čo predstavovalo 49,9 % z celkového počtu obyvateľov kraja.

Priemerná nominálna mesačná mzda v roku 2008 bola 700,08 Eur a patrila k lepšiemu slovenskému priemeru. Podľa VZPS v roku 2008 bola miera ekonomickej aktivity 58,2 % v SR. Priemysel, služby a stavebníctvo mali pomerne vyvážený pomer v štruktúre pracujúcich v hospodárstve, aj keď podiel služieb je v porovnaní s ostatnými kraji nízky a nie je dominantný. Najviac zamestnaných v kraji je v priemysle (okolo 36 %) a vysoký podiel na zamestnanosti predstavujú verejné služby (23 %) a celkovo služby (56 %).

Peňažné mesačné príjmy na osobu od roku 2004 rástli, ako na národnej tak i regionálnej úrovni a v TNK predstavovali v roku 2008 sumu 338,6 Eur. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácností a v TNK boli 317,3 Eur, z čoho sa 23,3 % vynaložilo na potraviny a nealkoholické nápoje a 18,9 % na výdavky spojené s bývaním, čo sú nadpriemerné hodnoty v rámci SR na výdavkoch za potraviny a druhé najvyššie po TTK.

Školstvo v TNK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. TNK má nízky počet materských škôl (282, čo predstavuje 9,8 %). Počet detí vykazuje 10,3 % podiel, ktorý je najnižší v SR. Takisto vykazuje nízky počet základných škôl (201, čo predstavuje 9,9 %) a zaznamenal pokles žiakov o viac ako 12 000 oproti roku 2004. Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou a je tvorená gymnáziami (20), čo je 8 % podiel v SR, ktoré navštevuje 8 903 žiakov (8,8 %) a absolventov (9,1 %) na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl TNK patrí ku krajom s klesajúcim počtom škôl, žiakov i absolventov s približne 8,7 % podielom SŠ a to je najmenej v SR. V TNK sa nachádzajú aj 3 vysoké školy, od roku 2004 pribudla len 1 nová vysoká škola a 2 nové fakulty a študuje tu

viac ako 5,4 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (11,4 tis.) s podielom žien 63 %, čo je celkovo najmenej študentov v SR aj napriek najväčšiemu nárastu počtu študentov od roku 2004.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. TNK má 11 nemocníc a 2 liečebne. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (1052 z celkového počtu 1 419) a kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala a predstavovala v roku 2008 celkom 5 214 lôžok, čo je porovnateľná hodnota s BK a TTK.

TNK má významné postavenie **v kultúre SR** najmä vďaka mestu Trenčín. TNK je jediným krajom SR, ktorý nemá divadelnú scénu. Sieť zariadení je tvorená sieťou múzeí (10), galérií (2), ktorých návštevnosť rástla. TNK má nízky počet knižníc (251) s pripojením na Internet, ale pomerne vysoký počet registrovaných užívateľov (68 tis.). V kraji sa nachádzajú aj 3 astronomické zariadenia.

Bytová výstavba v TNK zaznamenala v posledných rokoch malý nárast a v roku 2008 bolo v TNK dokončených 1 470 nových bytov, čo zaraďuje TNK k priemeru SR, priemerná obytná plocha bytov poklesla na 64,94 m² na druhú najnižšiu v SR.

Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v SR sa v roku 2006 TNK podieľal 10,4 %. **HDP v PKS** dosiahla hodnotu 14 023 Eur a to predstavovalo 59,4 % priemeru EÚ 27, čo ho zaraďuje v súčasnosti medzi tzv. konvergujúce regióny.

Podnikateľská aktivita je priemerná, v kraji pôsobí 15 486 podnikateľských subjektov (právnické osoby) čo predstavovalo 9,1 % a 46 461 podnikateľských subjektov (fyzické osoby) a podielom 11,1 %. So zahraničnou účasťou sa nachádza v TNK 1 163 podnikateľských subjektov.

Prílev PZI do TNK postupne stúpa. Významný prílev bol zaznamenaný v roku 2003, kedy dosiahli PZI v kraji úroveň 23,5 mld. Sk, čo predstavovalo 4,8 % v rámci SR, v roku 2007 to bolo 36,23 mil. Sk, čo predstavovalo 4,6 % podiel v rámci SR.

Na základe ekonomickej štruktúry sa TNK **považuje za priemyselný región**. Má dlhú tradíciu najmä v oblasti chemického (gumárenského), textilného a strojárkeho priemyslu (stále v procese reštrukturalizácie). V regióne sa rozvíjajú aj progresívne odvetvia, ako je napríklad elektrotechnická výroba, kde smerujú aj významné zahraničné investície a dodávky pre automobilový priemysel. V kraji sú 4 priemyselné parky s prevahou strojárkeho priemyslu. Z hospodárskeho hľadiska má kraj dve výrazne odlišné oblasti oddelené Považským Inovcom, a to Považie a Ponitrie. Na Hornej Nitre je najvýznamnejšia banícka oblasť Slovenska, na Považí dominuje strojárstvo a textilný priemysel. V súčasnosti sa radí medzi ekonomicky najsilnejšie kraje Slovenska. Je tiež mimoriadne aktívny v oblasti podnikania MSP.

Trenčiansky kraj patrí k **menej produktívnym poľnohospodárskym regiónom SR** s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 185 353 ha a to je po BK najmenej v SR a podiel poľnohospodárskej pôdy v SR (7,6 %). Poľnohospodárstvo je najviac rozvinuté v okrese Prievidza. Vďaka geografickej charakteristike kraja zohráva v ňom dôležitú úlohu lesníctvo. Na poľnohospodárskej produkcii SR sa podieľa na tržbách z predaja výrobkov

z prvovýroby 134,2 mil. Eur a to je 9,2 % a od roku 2004 zaznamenal nárast, najvýznamnejšie postavenie má v živočíšnej produkcii.

TNK dosiahol **priemyselné tržby** vo výške 6 221 mil. Eur a to v SR v roku 2008 tvorilo 8,9 % a produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 65 591 tis. Eur. TNK sa v roku 2008 vyznačoval pomerne vysokým počtom zamestnancov v priemysle a s priemernými mzdami (629,38 Eur). V kraji pôsobí 1 163 firiem so zahraničnou účasťou a oproti roku 2004 to predstavuje nárast takmer o 500.

Stavebná produkcia dosiahla priemerný podiel 9,8 % (produkcia vlastnými zamestnancami) a 10,6 % podiel na základe dodávateľských zmlúv a produktivitou práce na zamestnanca (29 544 Eur).

TNK **nepatrí medzi najnavštevovanejšie kraje SR** a to aj napriek tradícii kúpeľníctva. Má nízku ubytovaciu kapacitu a dosiahol jednu z najnižších návštevností (8,1 %) po TTK a Nitrianskom kraji.

Celkom možno očakávať, že TNK má šancu si aj vďaka novým PZI udržať pozíciu pomerne hospodársky a sociálne stabilného regiónu a bude sa pomaly približovať k úrovni priemeru EÚ 27. V priemyselnej výrobe bude viac dominovať strojársky a možno elektrotechnický priemysel, prostredníctvom inovácií aj pozícia chemického priemyslu by mohla byť udržateľná, ohrozená je pozícia textilného priemyslu a baníctva.

Výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch rástli, ale aj napriek tomu sú nízke a to vo výške 14,9 % z celkových výdavkov na VaV v SR (po BK druhé najvyššie). Vo výdavkoch na zamestnanca s podielom 14,8 % sa dostal do skupiny inovačne rozvíjajúcich sa regiónov.

Inovačný potenciál regiónu by sa mal v budúcnosti zamerať na inovácie v elektrotechnickom priemysle a chemickom, a predovšetkým v oblasti lesného hospodárstva, poľnohospodárstva a pod.

TNK disponuje veľmi **dobro rozvinutým systémom cestnej a železničnej dopravy**. Kraj križuje medzinárodne významná železničná trať spájajúca Maďarsko/Rakúsko - Bratislavu - Trenčín - Košice - Poľsko. Región je tiež napojený aj na železničnú sieť Českej republiky (Trenčín - Brno). Krajom prechádza aj významný cestný koridor Bratislava - Trenčín - Žilina. Najvýznamnejší je diaľničný ťah D1, vybudovaný po Považskú Bystricu. Krajom prechádza viac ako pätina (80,3 km) diaľničných ťahov Slovenska.

TNK má celkovú dĺžku ciest 1 877 km. V počte vozidiel (10,7 %) patrí na posledné miesto medzi kraji v SR, pri osobných motorových vozidlách takisto (10,8 %). Z pohľadu dopravných služieb dosahuje lepšie výkony v nákladnej doprave pri preprave tovaru ako Žilinský kraj a je na treťom mieste a oproti roku 2003 sa tu dosiahol takmer dvojnásobný nárast. Výkony v osobnej preprave sú tretie najvyššie a oproti roku 2003 nepoklesli.

TNK vykazuje celkovo **nízku spotrebu elektrickej energie**, takisto spotreba zemného plynu je nízka 5,9 %, spotreba nafty je na úrovni 8,3 %, spotreba vykurovacích olejov je mierne vyššia, ale spotreba tepla je nízka (1,8 %).

TNK je krajom **s takmer najnižšou produkciou komunálneho odpadu** (188,2 tis. t) a dosahuje pomerne nízke percento jeho zhodnotenia (8,5 %). Na vodovodnú sieť je

napojených 73,3 % obyvateľov, čo je najmenej v SR, ale na kanalizačnú verejnú sieť je napojených len 47 %, čo je tiež menej ako priemer v SR a druhá najnižšia hodnota po Nitrianskom kraji. TNK vykazuje nízke hodnoty v produkcii tuhých emisií. V produkcii oxidu siričitého je na prvom mieste medzi kraji v SR. Vysoké hodnoty dosahuje aj v produkcii oxidu dusíka, v produkcii oxidu uhoľnatého dosahuje porovnateľné hodnoty s ostatnými kraji.

Prírodné zdroje TNK sú bohaté a rôznorodé, veľký význam majú zdroje minerálnych vôd využívaných najmä v kúpeľníctve.

Hlavné disparity TNK:

v pôdohospodárstve

- dlhodobá ekonomická nestabilita veľkej časti poľnohospodárskych podnikov;
- nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve;

v priemysle

- inovačné a technologické zaostávanie spôsobuje zvyšujúcu energetickú a surovinovú náročnosť výroby najmä v strojárskom priemysle;
- nedostatočná spolupráca existujúcich VŠ s podnikateľskou sférou v oblasti vedy, výskumu a inovácií;
- pokles v ťažbe uhlia, problémy súvisiace s útlmovým programom, nedokončená reštrukturalizácia významných odvetví priemyslu;
- nedostatočné využitie existujúcich výrobných kapacít, vrátane výskumu a vývoja;
- pretrvávajúca vysoká koncentrácia v odvetviach strojárkeho priemyslu so zameraním na špeciálnu výrobu;
- nízka úroveň inovácie produktov a zaostávanie v exportnej výkonnosti;

v službách

- zníženie konkurencieschopnosti malého a stredného podnikania v dôsledku veľkej expanzie nadnárodných spoločností, ale aj často pre absentujúcu kvalitu poskytovaných služieb a produktov;
- nedostatočná kvalita verejných služieb občanom a podnikateľskej sfére, podporné služby sa koncentrujú len vo väčších mestách (Trenčín, Prievidza);

v technickej infraštruktúre

- nedostatočné kapacity a telekomunikačná infraštruktúra;
- nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy má často za následok dopravné nehody;
- značné ekologické zaťaženie krajiny (chemický priemysel, ťažba uhlia);

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- nevyhovujúca demografická štruktúra, vysoký podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku;
- nedostatočné prepojenie vzdelávacieho systému s podnikateľskou sférou;
- značný odliv pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
- nerovnomerná sieť zariadení sociálnych služieb v jednotlivých okresoch kraja;
- chýbajúci ucelený systém celoživotného vzdelávania.

Hlavné faktory rozvoja TNK:

v pôdohospodárstve

- dobrý produkčný pôdohospodársky potenciál v oblasti lesníctva, pestovania obilnín a zemiakov;

v priemysle

- rozvinutá diverzifikovaná štruktúra priemyslu;
- vysoký podiel zahraničného kapitálu v podnikoch;
- možnosť posilňovania exportu;
- budovanie vedecko-technologických parkov;

v službách

- využitie geotermálnych prameňov pre ďalší rozvoj tradičného kúpeľníctva;
- disponibilný potenciál pre regionálnu ekonomiku na báze informačných technológií;

v technickej infraštruktúre

- zámery týkajúce sa splavnenia Váhu, ekologizácia dopravy;
- možnosti využitia kombinovanej dopravy;
- polohový potenciál kraja, logistické väzby minimálne na úrovni západ - východ;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- nízka miera nezamestnanosti v posledných rokoch;
- dostatok kvalifikovanej pracovnej sily;
- dobré pokrytie územia lokálnou občianskou infraštruktúrou v školstve, zdravotníctve, sociálnych službách a kultúre;
- vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva vytvára predpoklady pre možnosti využívania nových technológií a obnoviteľných zdrojov energií v súlade s ekologickými princípmi na základe využitia ľudského a ekonomického potenciálu;
- posilnenie systému celoživotného vzdelávania a cielenej rekvalifikácie.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ a regiónmi SR možno konštatovať, že TNK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sa nachádzajú v nedostatočnej úrovni využívania inovačného potenciálu najmä v chemickom, strojárskom a elektrotechnickom priemysle a IKT. V porovnaní so svetovými trendmi zvyšovania kvality verejných služieb cestou informatizácie a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie TNK nízka.

Za najväčší rozvojový potenciál regiónu TNK možno považovať:

- výhodnú geografickú polohu medzi rýchlorastúcimi regiónmi SR,
- priemyselnú tradíciu a dobrú exportnú výkonnosť, diverzifikovanú odvetvovú infraštruktúru s vybudovanou energetickou sieťou,
- dostatok kvalifikovanej pracovnej sily,
- vysoký podiel malého a stredného podnikania v rámci hospodárskej štruktúry, vysoký stupeň flexibility malého a stredného podnikania,
- vysoká odborná úroveň pracovníkov vo všetkých oblastiach poľnohospodárstva, lesníctva a potravinárskeho priemyslu,
- existencia konkurencieschopných výrobkov (poľnohospodárstvo).

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda TNK je tvorená priemyselnou tradíciou, výhodnou geografickou polohou, nadregionálnymi väzbami, dostatkom kvalifikovanej pracovnej sily

a konkurencieschopným poľnohospodárstvom a predpokladom pre rozvoj vysoko sofistikovaných služieb podporujúcich aj rozhodujúce priemyselné odvetvia.

Strategické ciele:

1. zvyšovať produktivitu a konkurencieschopnosť priemyslu a služieb,
2. rozvíjať ľudské zdroje a zvyšovať ich adaptabilitu a vytvárať dostatok nových pracovných miest v odvetviach s vyššou pridanou hodnotou,
3. zvyšovať efektívnosť poľnohospodárskej produkcie a kvalitu života vidieckej populácie,
4. rozvíjať nové ekologicky orientované služby a MSP.

Očakávané dopady:

- zvýšenie využívania regionálnych zdrojov a vnútorného potenciálu regiónu,
- rast zamestnanosti v sektore služieb,
- vznik nových väzieb medzi sektormi, odvetviami na regionálnej i medzinárodnej úrovni,
- rozvoj vidieka,
- zhodnotenie potenciálu v oblasti poľnohospodárstva a lesného hospodárstva,
- zlepšenie kvality životného prostredia.

Prioritné oblasti (PO):

PO 1: Veda, výskum a inovácie

TNK by mal s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej stratégie SR zamerať svoje strategické aktivity najmä na oblasť manažmentu, a to najmä v odvetviach chemického priemyslu (chemické špeciality), výskum a vývoj zameraný na progresívne a ekologické materiály, mechatroniku a priemyselnú ekológiu.

V prvej fáze je potrebné sa zamerať na dôslednú implementáciu regionálnej inovačnej stratégie v regióne a posilniť spoluprácu medzi jednotlivými regionálnymi aktérmi v oblasti vedy, výskumu a inovácií a začať intenzívnejšie budovať nadregionálne a medzinárodné väzby a spoluprácu.

Podporovať vedu, výskum a inovácie prioritne v najviac inovatívnych odvetviach (letectvo, IKT a optické zariadenia).

PO 2: Ľudské zdroje

TNK by mal rozvíjať ľudské zdroje s dôrazom na rozvoj rozhodujúcich sektorov a rast sektoru služieb pre rozhodujúce odvetvia – strojárstvo, chemický a elektrotechnický priemysel, lesníctvo a ekologické služby.

Z dôvodu možnej pokračujúcej strategickej reštrukturalizácie a zmeny štruktúry ekonomických aktivít v jednotlivých subregiónoch je nevyhnutné vybudovať otvorený regionálny systém celoživotného vzdelávania a cieľenej rekvalifikácie dostupnej pracovnej sily smerom k novým odvetviam priemyslu a sektoru služieb s dôrazom na uznávanie

výsledkov neformálneho vzdelávania a podporu profesijnej mobility najmä u mladých ľudí, prepojenie vzdelávacích inštitúcií s výrobnými podnikmi.

V oblasti verejného zdravia je nevyhnutné na regionálnej úrovni zapracovať do svojich koncepčných materiálov stratégie podpory zdravia obyvateľstva vo všetkých politikách v spolupráci s RÚVZ.

PO 3: Zamestnanosť

TNK by mal vytvárať podmienky pre rast zamestnanosti s dôrazom na udržanie a vytváranie nových pracovných miest v rozhodujúcich priemyselných odvetviach a v sektore služieb podporujúcich adaptabilitu regiónu a prípravu niektorých území na výrazné zmeny v štruktúre ich ekonomických aktivít.

Z pohľadu demografického vývoja v regióne je potrebné sústrediť sa na vytváranie nových pracovných miest v perspektívnych odvetviach s cieľom návratu kvalifikovanej pracovnej sily do regiónu (približne 22 000 ekonomicky aktívneho obyvateľstva) a udržať vysokú mieru ekonomickej aktivity žien.

Výraznou mierou zvýšiť kvalitu poskytovaných služieb na trhu práce podporou partnerstva medzi verejným a súkromným sektorom, podporou celoživotného poradenstva (kariérneho poradenstva) a systematickým monitorovaním a hodnotením potrieb regionálneho trhu práce.

PO 4: Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

TNK by mal vytvárať podmienky s dôrazom na podporu MSP a vytváranie podnikateľského prostredia v sektore služieb podporujúcich adaptabilitu regiónu, využívanie nových technológií v rozhodujúcich odvetviach a prípravu niektorých území na výrazné zmeny v ekonomickej (odvetvovej) štruktúre.

Rozhodujúcou hybnou silou pre ekonomický rast a konkurencieschopnosť regiónu založenú na vnútorných zdrojoch a potenciáli je podpora všetkých foriem koordinácie, komunikácie a kooperácie medzi podnikateľskými subjektmi v regióne (klastre, spoločné projekty, tematické siete), urýchlený transfer know-how pre kľúčové odvetvia v regióne, finančná i nefinančná podpora nových pilotných a experimentálnych rozvojových projektov.

Podporu podnikania tiež orientovať na oblasť rozvoja služieb na vidieku (agropotravinárstvo a remeselníctvo).

PO 5: Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

TNK by mal realizovať strategické aktivity s dôrazom na zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energií a surovín v rozhodujúcich odvetviach – strojárstvo, chemický priemysel, elektrotechnický priemysel, lesníctvo. Vypracovať strategické dokumenty v oblasti manažmentu chránených oblastí v kraji.

Jedným z prioritných cieľov by malo byť využívanie alternatívnych zdrojov energií (biomasa, geotermálna a slnečná energia, malé vodné elektrárne) tam, kde nie je ekonomické budovanie plynofikácie a podpora ekologických foriem dopravy, vyrovnanie sa so starými ekologickými záťažami.

5.4 Priority a ciele stratégie rozvoja Nitrianskeho kraja

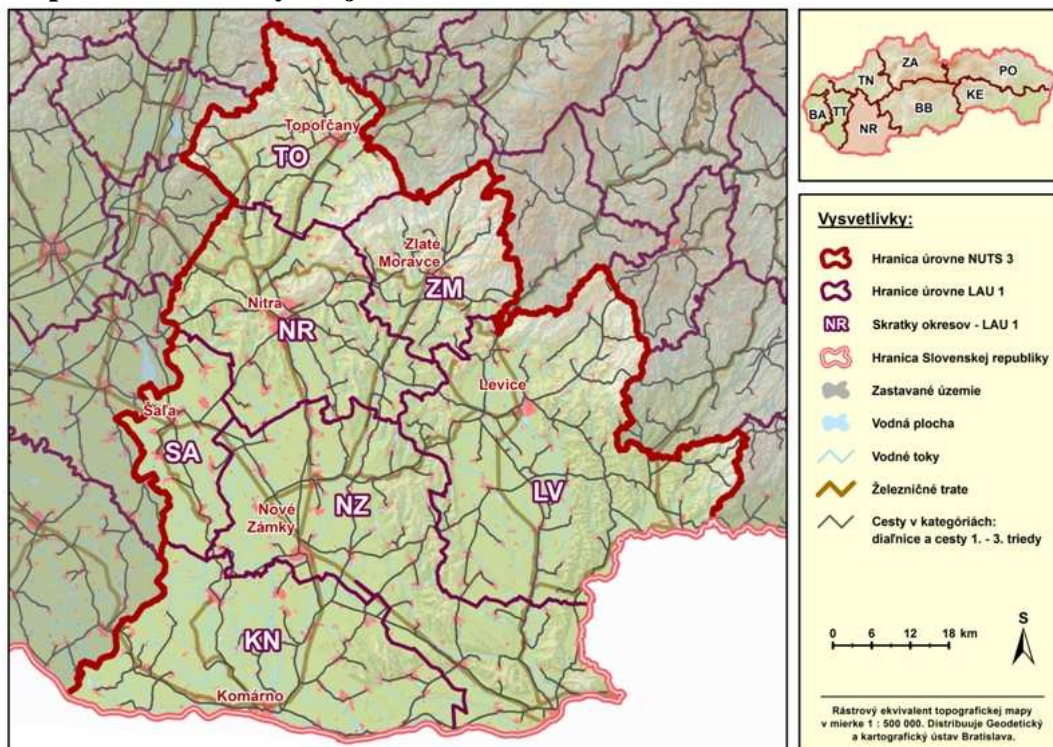
Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2008

Rozloha kraja (v km ²)	6 343,8
Počet obyvateľov kraja	706,4
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	111,3
Počet obcí	354
- z toho miest	17
Miera nezamestnanosti v %	8,8
HDP na obyvateľa v roku 2006	
- (v PKS, v bežných cenách)	12 844,0
- % porovnanie EÚ 27	54,4

Najväčšie mestá:

- Nitra
- Nové Zámky
- Komárno
- Levice
- Topoľčany

Mapa č. 5 Nitriansky kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Nitriansky kraj je prevažne vidiecky, pomaly rastúci región SR, s primeranou atraktivitou a pozíciou, priemerným stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne konkurencieschopný mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Maďarskou republikou.

Analýza hospodárskej a sociálnej situácie a hodnotenie vnútorného potenciálu regiónu

Nitriansky kraj (NK) s počtom obyvateľov (13,1 % z celkového počtu obyvateľstva SR) a hustotou zaľudnenia 111,3 obyvateľov na km² patrí k husto obývaným krajom. Po Košickom a Prešovskom kraji je najľudnatejším krajom SR. NK je prevažne vidieckym regiónom SR (46,8 % mestského obyvateľstva), kde sa výrazne prejavuje starnutie populácie a pokles detskej zložky obyvateľstva. Prirodzený úbytok obyvateľstva je tak výrazný, že aj napriek migračnému prírastku pretrváva celkový úbytok obyvateľstva v kraji (0,54 ‰) a vykazuje najvyšší úbytok medzi kraji SR. Na deti vo veku 0 – 14 rokov pripadlo v roku 2008 iba 13,8 % z celkového počtu obyvateľov kraja, najvyšší podiel zaznamenal v populácii v produktívnom veku (72,8 %).

NK vykazoval rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva. NK sa vyznačuje **priemernou zamestnanosťou** (miera zamestnanosti 59,5 %), čo predstavuje 361 tis. osôb, priemernou nominálnou mesačnou mzdou (683,57 Eur) a mierou evidovanej nezamestnanosti (8,8 %), kde najvyšší podiel mali uchádzači o zamestnanie s úplným stredoškolským vzdelaním. Podľa VZPS v roku 2008 bola miera ekonomickej aktivity 59,5 %. V prípade NK bude nevyhnutné vyvíjať pracovné príležitosti najmä pre ekonomicky aktívne obyvateľstvo, ktoré dochádza za prácou do iných regiónov (približne 27 000 ekonomicky aktívneho obyvateľstva). Najviac zamestnaných v kraji je v priemysle (okolo 36 %) a vysoký podiel na zamestnanosti predstavujú verejné služby (23 %) a celkovo služby (56 %).

Peňažné mesačné príjmy na osobu od roku 2004 rástli, tak na národnej aj regionálnej úrovni a v NK predstavovali v roku 2008 sumu 349,1 Eur. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácností a v NK boli 336,0 Eur, z čoho sa 21,3 % vynaložilo na potraviny a nealkoholické nápoje a 19,6 % na výdavky spojené s bývaním čo sú priemerné hodnoty v rámci SR.

Školstvo v NK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. NK má priemerný počet materských škôl (403, čo predstavuje 14 %), počet detí vykazuje 12 % podiel. Takisto vykazuje priemerný počet základných škôl (315, čo predstavuje 14 %) a zaznamenal pokles žiakov o viac ako 9 000. Štruktúra stredných škôl je tvorená gymnáziami (28) a to je 11,1 % podiel, ktoré navštevuje 10 550 žiakov (10,4 %) a absolventov (10,5 %) na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl patrí NK ku krajom s klesajúcim počtom žiakov i absolventov s približne 13 % podielom. V Nitrianskom kraji sa nachádzajú aj 3 vysoké školy, od roku 2004 nepribudli nové vysoké školy, iba 1 nová fakulta a študuje tu viac ako 12,4 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (26 tis.) s vysokým podielom žien (62 %).

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. NK má 13 nemocníc a 3 liečebne. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (1272 z celkového počtu 1 683) a kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala a predstavovala v roku 2008 celkom 4 356 lôžok.

NK nemá také významné postavenie v **kultúre SR** ako BK, je však tiež krajom s vysokou koncentráciou veľtrhov, výstav a festivalov a kultúrnohistorickým potenciálom. Medzinárodné renomé má Nitrianske divadlo Andreja Bagara so svojim divadelným festivalom (a 10 ďalších divadelných scén). Rozvetvená je sieť múzeí (10), galérií (3), ktorých návštevnosť od roku 2006 výrazne poklesla, naopak NK má veľa knižníc (351)

s pripojením na Internet a aj priemerný počet registrovaných užívateľov (62 tis.). V kraji sa nachádzajú aj 4 astronomické zariadenia.

Bytová výstavba v NK zaznamenala v posledných rokoch obrovský nárast a v roku 2008 bolo v NK dokončených 1 428 nových bytov, čo zaraďuje NK k priemeru SR, poklesla priemerná obytná plocha bytov na 72,4 m².

Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v SR sa v roku 2006 NK podieľal 11,2 %. HDP v PKS dosiahla hodnotu 12 844 Eur a to predstavovalo 54,4 % priemeru EÚ 27, čo ho zaraďuje v súčasnosti medzi tzv. konvergujúce regióny.

Podnikateľská aktivita je priemerná. V kraji pôsobí 16 811 podnikateľských subjektov (právnické osoby), čo predstavovalo 9,9 % a 52 830 podnikateľských subjektov (fyzické osoby) a podiel 12,6 %. So zahraničnou účasťou sa v NK nachádza 1 992 podnikateľských subjektov.

Prílev PZI do NK postupne stúpa. Významný prílev bol zaznamenaný v roku 2006, kedy dosiahli PZI v kraji úroveň 17,9 mld. Sk, čo predstavovalo 3,7 % v rámci SR. V roku 2007 dosiahli PZI celkovú výšku 24,20 mil. Sk, čo predstavovalo 3,1 % v rámci SR. Udržateľnosť investícií vo významnej miere ovplyvňuje miera zapojenia firiem v regióne do kvalitných odberateľsko-dodávateľských vzťahov. Kľúčovým faktorom by malo byť zvýšenie väzieb medzi firmami z regiónu v rámci hodnotového reťazca, ale aj s konkurentmi a príbuznými firmami a budovaním intenzívnych vzťahov s inými aktérmi, ako sú vzdelávacie inštitúcie, výskumné centrá a pod. (napr. prostredníctvom podpory budovania klastrových iniciatív).

NK patrí **k najproduktívnejším poľnohospodárskym regiónom SR** s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 468 669 ha, čo je najviac v SR a podiel poľnohospodárskej pôdy v SR (19,3 %). Na poľnohospodárskej produkcii SR sa podieľa takisto najvyšším podielom na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby (464,8 mil. Eur), najvýznamnejšie postavenie má aj v rastlinnej a živočíšnej produkcii.

Priaznivo možno hodnotiť vývoj sektorovej štruktúry v regióne, ktorý prešiel pomerne rýchlo sektorovou reštrukturalizáciou a posilnil pozíciu najvýznamnejších sektorov (strojársky a chemický priemysel), nasledovaný vybranými segmentmi spotrebného priemyslu a elektrotechnickým priemyslom. V kraji existujú 4 priemyselné parky.

NK dosiahol **priemyselné tržby** vo výške 4 866 mil. Eur a produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 64 712 tis. Eur. NK sa v roku 2008 vyznačoval pomerne vysokým počtom zamestnancov v priemysle (36 %) a s priemernými mzdami (600,82 Eur). V kraji pôsobí 1 992 firiem so zahraničnou účasťou a oproti roku 2004 to predstavuje takmer trojnásobok.

Stavebná produkcia dosiahla priemerný podiel 8,86 % (produkcia vlastnými zamestnancami) a 8,37 % podiel na základe dodávateľských zmlúv a produktivitou práce na zamestnanca (26 993 Eur).

Nitriansky kraj nepatrí medzi najnavštevovanejšie kraje SR, disponuje nízkou ubytovacou kapacitou. a dosiahol **jednu z najnižších návštevností** (6,3 %) v rámci SR.

Celkom možno očakávať, že NK si ťažko udrží pozíciu pomerne hospodársky a sociálne stabilného regiónu a bude sa pomaly približovať k úrovni priemeru EÚ 27. V priemyselnej výrobe bude viac dominovať energetika. Vďaka novým zahraničným investíciám by sa mohol zvýšiť podiel strojárskoho, elektrotechnického a automobilového priemyslu, prostredníctvom inovácií aj chemického priemyslu, ohrozená je pozícia lodiarskeho priemyslu.

Výdavky na vedu a výskum sú veľmi nízke vo výške len 6,67 % z celkových výdavkov na VaV v SR a od roku 2004 nezaznamenali významný a postačujúci nárast. Vo výdavkoch na zamestnanca s podielom 10,0 % sa NK dostal do skupiny inovačne zaostávajúcich regiónov.

Inovačný potenciál regiónu by sa mal v budúcnosti zamerať na inovácie v elektrotechnickom priemysle a energetike, zvyšovanie spotreby energie z obnoviteľných zdrojov, technológií znižujúcich nepriaznivý dopad na životné prostredie a predovšetkým v oblasti poľnohospodárstva a pod..

Oblasť Nitry síce má rovnaké štrukturálne problémy v oblasti výskumu, vývoja a inovácií ako zvyšok Slovenska - nedostatočné prístrojové vybavenie a nedostatočná technická infraštruktúra výskumu a vývoja, ale v kraji je sústredená významná a jedinečná vedecko-výskumná základňa pre oblasť poľnohospodárstva.

NK je pomerne **dobře dopravne prepojený** s ostatnými časťami SR aj napriek absencii diaľnic s dopravným uzlom mesta Nitra. Zastúpené sú všetky druhy dopravy okrem leteckej (miestne letisko Nitra - Janíkovce). Špecifické postavenie má aj vodná doprava a jej význam rastie (Dunaj a prístav celoštátneho významu v Komárne). NK kraj má celkovú dĺžku ciest 2 559 km, a má takmer najviac ciest I. a II. triedy. V počte vozidiel (14,1 %) patrí k priemeru, ale u osobných motorových vozidiel (13,5 %) patrí na druhé miesto po BK. Z pohľadu dopravných služieb dosahuje porovnateľné výkony v nákladnej doprave ako Žilinský kraj a oproti roku 2003 sa tu dosiahol výrazný nárast a výkony v osobnej preprave sú po Žilinskom kraji druhé najvyššie, aj napriek poklesu.

NK vykazuje celkovo **nízku spotrebu elektrickej energie**, ale spotreba zemného plynu je po BK najvyššia až 16,71 %, spotreba nafty je na úrovni 11,75 %, spotreba vykurovacích olejov je veľmi nízka, takisto ako tepla (1,9 %).

NK je priemerným producentom komunálneho odpadu (234,4 tis. t) a dosahuje pomerne nízke percento jeho zhodnotenia (6,9 %). Na vodovodnú sieť je napojených 90,0 % obyvateľov, ale na kanalizačnú verejnú sieť je napojených len 45,5 % čo je najmenej v SR. NK vykazuje nízke hodnoty v produkcii tuhých emisií, produkcii oxidu siričitého i v ostatných emisiách.

Krajské mesto Nitra je najstarším sídlom Slovenska (prvá písomná zmienka na začiatku 9. storočia) a v súčasnosti je štvrtým najväčším mestom SR, strediskom poľnohospodárskeho školstva a výskumu.

Hlavné disparity NK:

v pôdohospodárstve

- pokles pestovateľských plôch a počtu chovaných hospodárskych zvierat (hydina, ošípané a hovädzí dobytok) a dovoz lacnejších dotovaných potravín z pôvodných krajín EÚ;

- nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve;
- v priemysle
- chýbajúce akreditácie a certifikácie s medzinárodnou platnosťou majú za následok obmedzenia v medzinárodnom obchode;
 - inovačné a technologické zaostávanie, spôsobuje zvyšujúcu energetickú a surovinovú náročnosť výroby;
 - nízka ekonomická výkonnosť a konkurencieschopnosť MSP;
- v službách
- výrazné disparity vo vzťahu mesta a okolia spôsobené nerovnomerným rozmiestnením služieb a vzdelávacích inštitúcií;
 - zníženie konkurencieschopnosti malého a stredného podnikania v dôsledku veľkej expanzie nadnárodných spoločností, ale aj často pre absentujúcu kvalitu poskytovaných služieb;
 - nedostatočná kvalita verejných služieb občanom a podnikateľskej sfére;
 - nedostatočná podpora vedomostnej ekonomiky;
- v technickej infraštruktúre
- nedostatočné kapacity a telekomunikačná infraštruktúra;
 - nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy má často za následok dopravné nehody;
 - značné ekologické zaťaženie poľnohospodárskej krajiny;
- v sociálno-spoločenskej infraštruktúre
- nevyhovujúca demografická štruktúra, vysoký podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku;
 - značný odliv pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
 - nedostatočné investície do nájomného bývania, regenerácie bytového fondu a pomalá obnova kultúrnohistorických pamiatok, čo je spôsobené nedostatkom vlastných finančných zdrojov pre spolufinancovanie rozvojových a investičných projektov;
 - slabá spolupráca subjektov vo vnútri regiónu;
 - nevyhovujúca miera nezamestnanosti s nevyrovnanou ponukou pracovných miest, najmä vo vidieckych okresoch;
 - najvyšší podiel obyvateľstva len s ukončeným základným vzdelaním v SR.

Hlavné faktory rozvoja NK:

v pôdohospodárstve

- dobrý produkčný pôdohospodársky potenciál v oblastiach zeleninárstva, ovocinárstva a vinohradníctva dáva možnosti rozvoja bývania na základe vidieckeho osídlenia, má najlepšie podmienky pre poľnohospodársku produkciu;
- vysoký poľnohospodársky potenciál umožňuje pestovanie prakticky všetkých druhov ekologických potravín a živočíšnej výroby, ťažiskové odvetvie;
- rozvoj biotechnológií;

v priemysle

- rozvinutá priemyselná výroba a rôznorodosť hospodárskej základne, ale s odlišným postavením jednotlivých odvetví (rozhodujúce postavenie má strojársky, chemický a potravinársky priemysel), s dlhodobým pôsobením dáva možnosť transferu technológií do perspektívnych odvetví najmä elektrotechnickom priemysle;
- možnosť posilňovania exportu, budovanie nadregionálnych väzieb;

v službách

- geopolitický polohový potenciál umožňuje priame kontakty s vyspelými regiónmi s možnosťou zintenzívnenia zahraničných investícií a medzinárodnej spolupráce;

- využitie geotermálnych prameňov pre ďalší rozvoj tradičného kúpeľníctva s prepojením na ekologický vidiecky turizmus;

v technickej infraštruktúre

- polohový potenciál kraja, logistické väzby;
- potenciál využitia vodných zdrojov;
- zlepšenie energetickej bilancie regiónu využívaním jadrovo-energetického komplexu Mochovce, hydroenergetického potenciálu, geotermálnych prameňov, biomasy a bioplynu;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- vysoký podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva vytvára predpoklady pre možnosti využívania nových technológií a obnoviteľných zdrojov energií v súlade s ekologickými princípmi na základe využitia ľudského a ekonomického potenciálu;
- dostupnosť vzdelávacích, sociálnych a zdravotných zariadení;
- silný potenciál cezhraničnej spolupráce, možnosť vytvárania cezhraničných sídelných aglomerácií.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ a regiónmi SR možno konštatovať, že NK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sa nachádzajú v nedostatočnej úrovni využívania inovačného potenciálu najmä v poľnohospodárstve a chemickom priemysle. Dôsledkom toho je jeho slabé prenikanie do priemyslu, ale najmä poľnohospodárstva a následne služieb v odvetviach sústredených v regióne. V porovnaní so svetovými trendmi zvyšovania kvality verejných služieb cestou informatizácie a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie NK nízka.

NK sa v posledných rokoch aj napriek svojmu potenciálu začal prepadávať vo svojej výkonnosti v porovnaní s ostatnými regiónmi SR.

Za najväčší rozvojový potenciál NK považujeme:

- existujúcu sieť vedeckých a výskumných inštitúcií a potenciál vysokokvalifikovanej pracovnej sily vhodnej pre rozvoj výskumu a vývoja,
- nadregionálne väzby na rýchlorastúce regióny,
- lodnú cestu po Dunaji s prístavmi v Komárne a Štúrove medzinárodného významu.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda NK je tvorená vysokým inovačným potenciálom a vysokokvalifikovanou pracovnou silou v oblasti poľnohospodárstva a chemického priemyslu a predpokladmi pre rozvoj biotechnológií, nový typ sociálnych a zdravotníckych služieb.

Strategické ciele:

1. veda, výskum, inovácie zamerané na oblasť poľnohospodárstva a chemického priemyslu,
2. komplexný rozvoj vidieka a pôdohospodárstvo,
3. územná a medziregionálna spolupráca,
4. udržateľný rozvoj krajiny.

Očakávané dopady:

- zvýšenie inovačnej kapacity a potenciálu najmä v oblasti poľnohospodárstva, chemického priemyslu a alternatívnych zdrojov energie,
- komplexný rozvoj vidieka, udržateľný rozvoj krajiny ako súčasti kvality života v regióne,
- posilnenie vnútroregionálnych, ale aj nadregionálnych a medzinárodných väzieb v strategických rozvojových oblastiach,
- zlepšenie demografickej situácie v regióne,
- zvýšenie orientácie regionálnej ekonomiky na nové typy služieb v sociálnej a zdravotníckej oblasti.

Prioritné oblasti (PO):

PO 1: Veda, výskum a inovácie

NK by mal realizovať svoju inovačnú stratégiu s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej stratégie SR a infraštruktúru výskumu a vývoja.

Z dôvodu dlhodobého formovania ekonomickej štruktúry v NK a významného vplyvu poľnohospodárstva a potravinárstva na ekonomický a sociálny rozvoj kraja bude nevyhnutné prepojiť lokalizáciu poľnohospodárskej univerzity s formovaním infraštruktúry výskumu ako aj orientáciu výskumných pracovísk, podporiť jej ďalšiu diverzifikáciu a vytvoriť funkčné partnerstvo tvorené univerzitami, špecializovanými pracoviskami SAV, špecializovanými výskumnými ústavmi štátnymi a súkromnými, podnikovým výskumom a vývojom.

PO 2: Ľudské zdroje

NK by mal rozvíjať ľudské zdroje s dôrazom na rast sektoru služieb v prepojení na rozhodujúce odvetvia – chemický a strojársky priemysel a poľnohospodárstvo, ekologické služby, sociálne a zdravotnícke služby. Zvýšenú pozornosť bude potrebné venovať aj starnúcej populácii.

V oblasti verejného zdravia je nevyhnutné na regionálnej úrovni zapracovať do svojich koncepčných materiálov stratégie podpory zdravia obyvateľstva vo všetkých politikách v spolupráci s RÚVZ.

PO 3: Zamestnanosť

NK by mal svoju pozornosť sústrediť na udržanie a vytváranie nových pracovných miest v sektore služieb v prepojení na rozhodujúce odvetvia (výroba elektrických a optických zariadení, výroba kovov a kovových výrobkov, potravinársky priemysel), ale najmä na rast zamestnanosti vo vidieckych oblastiach. Zvýšenú pozornosť bude potrebné venovať aj vytváraniu pracovných miest v oblasti poskytovania sociálnych a zdravotníckych služieb z dôvodu starnúcej populácie.

PO 4: Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

NK by sa mal zamerať na podporu MSP a vytváranie podnikateľského prostredia najmä na vidieku a v sociálnych a zdravotníckych službách, biotechnológiách a ekologických službách.

NK (spolu s TTK) má najlepšie podmienky pre poľnohospodársku produkciu na celom Slovensku. Toto územie sa vyznačuje najvyšším prírodným, sociálnym a ekonomickým potenciálom pre poľnohospodárstvo, čo vytvára strategicky vhodnú orientáciu na všetky typy poľnohospodárskych aktivít.

Rozvoj vidieka je vhodné prepojiť na tzv. striebornú ekonomiku⁵ a služby v oblasti sociálnej a zdravotnej starostlivosti.

PO 5: Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

NK by sa mal zamerať na strategické aktivity s dôrazom na zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energií a surovín vo všetkých rozhodujúcich odvetviach – chemický a strojársky priemysel a poľnohospodárstvo. Je potrebné vypracovať strategické dokumenty v oblasti manažmentu chránených oblastí v kraji.

NK má najlepšie podmienky pre ochranu a tvorbu životného prostredia vo vzťahu rozvoja poľnohospodárstva, tvorby krajiny a využívania alternatívnych zdrojov energie.

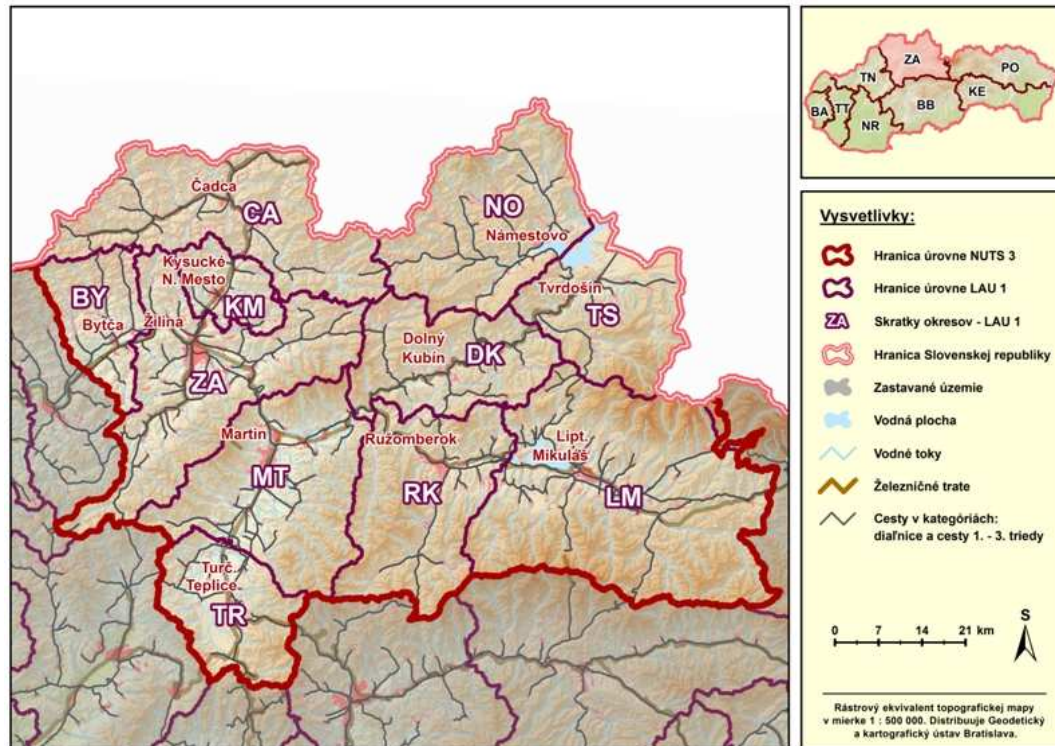
5.5 Priority a ciele stratégie rozvoja Žilinského kraja

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2008

Rozloha kraja (v km ²)	6 808,8	Najväčšie mestá:
Počet obyvateľov kraja	696,3	• Žilina
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	102,3	• Martin
Počet obcí	315	• Liptovský Mikuláš
- z toho miest	18	• Ružomberok
Miera nezamestnanosti v %	7,7	• Čadca
HDP na obyvateľa v roku 2006		
- (v PKS, v bežných cenách)	12 145,0	
- % porovnanie EÚ 27	51,4	

⁵ Strieborná ekonomika je definovaná ako ekonomika, ktorá reaguje na kľúčové problémy spojené s demografickým starnutím v kontexte regionálnej politiky a politiky súdržnosti. Jej cieľom je zabezpečiť, aby regionálne orgány a organizácie pôsobiace na regionálnej úrovni zo všetkých odvetví mohli pri príprave regionálnych stratégií plne zväžiť problémy a potreby starnúcej populácie.

Mapa č. 6 Žilinský kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Žilinský kraj je ostatný vidiecky, konkurencieschopný, rýchlorastúci, konvergujúci, priemyselný región SR s perspektívou konkurencieschopného regiónu na úrovni SR, s vysokou atraktivitou pre investorov, s vysokým inovačným potenciálom a dlhodobou podpriemernou mierou nezamestnanosti, ale mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Českou republikou a Poľskou republikou.

Analýza hospodárskej a sociálnej situácie a hodnotenie vnútorného potenciálu regiónu

Počtom obyvateľov (12,9 % z celkového počtu obyvateľstva SR) a hustotou zaľudnenia (102,3 obyvateľov na km²) sa Žilinský kraj (ŽK) radí k husto obývaným krajom SR a do kategórie ostatný vidiecky región (50,3 % mestského obyvateľstva). Osídlenie je sústredené prevažne do kotlín. Aj v tomto kraji sa prejavuje proces starnutia obyvateľstva a podiel detskej zložky mierne klesá, pomaly narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku. Celkový prírastok obyvateľstva v kraji vykazuje hodnotu 0,93 ‰ na 1000 obyvateľov. Na deti vo veku 0 - 14 rokov pripadlo v roku 2008 iba 16,4 % z celkového počtu obyvateľov kraja, a 72,1 % predstavoval podiel populácie v produktívnom veku. Migráciou získavajú len niektoré okresy, ale aj kraj ako celok.

Najviac zamestnaných v kraji je v priemysle (okolo 35 %), vo verejnej správe a školstve (spolu takmer 25 %). Evidovaná nezamestnanosť je nízka a v roku 2008 dosiahla úroveň 7,7 % (pod priemerom SR). V prípade ŽK bude nevyhnutné vytvárať pracovné príležitosti najmä pre ekonomicky aktívne obyvateľstvo, ktoré dochádza za prácou do iných regiónov (približne 23 000 ekonomicky aktívneho obyvateľstva).

ŽK vykazoval rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva, čo predstavovalo 48,4 % z celkového počtu obyvateľov kraja.

Primeraná nominálna mesačná mzda v roku 2008 bola 717,67 Eur a patrila k lepšiemu slovenskému priemeru, ale ostala pod priemerom SR. Podľa VZPS v roku 2008 bola miera ekonomickej aktivity 58,4 % v SR.

Priemysel, služby a stavebníctvo mali relatívne vyvážený pomer v štruktúre pracujúcich v hospodárstve, aj keď podiel služieb je v porovnaní s ostatnými krajinami nízky a nie je dominantný. V priemysle a stavebníctve bolo zamestnaných 41,7 %, vysoký podiel na zamestnanosti predstavujú služby (54,6 %), v poľnohospodárstve je zamestnaných 3,7 %, čo je menej ako priemer SR.

Peňažné mesačné príjmy na osobu od roku 2004 rástli, tak ako na národnej aj regionálnej úrovni. V ŽK predstavovali v roku 2008 sumu 336,5 Eur a zostali pod priemerom SR. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácností. V ŽK boli 335,4 Eur, z čoho sa 21,9 % vynaložilo na potraviny a nealkoholické nápoje a 18,6 % na výdavky spojené s bývaním, čo sú podpriemerné hodnoty v rámci SR.

Školstvo v ŽK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. ŽK má priemerný počet materských škôl a od roku 2004 zaznamenal ich pokles (338, čo predstavuje 11,7 %), počet detí vykazuje 13,3 % podiel v SR. Kraj vykazuje nízky počet základných škôl (270, čo predstavuje 12,1 %) a zaznamenal pokles žiakov o viac ako 13 000 oproti roku 2004. Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou. Je tvorená gymnáziami (28), čo je 5,4 % podiel v SR, ktoré navštevuje 13 631 žiakov (13,4 %) a absolventov (14 %) na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl patrí ŽK ku krajom s klesajúcim počtom škôl, žiakov i absolventov s približne 14,7 % podielom SŠ. V ŽK sa nachádzajú aj 2 vysoké školy. Od roku 2004 nepribudla nová vysoká škola ani nové fakulty a študuje tu viac ako 9,9 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (20,8 tis.) s podielom žien 57,2 %, čo predstavuje celkovo takmer najmenej žien v SR aj napriek najväčšiemu nárastu počtu študentov od roku 2004.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. ŽK má 9 nemocníc a 5 liečební. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (1 181 z celkového počtu 1 571) a kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala (v roku 2008 predstavovala celkom 5 847 lôžok, čo je porovnateľná hodnota s BK a TTK).

ŽK má sieť kultúrnych zariadení tvorenú divadelnými scénami (6) a od roku 2007 sa ich počet zvýšil o 2. Rozvetvená je sieť múzeí (11) s poklesom o 1, galérií (6), čo je najvyšší počet v SR, ktorých návštevnosť rástla do roku 2007 každoročne takmer o 200 tis. návštevníkov. Naopak ŽK má priemerný počet knižníc (305) s pripojením na internet, ale pomerne vysoký počet registrovaných užívateľov (88 tis.). V kraji sa nachádzajú aj 3 astronomické zariadenia.

Bytová výstavba v ŽK zaznamenala v posledných rokoch mierny nárast a v roku 2008 bolo v ŽK dokončených 2 138 nových bytov, čo zaraďuje ŽK k priemeru SR, poklesla priemerná obytná plocha bytov na 67,4,9 m².

Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty SR sa kraj v roku 2006 podieľal 10,4 %. **HDP v PKS/obyvateľ**a dosiahol úroveň 12 145, čo z priemeru EÚ 27 predstavovalo 51,4 %.

Podnikateľská aktivita je nadpriemerná. V kraji pôsobí 17 217 podnikateľských subjektov (PO), čo predstavovalo 10,1 % a 59 830 podnikateľských subjektov (FO) s podielom 14,3 %. So zahraničnou účasťou sa v ŽK nachádza 678 podnikateľských subjektov (menej ako priemer SR).

Prílev PZI do ŽK postupne stúpa. Významný prílev bol zaznamenaný v roku 2006, kedy dosiahli PZI v kraji úroveň 35,6 mld. Sk, čo predstavovalo 7,8 % v rámci SR. V roku 2007 dosiahli úroveň 47,83 mil. Sk (6,1 %).

Intenzifikácia systémových vzťahov medzi firmami zapojenými do hodnotového reťazca v automobilovom priemysle mala za dôsledok, že dnes vytvorené odberateľsko-dodávateľské väzby vykazujú znaky fungujúceho „klastra“. Podporené investície v tomto prípade majú veľmi pozitívny dopad na dynamiku regionálnej ekonomiky, keď počiatočné investície boli schopné vyvolať ďalšie investície a sekundárnu tvorbu nových pracovných miest v regióne.

ŽK možno klasifikovať ako **priemyselný región s vysokým rozvojovým potenciálom**. Vďaka za to dvom faktorom, a to lokalizácii v blízkosti priemyselných zón susednej ČR a Poľska, ale tiež nedostatku úrodnej poľnohospodárskej pôdy. Priemysel sa na ročnej produkcii kraja podieľa viac ako 70 %. Zahŕňa všetky sektory a je pomerne rovnomerne rozložený.

Najvýkonnejšie spoločnosti v kraji pôsobia v oblasti metalurgie, strojárstva, produkcie dreva, celulózy a papiera a príbuzných produktov. V porovnaní s ostatnými kraji má v ŽK silné postavenie stavebníctvo s ročným podielom viac ako 13 %. Významné postavenie má aj elektrotechnický priemysel, telekomunikácie a IT sektor. Najväčší rozmach zaznamenáva automobilový priemysel a nadväzné odvetvia.

ŽK dosiahol **priemyselné tržby** vo výške 7 490 mil. Eur a to v SR v roku 2008 tvorilo 10,7 % a produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 106 707 tis. Eur. ŽK sa v roku 2008 vyznačoval poklesom rastu zamestnancov v priemysle a priemernými mzdami (653,97 Eur). V kraji pôsobí 676 firiem so zahraničnou účasťou a oproti roku 2004 to predstavuje nárast takmer o 250.

Stavebná produkcia dosiahla podiel 16,8 % (produkcia vlastnými zamestnancami) a bola po BK druhá najvyššia a 17 % podiel na základe dodávateľských zmlúv, kde bola tiež druhá najvyššia a produktivitu práce na zamestnanca (30 637 Eur).

ŽK patrí k **menej produktívnym poľnohospodárskym regiónom SR** s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 245 063 ha (10,1 %) a s najnižším podielom ornej pôdy v SR. Na poľnohospodárskej produkcii SR sa podieľa na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby 79,4 mil. Eur a to je iba 5,4 % (najmenej v SR) a od roku 2004 zaznamenal pokles. Významnejšie postavenie má v živočíšnej produkcii.

ŽK má **významné postavenie v oblasti turizmu** a patrí medzi najnavštevovanejšie kraje SR, s najvyššou ubytovacou kapacitou, ktorá dosiahla jednu z najvyšších návštevností (18,8 %) po BK a pred Prešovským krajom.

Celkom možno očakávať, že ŽK má šancu si aj vďaka novým PZI udržať pozíciu pomerne hospodársky a sociálne stabilného regiónu a bude sa pomaly približovať k úrovni priemeru

EÚ 27. V priemyselnej výrobe bude naďalej dominovať automobilový a strojársky priemysel, významnejšie postavenie by mohol získať tiež elektrotechnický priemysel.

Výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch rástli veľmi pomaly, ale aj napriek tomu sú nízke a to vo výške 6,5 % z celkových výdavkov na VaV v SR (menej ako napr. v Košickom kraji). Vo výdavkoch na zamestnanca s podielom 10,3 % sa dostal do skupiny inovačne rozvíjajúcich sa regiónov na úroveň NK.

Región má aj stálu vedecko-výskumnú základňu, a to najmä v oblasti logistiky, IKT, chemickom a potravinárskom priemysle. V kraji je vytvorených 7 priemyselných parkov najmä v blízkosti Žiliny a Martina, kde je umiestnený najmä strojársky a automobilový priemysel.

ŽK má v sídlach silný inovačný potenciál. Zvyšuje sa výkonnosť v oblasti cestovného ruchu. Vidiecke oblasti sú na ceste k transformácii, pomáhajú im nástroje na vyrovnávanie regionálnych rozdielov – predovšetkým diverzifikácia hospodárskej činnosti. Identita/specifickosť sídiel a subregiónov je zachovaná a dobre využívaná v prospech kvalitných miestnych produktov. ŽK so svojím čistým životným prostredím je regiónom s kvalitne vybudovanou dopravnou, podnikateľskou a verejnou infraštruktúrou, vysoko rozvinutými informačnými technológiami a atraktívnym turizmom.

ŽK je dôležitou medzinárodnou križovatkou, prepájajúcou dopravné siete troch krajín – SR, ČR a Poľska. Po dokončení diaľničnej siete bude ŽK prepojený s ďalšími medzinárodnými dopravnými koridormi. Renovácia železníc a koridorov kombinovanej dopravy spolu s modernizáciou letiska tvoria veľmi dobré podmienky pre dopravný systém európskej úrovne.

ŽK kraj má celkovú dĺžku ciest 2 020 km, s tretou najdlhšou sieťou diaľnic (69,1 km), vysokým podielom ciest I. triedy. V počte vozidiel (11,2 %) sa radí k posledným miestam medzi kraji v SR, pri osobných motorových vozidlách takisto (11,1 %). Z pohľadu dopravných služieb dosahuje priemerné výkony v nákladnej doprave pri preprave tovaru a oproti roku 2003 sa tu dosiahol výrazný nárast. Výkony v osobnej preprave sú tiež priemerné a oproti roku 2003 poklesli.

ŽK má nadpriemernú spotrebu koksu a uhlia, celkovo nadpriemernú spotrebu elektrickej energie, ale nízku spotrebu zemného plynu na úrovni 6,7 %. Spotreba nafty, ktorá je na úrovni 9,1 %, bola v roku 2003 najnižšia v SR, spotreba vykurovacích olejov je veľmi nízka a od roku 2003 výrazne poklesla.

ŽK vykazoval v roku 2003 **najvyššiu produkciu komunálneho odpadu v SR,** ale v roku 2007 jeho produkcia klesla (210 tis. t) a dosahuje veľmi nízke % jeho zhodnotenia (4,4 %). Na vodovodnú sieť je napojených 86,5 % obyvateľov, čo je tesne pod priemerom SR. Na kanalizačnú verejnú sieť je napojených len 52,2 %, čo je tiež menej ako priemer v SR. ŽK vykazuje pomerne nízke hodnoty v produkcii tuhých emisií, produkcii oxidu siričitého, vysoké hodnoty nedosahuje ani v produkcii oxidu dusíka, ale v produkcii oxidu uhoľnatého nadobúda nadpriemerné hodnoty v porovnaní s ostatnými kraji.

Prírodné zdroje ŽK sú bohaté a rôznorodé, veľký význam majú lesy (57 % povrchu kraja), zdroje minerálnych a termálnych vôd využívané najmä v kúpeľníctve a potravinárstve. Kraj nedisponuje žiadnymi zásobami surovín.

Hlavné disparity ŽK:

v pôdohospodárstve

- nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve;
- nedostatočné využívanie zdrojov v lesnom hospodárstve;

v priemysle

- inovačné a technologické zaostávanie, spôsobuje zvyšujúcu energetickú a surovinovú náročnosť výroby, a to najmä v strojárstve;
- nedostatočné využitie existujúcich výrobných kapacít, vrátane výskumu a vývoja v elektrotechnickom, hutníckom a strojárskom priemysle;
- nedostatočná reštrukturalizácia priemyslu a ďalších rozhodujúcich odvetví v niektorých okresoch v regióne;

v službách

- zníženie konkurencieschopnosti malého a stredného podnikania v dôsledku veľkej expanzie nadnárodných spoločností, ale aj často pre absentujúcu kvalitu poskytovaných služieb (elektrotechnický priemysel);
- nedostatočná kvalita verejných služieb občanom a podnikateľskej sfére;

v technickej infraštruktúre

- nedostatočné kapacity a telekomunikačná infraštruktúra;
- nedostatočná kvalita ciest II. a III. triedy má často za následok dopravné nehody;
- značné ekologické zaťaženie krajiny (chemický priemysel, metalurgia);

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- nízky počet vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov v podnikoch a inštitúciách, nevyhovujúca vzdelanostná štruktúra, vysoký podiel obyvateľstva so základným vzdelaním, významné vnútroregionálne rozdiely;
- nízka životná úroveň v severných okresoch;
- nedostatočné prepojenie vzdelávacieho systému s podnikateľskou sférou;
- značný odliv pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
- nerovnomerná sieť zariadení sociálnych služieb v jednotlivých okresoch kraja;
- vysoké percento absolventov stredných škôl nepracujúcich v ukončenom študijnom alebo učebnom odbore (80 %), nízka vedomostná úroveň a pripravenosť absolventov základných a stredných škôl pre potreby trhu práce;
- prehlbovanie rozdielov v postavení mužov a žien na trhu práce.

Hlavné faktory rozvoja ŽK:

v pôdohospodárstve

- dobrý produkčný pôdohospodársky potenciál v oblasti lesníctva, pestovania obilnín a zemiakov;

v priemysle

- rozvinutá diverzifikovaná štruktúra priemyslu;
- vysoký podiel zahraničného kapitálu v podnikoch;
- možnosť posilňovania exportu;
- budovanie vedecko-technologických parkov;

v službách

- disponibilný potenciál pre regionálnu ekonomiku na báze informačných technológií, inovatívnych služieb v oblasti vzdelávania a podporných služieb pre rozhodujúce priemyselné odvetvia;
- atraktívny potenciál pre rozvoj turizmu;

v technickej infraštruktúre

- zámery týkajúce sa splavnenia Váhu, ekologická a integrovaná doprava;
- možnosti využitia kombinovanej dopravy;
- polohový potenciál kraja, logistické väzby;
- dostatočný potenciál zdrojov vody a vysoká lesnatosť územia;
- sebestačnosť územia vo výrobe elektrickej energie, možnosti budovania nových zdrojov energie;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- dobrá demografická situácia, dlhodobá progresívna prirodzená mobilita a natalita;
- nízka miera nezamestnanosti v posledných rokoch;
- posilnenie systému celoživotného vzdelávania a cielej rekvalifikácie.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ a regiónmi SR možno konštatovať, že ŽK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sa nachádzajú v nedostatočnej úrovni najmä pri využívaní inovačného potenciálu v chemickom, automobilovom a strojárskom priemysle a v službách. Dôsledkom toho je jeho slabé prenikanie do priemyslu a ohrozenie konkurencieschopnosti regiónu. V porovnaní so svetovými trendmi zvyšovania kvality a dostupnosti verejných služieb cestou informatizácie a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie a poskytovaných elektronických služieb žilinského regiónu nízka.

Najväčším nevyužitým rozvojovým potenciálom regiónu ŽK je:

- strategická poloha (prepojenie západ - východ, prihraničný región a medzinárodná križovatka),
- prírodné bohatstvo – chránené územia, geotermálna energia, kultúrne tradície,
- nadpriemerný inovačný potenciál a vysoký počet MSP.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda ŽK je tvorená silným inovačným potenciálom v kombinácii s výhodnou geografickou polohou, dostupnosťou a atraktivitou regiónu, potenciálom pre rozvoj turizmu, dopravy a nových služieb k podpore rozhodujúcich priemyselných odvetví.

Strategické ciele:

1. posilnenie a rozvoj inovačného potenciálu,
2. zhodnotenie a posilnenie vnútorného potenciálu turizmu s prepojením na ochranu a tvorbu životného prostredia,
3. regionálna dostupnosť a kvalita služieb s dôrazom na cezhraničnú spoluprácu a nadregionálne väzby.

Očakávané dopady:

- využitie silného inovačného potenciálu k rastu regionálneho HDP a produktivity,
- rast podielu služieb a inovatívnych podnikov na ekonomickej štruktúre regiónu,
- posilnenie väzieb medzi vedou, výskumom, inováciami - podnikateľskou sférou a vzdelávacími inštitúciami,
- rast zamestnanosti, exportnej výkonnosti a konkurencieschopnosti regionálnej ekonomiky,

- zvýšenie kvality života vytvorením vhodných podmienok pre dostupnosť dobrého vzdelania, vhodného a dostatočne oceneného zamestnania s podporou rodiny, kvalitnú sociálnu a zdravotnú starostlivosť, rovnosť príležitostí, dostatočné kultúrne, športové a voľnočasové vyžitie,
- zvýšenie kvality životného prostredia.

Prioritné oblasti (PO):

PO 1: Veda, výskum a inovácie

ŽK by mal realizovať svoju inovačnú stratégiu s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej stratégie SR a oblasť logistiky a prírodné vedy, a to najmä na informačné a telekomunikačné technológie, strojársky priemysel (výroba ložísk), dopravu a logistiku.

V tejto oblasti bude potrebné dbať najmä na dobudovanie nevyhnutnej infraštruktúry, minimálne jedného spoločného technologického inkubátora (podnikateľská sféra a vysoká škola), vybudovanie funkčného regionálneho inovačného centra (RIC). Prvým krokom by však malo byť zvýšenie absorpčnej kapacity pre externé zdroje na podporu vedy, výskumu a inovácie a zvýšenie kapacity v podnikateľskej sfére – vzdelávanie pracovníkov v oblasti nových technológií a inovačného manažmentu.

PO 2: Ľudské zdroje

ŽK by mal podporovať realizáciu strategických aktivít s dôrazom na rozvoj rozhodujúcich priemyselných odvetví a rast sektoru služieb aj pre oblasť turizmu, logistiky a IKT.

ŽK ako jeden z mála regiónov SR sa dlhodobo snaží o systematický prístup k rozvoju ľudských zdrojov budovaním otvoreného prostredia a podporou pilotných projektov v oblasti celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva v súlade s Národným programom pre učiace sa regióny. Tieto aktivity je v ďalšom období vhodné viac prepojiť a tiež bude rozhodujúce rozvíjať najmä vhodný „regionálne špecifický“ obsah ďalšieho vzdelávania a dôsledné monitorovanie a hodnotenie potrieb trhu práce aj s prepojením na cezhraničný trh práce a mobilitu.

V oblasti verejného zdravia je nevyhnutné na regionálnej úrovni zapracovať do svojich koncepčných materiálov stratégie podpory zdravia obyvateľstva vo všetkých politikách v spolupráci RÚVZ.

PO 3: Zamestnanosť

ŽK by mal svoje strategické aktivity realizovať s dôrazom na udržanie a vytváranie nových pracovných miest v rozhodujúcich priemyselných odvetviach a v sektore služieb najmä pre oblasť turizmu, logistiky a IKT a takisto na podporu zamestnanosti vo vidieckych oblastiach. Ak predpokladáme, že medzi budúce rozhodujúce odvetvia regionálnej ekonomiky budú patriť automobilový priemysel, logistika a IKT a vo vidieckych oblastiach najmä lesné

hospodárstvo a turizmus, potom bude potrebné vytvoriť podmienky pre vytváranie nových a lepších pracovných miest v týchto odvetviach v spojení so zelenou ekonomikou⁶.

Dlhodobu a strategicky je potrebné riešiť otázku vytvárania a udržania vhodných pracovných príležitostí najmä pre absolventov škôl a znevýhodnené skupiny obyvateľstva (vidiecke obyvateľstvo s nízkou kvalifikáciou) a podporovať nielen nové formy práce (teleworking), ale aj zakladanie rodinných podnikov.

PO 4: Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

ŽK by mal podporovať strategické aktivity s dôrazom na podporu MSP a vytváranie podnikateľského prostredia v sektore služieb najmä v oblasti turizmu, logistiky a IKT a takisto sústrediť sa na podporu podnikania na vidieku.

Pre oblasť konkurencieschopnosti, rastu a podnikateľského prostredie v regióne bude potrebné nielen zvýšiť inovačnú výkonnosť, ale predovšetkým zrýchliť proces využívania IKT a informatizáciu verejnej správy, dobudovať sieť podporných služieb pre podnikateľov, zlepšiť možnosti financovania novovytvorených MSP a cielene systematicky podporovať podnikanie v oblasti IKT, turizmu a logistiky a podnikanie na vidieku a udržať súčasnú dynamiku rastu podnikateľských subjektov.

PO 5: Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

Podpora a rozvoj v oblasti životného prostredia v ŽK by sa mala orientovať na zachovanie významných prírodných zdrojov a možnosť ich využitia (podzemné a minerálne vody, suroviny na výrobu biopalív), na postupnú zmenu štruktúry priemyslu, služieb a poľnohospodárstva smerom k ekologickým/čistým technológiám a zmenu prístupu k tvorbe krajiny a manažmentu chránených území.

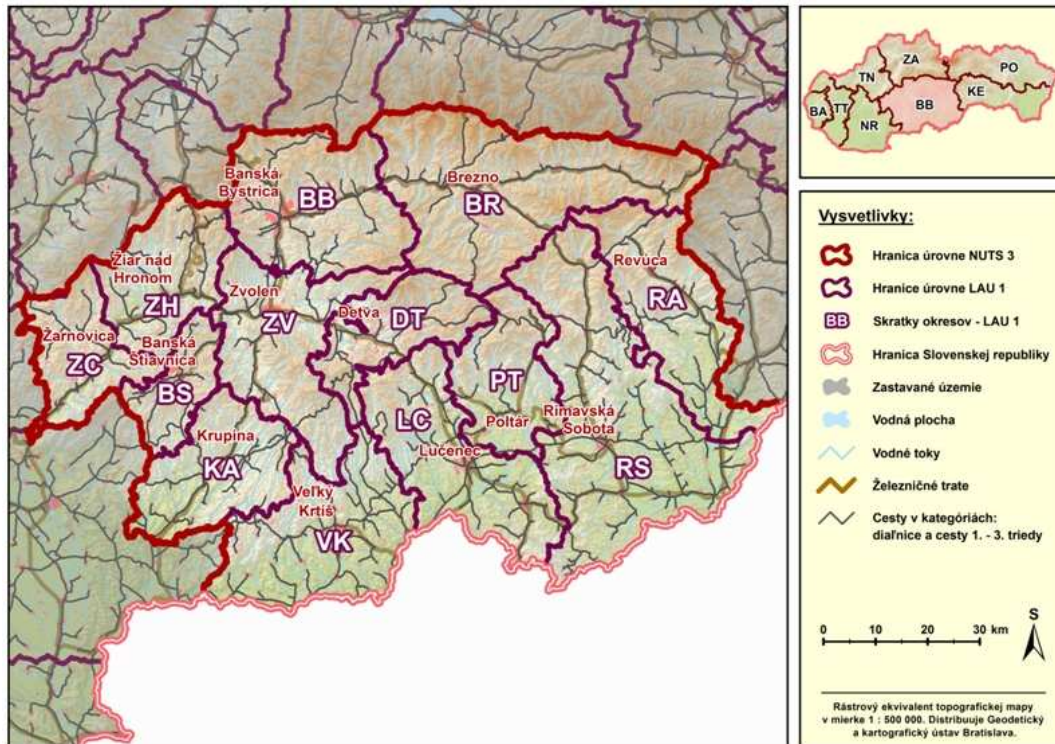
5.6 Priority a ciele stratégie rozvoja Banskobystrického kraja

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2008

Rozloha kraja (v km ²)	9 454,4	Najväčšie mestá:
Počet obyvateľov kraja	653,7	• Banská Bystrica
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	69,1	• Zvolen
Počet obcí	516	• Lučenec
- z toho miest	24	• Rimavská Sobota
Miera nezamestnanosti v %	18,2	• Brezno
HDP na obyvateľa v roku 2006		
- (v PKS, v bežných cenách)	11 083,0	
- % porovnanie EÚ 27	46,9	

⁶ Zelená ekonomika je definovaná ako ekonomika založená na vývoji a využívaní produktov a služieb prispievajúcich k zlepšeniu a ochrane životného prostredia a znižovaniu spotreby všetkých druhov energií. Zahŕňa také oblasti ako sú čisté energie, ekologické stavby, ekologická doprava, recyklácia a zhodnocovanie odpadov a pod..

Mapa č. 7 Banskobystrický kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Banskobystrický kraj je ostatný vidiecky, pomaly rastúci, viac stagnujúci, s dlhodobou nadpriemernou mierou nezamestnanosti, nízkym stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne atraktívny a nízko konkurencieschopný región SR mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Maďarskou republikou.

Analýza hospodárskej a sociálnej situácie a hodnotenie vnútorného potenciálu regiónu

Počtom obyvateľov (12,1 % z celkového počtu obyvateľstva SR) a hustotou zaľudnenia 69,1 obyvateľov na km² patrí Banskobystrický kraj (BBK) k najredšie obývaným krajom. Podľa stupňa urbanizácie sa radí do skupiny ostatný vidiecky región (53,5 % mestského obyvateľstva). Aj v tomto kraji sa výrazne prejavuje proces starnutia obyvateľstva a podiel detskej zložky mierne klesá, pomaly narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku. Kraj vykazuje v posledných rokoch záporné hodnoty všetkých prírastkov. V roku 2008 dosiahol prirodzený úbytok hodnotu - 0,98 ‰, celkový úbytok - 1,48. Na deti vo veku 0 - 14 rokov pripadlo v roku 2008 iba 14,9 % z celkového počtu obyvateľov kraja a na podiel populácie v produktívnom veku 72,4 %. Migráciou získavajú len niektoré okresy.

Najviac zamestnaných v kraji je v priemysle (okolo 31 %) a vo verejnej správe a v školstve (spolu takmer 27 %). Nezamestnanosť v tomto kraji je vysoko nad priemerom SR i EÚ 27. V prípade BBK bude nevyhnutné vytvárať pracovné príležitosti najmä pre ekonomicky aktívne obyvateľstvo, ktoré dochádza za prácou do iných regiónov (približne 10 000). **Prioritou je riešenie dlhodobej nezamestnanosti a zamestnanosti rómskej populácie.**

BBK nevykazuje rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ale stagnoval s počtom 326,9 tis. obyvateľov kraja (50 %). Evidovaná nezamestnanosť bola jedna z najvyšších v SR. V roku 2008 dosiahla úroveň 18,2 % aj napriek tomu, že od roku 2004 poklesla o 8 %, no stále je to

dvojnásobok priemeru SR. Kraj má pomerne vysokú nezamestnanosť absolventov a 26 336 dlhodobu nezamestnaných, čo je jeden z najvyšších počtov v SR.

Priemerná nominálna mesačná mzda v roku 2008 bola vyššia ako priemer v SR len v poľnohospodárstve (671,12 Eur). Priemerná mesačná mzda v priemysle bola 703,97 Eur, najnižšia bola v obchode (624,46 Eur). Podľa VZPS v roku 2008 bola miera ekonomickej aktivity 59 % a stagnovala.

Priemysel, služby a stavebníctvo mali v štruktúre pracujúcich v hospodárstve rôzny pomer, aj podiel služieb je tesne nad priemerom SR. V priemysle a stavebníctve bolo zamestnaných 31,7 %, vysoký podiel na zamestnanosti predstavujú služby (61,4 %). V poľnohospodárstve je zamestnaných 6,9 %, čo je viac, ako je priemer SR. BBK má po BK druhý najvyšší podiel vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov na celkovom počte pracujúcich v kraji (17 %).

Peňažné mesačné príjmy na osobu od roku 2004 rástli na národnej i regionálnej úrovni. V BBK predstavovali v roku 2008 sumu 331,5 Eur a zostali pod priemerom SR. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácnosti. V BBK boli 3 318,7 Eur, z čoho sa 21,0 % vynaložilo na potraviny a nealkoholické nápoje a 20,2 % na výdavky spojené s bývaním.

Školstvo v BBK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. BBK má priemerný počet materských škôl a od roku 2004 zaznamenal ich pokles (374, čo predstavuje 13 %), počet detí vykazuje 11,2 % podiel v SR. Kraj vykazuje priemerný počet základných škôl (446, čo predstavuje 19,9 %) a zaznamenal pokles žiakov o viac ako 11 000 oproti roku 2004. Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou a je tvorená gymnáziami (32, čo predstavuje 12,7 %), ktoré navštevuje 10 868 žiakov (10,7 %) a absolventov (10,9 %) na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl patrí BBK ku krajom s klesajúcim počtom škôl, žiakov i absolventov s približne 12 % podielom SŠ. V BBK sa nachádzajú aj 3 vysoké školy, od roku 2004 nepribudla nová vysoká škola ani nové fakulty (pokles o 2 na 13) a študuje tu viac ako 9,3 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (19 tis.) s podielom žien 62,6 %.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. BBK má 18 nemocníc a 6 liečební (najviac spolu s Prešovským krajom). Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (1 183 z celkového počtu 1 328) a kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala. V roku 2008 predstavovala celkom 6 780 lôžok, čo je porovnateľná hodnota s Prešovským a Košickým krajom.

V BBK bolo v rámci bytovej výstavby dokončených najmenej bytov 1 002 nových bytov, čo zaraďuje BBK na posledné miesto, poklesla priemerná obytná plocha bytov na 67,2 m².

BBK má významné postavenie **v kultúre SR**. Sieť zariadení je tvorená divadelnými scénami (8) a od roku 2006 sa ich počet zvýšil o 3. Rozvetvená je tiež sieť múzeí (16), čo je po BK najvyšší počet; galérií (2), ktorých návštevnosť rástla. BBK má 424 knižníc s pripojením na internet a pomerne málo registrovaných užívateľov (66 tis.). V kraji sa nachádzajú aj 3 astronomické zariadenia.

Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty SR sa v roku 2006 kraj podieľal 12,1 %. **HDP v PKS na obyvateľa** vykázal hodnotu 12 647 Eur. Z priemeru EÚ 27 dosiahol 53,5 %.

Podnikateľská aktivita je nadpriemerná, v kraji pôsobí 18 120 PO, čo predstavovalo 10,6 % a ich počet od roku 2004 vzrástol o 5 000 subjektov a 45 045 FO s podielom 10,7 %. So zahraničnou účasťou sa v BBK nachádza 745 podnikateľských subjektov.

Prílev PZI do BBK postupne stúpa. Významný bol zaznamenaný najmä v roku 2001 a následne v roku 2006, kedy dosiahli PZI v kraji úroveň 12,5 mld. Sk (2,6 % v rámci SR). V roku 2007 to bolo 15,20 mil. Sk, čo predstavovalo jedno z posledných miest a podiel 1,9 % v rámci SR.

Pre udržateľnosť investícií a maximalizáciu prínosu investície pre regionálnu ekonomiku je rozhodujúcim faktorom existencia vhodných ekonomických štruktúr schopných naplniť požiadavky investorov v oblasti dodávok pre produkciu. V investičnej (prípravnej) aj operačnej (výrobnej) fáze realizácie investícií z hľadiska počtu dominuje zapojenie domácich dodávateľov. Prevažne ide o podniky lokalizované mimo daného okresu.

Z hľadiska objemu dodávok v investičnej fáze síce podniky väčšinu svojich dodávok získavajú od dodávateľov zo Slovenska, ale vo fáze výroby už väčšina dodávok prichádza zo zahraničia. Napriek významnému podielu investícií do vedomostne menej náročných odvetví a z časti obmedzenému vplyvu multiplikačných efektov, regionálna ekonomika môže reálne profitovať z transferu technológií, zvýšenej zamestnanosti a rozvoja kvalifikácie pracovnej sily.

Priemysel je v regióne rozložený nerovnomerne. Dosahuje vysokú koncentráciu na severe kraja, kde sídlia najproduktívnejšie odvetvia ekonomiky - hutnícky, strojársky, automobilový, drevársky, farmaceutický a polygrafický priemysel. V južnej časti majú základňu potravinársky priemysel a ostatné odvetvia komplementárne k poľnohospodárstvu.

Dominujúcim odvetvím priemyslu je hutníctvo, ktoré reprezentujú najväčšie podniky v kraji. Výroba kovov sa na exporte kraja podieľa viac ako 40 %. Ďalšími významnými sektormi sú drevársky, strojársky, chemický, farmaceutický a potravinársky priemysel. Krajské mesto Banská Bystrica sa v posledných rokoch orientuje aj na rozvoj služieb a obchodu.

Hospodárska štruktúra kraja je podmienená jeho geografickými pomermi. Hornatá časť na severe bola strediskom ťažby nerastov a priemyselná výroba, kým na juhu prevláda poľnohospodársky charakter ekonomiky. Poľnohospodárska pôda strednej kvality tvorí 44 % celej rozlohy kraja. Súčasný ťažobný priemysel sa presúva do okolia Lučenca (silikáty) a do okolia Revúcej (magnezitová ruda). V kraji sa nachádza 13 priemyselných parkov so zameraním najmä na strojársky, automobilový a drevársky priemysel.

BBK dosiahol **priemyselné tržby** vo výške 3 861 mil. Eur a to v SR v roku 2008 tvorilo len 5,5 %. Produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 67 407 tis. Eur. BBK sa v roku 2008 vyznačoval poklesom rastu zamestnancov v priemysle a podielom na počte pracujúcich v hospodárstve aj zostal (50,6 %) a s priemernými mzdami (619,40 Eur) dosiahol druhé vyššie tempo rastu ako priemer SR.

Stavebná produkcia dosiahla podiel 7,2 % (produkcia vlastnými zamestnancami) a bola najnižšia v SR, so 6,2 % podielom na základe dodávateľských zmlúv a tiež bola najnižšia aj produktivitou práce na zamestnanca (27 325 Eur).

BBK patrí k **menej produktívnym poľnohospodárskym regiónom SR** s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 245 063 ha (10,1 %) a s najnižším podielom ornej pôdy v SR. Na poľnohospodárskej produkcii SR sa podieľa na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby 79,4 mil. Eur a to je iba 5,4 % (najmenej v SR) a od roku 2004 zaznamenal pokles. Významnejšie postavenie má v živočíšnej produkcii.

BBK má **významné postavenie v oblasti turizmu**, patrí medzi navštevované krajom SR. S ubytovacou kapacitou v 483 ubytovacích zariadeniach dosiahol podiel na návštevnosti 11,2 %) a to vyššiu ako v Košickom kraji.

Celkom možno očakávať, že BBK má šancu si len vďaka novým PZI udržať pozíciu pomerne hospodársky a sociálne stabilného regiónu. Bude sa však len veľmi pomaly približovať k úrovni priemeru EÚ 27. V priemyselnej výrobe bude naďalej dominovať doterajší priemysel, významnejšie postavenie by mohol získať turizmus.

Výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch rástli veľmi pomaly, ale aj napriek tomu sú nízke. BBK obsadil predposledné miesto pred Prešovským krajom, a to vo výške 4,7 % z celkových výdavkov na VaV v SR. Vo výdavkoch na zamestnanca s podielom 8,8 % sa dostal do skupiny zaostávajúcich regiónov spolu s Prešovským krajom na posledné miesto.

Región má aj stálu vedecko-výskumnú základňu a to najmä v oblasti lesného hospodárstva, ekológie, v chemickom a potravinárskom priemysle.

BBK má silný inovačný potenciál len v dvoch mestách – Banská Bystrica a Zvolen. Pomaly sa zvyšuje výkonnosť v oblasti turizmu. Vidiecke oblasti sú na ceste k transformácii, pomáhajú im nástroje na vyrovnávanie regionálnych rozdielov – predovšetkým diverzifikácia hospodárskej činnosti. Identita/specifickosť sídiel a subregiónov je zachovaná a dobre využívaná v prospech kvalitných miestnych produktov napr. lazy.

Telekomunikačné služby sú zabezpečované v rozsahu bežne dostupných existujúcich moderných technológií, cenovo sú veľmi diferencované.

Dopravný systém kraja nezodpovedá potrebám jeho ekonomického rozvoja. Zaostáva najmä vo vybavenosti modernou cestnou infraštruktúrou. V kraji sa nachádza letisko Sliač, ktoré sa využíva aj na nepravidelnú civilnú dopravu. Dve hlavné železničné trate spájajú juh Slovenska so severom a západ s východom. Tieto sú integrované do rozsiahlej siete regionálnych tratí.

BBK má najdlhšiu cestnú sieť v SR (3 185 km), s nulovým podielom diaľnic a nízkym podielom ciest I. triedy. V počte vozidiel (11,5 %) ho radí k posledným miestam medzi krajmi v SR, pri osobných motorových vozidlách takisto (11,2 %). Z pohľadu dopravných služieb dosahuje nízke výkony v nákladnej doprave pri preprave tovaru a oproti roku 2003 poklesli. Výkony v osobnej preprave tiež nízke a oproti roku 2003 poklesli.

BBK má nízku spotrebu koksu a uhlia, celkovo druhú najvyššiu spotrebu elektrickej energie, ale nízku spotrebu zemného plynu (6,9 %), spotreba nafty je na úrovni 12,5 % a od roku 2003 len málo rástla. Spotreba vykurovacích olejov je druhá najvyššia v SR a od roku 2003 rástla.

BBK od roku 2003 **znížil produkciu komunálneho odpadu**. V roku 2007 ma hodnotu 162,3 tis. t (najmenej v SR) a dosahuje veľmi nízke % jeho zhodnotenia (3,4 %). Percento

obyvateľov napojených na vodovodnú sieť (90,4 %) je nad priemerom SR. Na kanalizačnú verejnú sieť je napojených 60,1 %, čo je tiež tesne nad priemerom v SR. Obe siete vykázali rast od roku 2003. BBK udáva pomerne nízke hodnoty v produkcii tuhých emisií a produkcii oxidu siričitého. Vysoké hodnoty nedosahuje ani v produkcii oxidu dusíka, ale v produkcii oxidu uhoľnatého (druhé najvyššie hodnoty v porovnaní s ostatnými krajinami).

Prírodné zdroje BBK sú bohaté a rôznorodé. Veľký význam majú lesy, zdroje minerálnych a termálnych vôd využívaných najmä v kúpeľníctve a potravinárstve. Kraj disponuje veľkým podielom chránených území.

Hlavné disparity BBK:

v pôdohospodárstve

- nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve;
- nízka konkurencieschopnosť poľnohospodárstva v dôsledku nízkej produktivity a nerozvinutej trhovej infraštruktúry;
- nevyužitý potenciál pestovania rôznych kultúrnych plodín pre oblasť energetiky a ekologického poľnohospodárstva;

v priemysle

- inovačné a technologické zaostávanie spôsobuje zvyšujúcu energetickú a surovinovú náročnosť výroby najmä v rozhodujúcich odvetviach;
- nedostatočná reštrukturalizácia priemyslu a ďalších rozhodujúcich odvetví v niektorých okresoch v regióne, nízka orientácia na PZI do odvetví s vyššou pridanou hodnotou;
- nízky rast produktivity práce v priemysle;

v službách

- nízka konkurencieschopnosť malého a stredného podnikania;
- podpriemerný podiel služieb na regionálnom HDP;
- nevyužitý potenciál turizmu – kúpeľníctvo, chránené územia a lazy;

v technickej infraštruktúre

- nedostatočné kapacity a telekomunikačná infraštruktúra, členitosť územia ako bariéra budovania internetového pripojenia;
- značné ekologické zaťaženie krajiny (chemický priemysel, ťažba uhlia);
- nedobudovaná nadradená vodovodná sieť v južných okresoch kraja a nízke % napojenie obyvateľstva na ČOV;
- nedodržiavanie stanovených limitov a regulatívov;
- relatívne nízka úroveň poľnohospodárstva z hľadiska ochrany prírody a krajiny a budúcich obnoviteľných zdrojov energie;
- nízka dopravná dostupnosť územia a „regionálna logistika“;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- nevyhovujúca vzdelanostná štruktúra vo vybraných okresoch, vysoký podiel obyvateľstva so základným vzdelaním, významné vnútroregionálne rozdiely;
- postupný zánik strategicky významných študijných programov a odborov;
- vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných;
- nízka životná úroveň v južných okresoch;
- nedostatočné prepojenie vzdelávacieho systému s podnikateľskou sférou;
- značný odliv pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
- nerovnomerná sieť zariadení sociálnych služieb v jednotlivých okresoch kraja;
- nedostatočná propagácia regiónu a jeho komparatívnych výhod;

- problematické vytváranie medzirezortnej spolupráce na komplexnom riešení situácie a potrieb občanov.

Hlavné faktory rozvoja BBK:

v pôdohospodárstve

- dobrý produkčný poľnohospodársky potenciál v oblasti pestovania kultúrnych plodín, ovocinárstvo, špecifické regionálne plodiny;
- lesné hospodárstvo – vysoké zásoby a ťažba dreva;
- dôsledné uplatňovanie spoločnej poľnohospodárskej politiky aj v chránených oblastiach;

v priemysle

- možnosť posilňovania exportu, silná exportná pozícia v odvetví hutníctva, drevospracujúceho, keramického a sklárskeho priemyslu;
- budovanie vedecko-technologických parkov so zameraním na rozhodujúce odvetvia;
- podpora domácich investorov najmä v perspektívnych odvetviach, zvýšenie atraktivity pre prílev PZI;
- možnosť rozvoja výroby nových produktov s vyššou pridanou hodnotou na báze obnoviteľných a nerudných nerastných surovín;
- možnosť rozvoja e-podnikania smerovaného do rozvoja optimalizácie spolupráce v priemyselnej výrobe;
- využitie cezhraničnej spolupráce pre rozvoj podnikateľských aktivít;

v službách

- atraktívny potenciál pre zvyšujúci sa záujem o turizmus, zameranie sa na kúpeľníctvo a vidiecky turizmus;
- záujem regionálnej samosprávy o podporu podnikateľského a inovačného prostredia v regióne;
- existujúce poradenské centrá pre rozvoj podnikateľského prostredia;
- začlenenie sa do medzinárodnej spolupráce a transfer know-how, posilnenie spolupráce medzi vysokými školami a podnikateľským sektorom;
- rozširovanie e-služieb, podpora najmä v horských oblastiach, zvyšovanie dostupnosti služieb pre obyvateľstvo;

v technickej infraštruktúre

- možnosti využitia kombinovanej dopravy;
- výhodná geografická poloha pre tok tovarov a služieb do nových členských krajín EÚ, polohový potenciál kraja, logistické väzby, prepojenie Budapešť – Krakov;
- dostatočný potenciál zdrojov vody a vysoká lesnatosť územia – veľká koncentrácia druhotných drevných surovín vhodných na energetické účely;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- dobrá demografická situácia, dostatok voľnej pracovnej sily;
- vysoká vzdelanostná úroveň v regionálnych centrách;
- možnosť vytvorenia kvalitného regionálneho systému celoživotného vzdelávania.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ a regiónmi SR možno konštatovať, že BBK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sa nachádzajú v nedostatočnej úrovni využívania inovačného potenciálu najmä v pôdohospodárstve, nízkom príleve PZI a podpore domácich investorov a využívaní vysokovzdelanej pracovnej sily, vytváraním pracovných miest v sektore služieb. Dôsledkom toho je jeho slabá konkurencieschopnosť poľnohospodárstva a celkové ohrozenie konkurencieschopnosti

regiónu založenej hlavne na energeticky náročnej výrobe. V porovnaní so svetovými trendmi a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie BBK nízka a pre budúci rozvoj nedostatočná.

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda BBK je tvorená najmä jeho prírodným a kultúrnohistorickým bohatstvom, atraktívnou vidieckou krajinou vrátane potenciálu pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, obnoviteľných zdrojov energie a agroturistiky.

Strategické ciele:

1. doprava a zvyšovanie dostupnosti a atraktivity územia (integrovaná doprava),
2. rozvoj ľudských zdrojov a zvyšovanie kvality života obyvateľov prostredníctvom informatizácie verejnej správy a podporou projektov v oblasti e-služieb,
3. poľnohospodárstvo, lesníctvo a rozvoj vidieka,
4. inovácie a rast konkurencieschopnosti priemyslu v rozhodujúcich sektoroch a pri využívaní obnoviteľných zdrojov energie.

Očakávané dopady:

- zvýšenie využitia domácich regionálnych zdrojov,
- zvýšenie zamestnanosti najmä vo vidieckych oblastiach a v oblasti nových technológií,
- zvýšenie dostupnosti a atraktivity regiónu nielen z pohľadu domácich a zahraničných investorov, MSP, ale aj miestneho obyvateľstva a zvýšenie podielu ekologickej (integrovanej) dopravy,
- zvýšenie výkonnosti najmä v oblasti turizmu, poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, drevospracujúceho priemyslu.

Prioritné oblasti (PO):

PO 1: Veda, výskum a inovácie

BBK by mal realizovať strategické aktivity s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej stratégie SR a v oblasti progresívnych liečebných metód a vybraných oblastiach medicíny.

BBK disponuje druhou najvzdelanejšou pracovnou silou s dobrým jazykovým vybavením, čo predstavuje významný potenciál pre urýchlené vytvorenie rôznych typov regionálnych a medzinárodných technologických/kompetenčných centier v nadväznosti na RIC a v spolupráci s vysokými a strednými školami najmä v oblasti drevospracujúceho priemyslu, ekológie a obnoviteľných zdrojov energie.

PO 2: Ľudské zdroje

BBK by mal zamerať svoje strategické aktivity s dôrazom na rozvoj rozhodujúcich priemyselných odvetví – strojárstvo a hutníctvo, drevársky a potravinársky priemysel a lesníctvo a rast sektoru služieb pre oblasť kúpeľníctva, turizmu a podnikania na vidieku.

Zvýšenú a okamžitú pozornosť je potrebné venovať riešeniu problematiky sociálnych služieb a vzdelávania u rómskej populácie najmä v južných okresoch regiónu.

Vysokokvalifikovanú pracovnú silu bude potrebné ďalej rozvíjať prostredníctvom zvýšenia dostupnosti ďalšieho vzdelávania najmä podporou rastu podielu IKT v oblasti vzdelávania a tvorby obsahu pre nové perspektívne odvetvia, rozvoj informatizácie verejnej správy.

Nevyhnutným predpokladom bude aj dobudovanie sociálnej infraštruktúry vo vybraných okresoch na základe špecifických potrieb, napr. terénnych sociálnych a zdravotníckych služieb pre marginalizované skupiny obyvateľstva.

V oblasti verejného zdravia je nevyhnutné na regionálnej úrovni zapracovať do svojich koncepčných materiálov stratégie podpory zdravia obyvateľstva vo všetkých politikách v spolupráci s RÚVZ.

PO 3: Zamestnanosť

BBK by mal realizovať strategicky zamerané aktivity s dôrazom na udržanie a vytváranie nových pracovných miest v rozhodujúcich priemyselných odvetviach – strojárstvo a hutníctvo, drevársky a potravinársky priemysel a lesníctvo a v sektore služieb pre oblasť kúpeľníctva, turizmu a podnikania na vidieku.

Zvýšenú a okamžitú pozornosť je potrebné venovať riešeniu problematiky zamestnanosti u rómskej populácie najmä v južných okresoch regiónu.

PO 4: Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

BBK by mal svoje strategické aktivity sústrediť na podporu MSP na vytváranie podnikateľského prostredia v sektore služieb pre oblasť kúpeľníctva, turizmu a podnikania na vidieku.

V súčasnosti jediným konkurencieschopným sektorom BBK je priemysel a teda priemyselná výroba reprezentovaná len niekoľkými veľkými podnikmi v oblasti hutníckeho, strojárkeho a drevospracujúceho priemyslu, čo vytvára priestor pre vytváranie nových podporných služieb. Významným zdrojom konkurenčnej výhody je aj priestor pre diverzifikáciu poľnohospodárskych a nepoľnohospodárskych činností a výhodná geografická poloha (dopravné služby a logistika, najmä využitie železničnej dopravy), preto je potrebné posilniť väzby medzi poľnohospodárstvom, potravinárskym priemyslom a turizmom.

PO 5: Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

BBK by mal strategicky podporovať aktivity s dôrazom na zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energií a surovín v rozhodujúcich odvetviach – strojárstvo a hutníctvo, drevársky a potravinársky priemysel a lesníctvo a v sektore služieb - kúpeľníctvo, turizmus i podnikanie na vidieku.

Prioritne je potrebné vypracovať strategické dokumenty v oblasti manažmentu chránených oblastí v kraji a navrhnuť elimináciu dopadov na ekonomickú výkonnosť regiónu. Takisto je potrebné venovať zvýšenú pozornosť aj pamiatkam UNESCO, napr. Banská Štiavnica.

5.7 Priority a ciele stratégie rozvoja Prešovského kraja

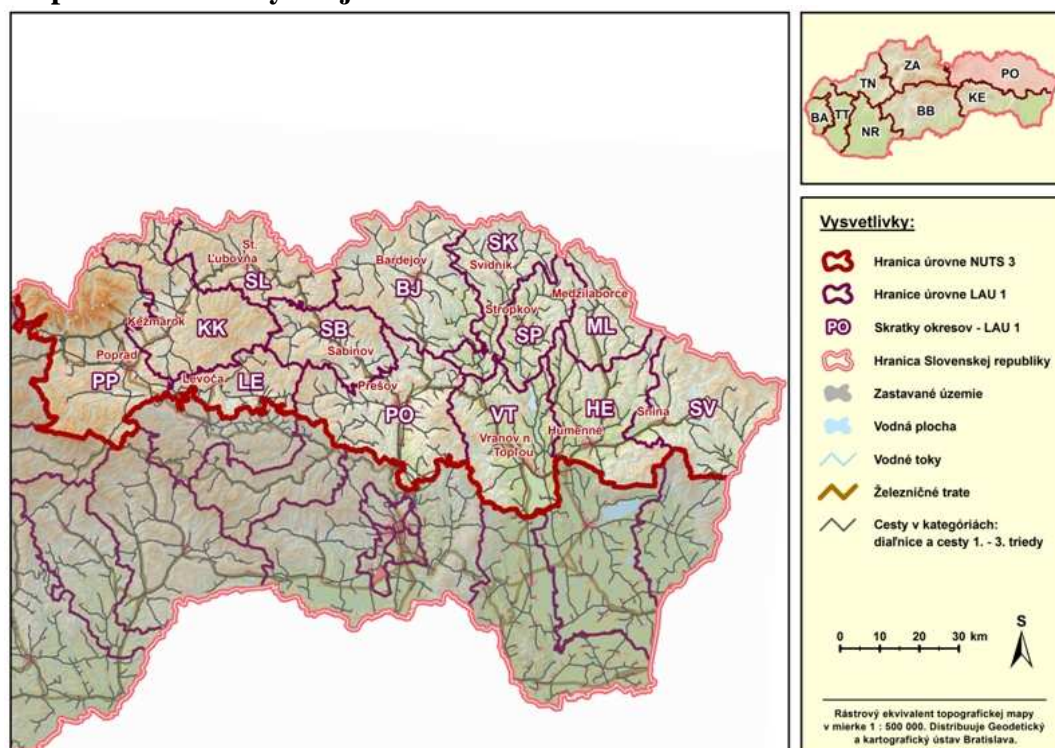
Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2008

Rozloha kraja (v km ²)	8 973,7
Počet obyvateľov kraja	804,0
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	89,6
Počet obcí	666
- z toho miest	23
Miera nezamestnanosti v %	13,0
HDP na obyvateľa v roku 2006	
- (v PKS, v bežných cenách)	8 199,0
- % porovnanie EÚ 27	34,7

Najväčšie mestá:

- Prešov
- Poprad
- Humenné
- Bardejov
- Vranov nad Topľou

Mapa č. 8 Prešovský kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Prešovský kraj je prevažne vidiecky, pomaly rastúci región SR, s dlhodobou nadpriemernou nezamestnanosťou, nízkym stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne atraktívny a konkurencieschopný, rozvíjajúci sa mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Poľskou republikou a Ukrajinou.

Analýza hospodárskej a sociálnej situácie a hodnotenie vnútorného potenciálu regiónu

Rozlohou je Prešovský kraj (PK) druhým najväčším krajom SR (18,3 % územia) s prevládajúcimi malými obcami, členitým reliéfom a bohatým nerastným bohatstvom. Kraj sa počtom obyvateľov (14,9 % z celkového počtu obyvateľstva SR) radí tiež na popredné miesta, ale hustotou zaľudnenia 89,6 obyvateľov na km² patrí k najredšie obývaným krajom, do kategórie prevažne vidiecky región (49,2 % mestského obyvateľstva). Aj v tomto kraji sa

začína prejavovať proces starnutia obyvateľstva a podiel detskej zložky klesol, pomaly narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku. Kraj vykazoval v posledných rokoch kladné hodnoty všetkých prírastkov okrem migračného. V roku 2008 dosiahol prirodzený prírastok hodnotu 14,9 ‰ a bol najvyšší v SR. Na deti vo veku 0 – 14 rokov pripadlo v roku 2008 až 18,8 % z celkového počtu obyvateľov kraja, a 70,6 % podiel populácie v produktívnom veku. Kraj dlhodobo stráca sťahovaním obyvateľstva najmä s vyššou vzdelanostnou úrovňou (najvyššia hodnota v SR, takmer 6 000 obyvateľov ročne). Na počte pracujúcich sa vysokoškolsky vzdelaní podieľajú 14 %, čo je viac ako napríklad v TTK alebo NK.

Najviac zamestnaných v kraji je v sektore služieb (56,8 %), v priemysle a stavebníctve (okolo 37 %), vysoký podiel na zamestnanosti predstavujú pracovníci v školstve (spolu takmer 17,26 %), ale aj v oblasti zdravotníctva a sociálnych službách (10 %). V poľnohospodárstve pracovalo v roku 2008 spolu 6,1 %, čo je nad priemerom SR

Nezamestnanosť mala po roku 2004 síce klesajúcu tendenciu, ale tento trend sa postupne od konca roku 2008 menil. V roku 2006 dosiahla úroveň 13,68 % a v júni 2007 klesla na 12,31 %, čo predstavovalo 45 392 disponibilných uchádzačov o zamestnanie a výrazne prevyšovala priemer SR. V roku 2008 dosiahla úroveň 13,0 %.

PK nevykazoval rast ekonomicky aktívneho obyvateľstva, ale stagnoval s počtom 374,8 tis. obyvateľov kraja a to 46,8 %. Kraj má v štruktúre nezamestnaných pomerne najvyššiu nezamestnanosť absolventov (27 504) a tretiu najvyššiu dlhodobú nezamestnanosť, a jednu z najvyšších nezamestnaností vo vekovej skupine vo veku 35 – 49 rokov v SR.

Okrem nezamestnaných je možnosť ako potenciálny zdroj pracovnej sily využiť ekonomicky aktívne obyvateľstvo, ktoré dochádza za prácou do iných krajov, alebo do zahraničia. V prípade PK je to približne 42 000 ekonomicky aktívnych obyvateľov.

Priemerná nominálna mesačná mzda v roku 2008 bola 632,17 Eur, vo všetkých sektoroch bola nižšia ako priemer v SR. Podľa VZPS v roku 2008 bola miera ekonomickej aktivity 58,1 % v SR a stagnovala.

Peňažné mesačné príjmy na osobu od roku 2004 rástli, tak na národnej aj regionálnej úrovni a v PK predstavovali v roku 2008 sumu 309,2 Eur a zostali pod priemerom SR. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácností a v PK boli 268,3 Eur, z čoho sa 22,5 % vynaložilo na potraviny a nealkoholické nápoje a 20,4 % na výdavky spojené s bývaním.

Školstvo v PK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. PK má najvyšší počet materských škôl (538, čo predstavuje 18,7 %), počet detí vykazuje 16,1 % podiel v SR. Kraj vykazuje najvyšší počet základných škôl (446, čo predstavuje 19,9 %) a zaznamenal pokles žiakov o viac ako 15 000 oproti roku 2004. Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou a je tvorená gymnáziami (40) a to je 15,9 % podiel v SR, ktoré navštevuje 16 006 žiakov (15,8 %) a absolventov (14,7 %) na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl patrí PK ku krajom s najvýraznejšie klesajúcim počtom škôl, žiakov i absolventov s približne 15,2 % podielom SŠ. V PK sa nachádzajú aj 2 vysoké školy, od roku 2004 pribudla jedna nová vysoká škola a počet fakúlt sa znížil o dve (13) a študuje tu viac ako 7,6 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (16 tis.) s podielom žien viac ako 71 %, čo je celkovo najviac študujúcich žien v SR, aj napriek najväčšiemu nárastu počtu študentov od roku 2004 po TNK.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. PK má 21 nemocníc a 6 liečební. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (1 404 z celkového počtu 1 903) a kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala a predstavovala v roku 2008 celkom 8 436, čo je najvyšší počet v SR. V kraji sa nachádza aj najvyšší počet prírodných liečebných kúpeľov (8) spolu s BBK.

V PK bolo **v rámci bytovej výstavby** dokončených 1 575 nových bytov, čo zaraďuje PK k priemeru SR, priemerná obytná plocha bytov poklesla na 68,9 m².

PK je jedným **z najbohatších krajov na kultúrne a historické pamiatky** na Slovensku. Návštevnosť kultúrnych zariadení v porovnaní s rokom 2004 stagnovala. Zastúpenie kultúrnych zariadení je porovnateľné s BBK. PK vykazuje spolu so ŽK najvyšší počet registrovaných užívateľov verejných knižníc (97 tis.) a najvyšší počet verejných knižníc s pripojením na Internet (557). Sieť kultúrnych zariadení v kraji je tvorená 5 divadelnými scénami, 13 múzeami, 4 galériami a 3 astronomickými zariadeniami.

Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty SR v roku 2006 sa kraj podieľal 8,1 %. HDP v PKS na obyvateľa dosiahol hodnotu 8 199 (34,7 % z priemeru EÚ 27).

Podnikateľská aktivita je priemerná. V kraji pôsobí 18 968 podnikateľských subjektov (právnické osoby), čo predstavovalo 11,2 % a 61 160 podnikateľských subjektov (fyzické osoby) a podielom 14,6 %. V prepočte na 1000 obyvateľov má celkovo spolu s NK najmenej podnikateľských subjektov. So zahraničnou účasťou sa v PK nachádza 639 podnikateľských subjektov a to je menej ako priemer SR.

Prílev PZI do PK postupne stúpa. Významný prílev bol zaznamenaný v roku 2004 a následne v roku 2006 dosiahol prílev PZI v kraji úroveň 7,8 mld. Sk, čo predstavovalo 1,6 % v rámci SR a v roku 2007 to bolo 68,6 mil. Sk, čo predstavovalo 8,8 % podiel v SR a druhé miesto.

PK dlhodobo čelí významným štrukturálnym problémom, ktorých riešenie si bude popri možnosti získania štátnej pomoci vyžadovať ďalšie ciele intervencie smerované najmä do zlepšenia dostupnosti infraštruktúry a zvýšenia kvalifikácie pracovnej sily.

PK je dlhodobo ekonomicky najslabším krajom SR, a to aj vďaka svojmu prevažne vidieckemu charakteru. PK má nízky vnútorný investičný potenciál, preto priemysel nie je dostatočne rozvinutý. Z hľadiska štruktúry priemyslu patria v PK k najvýznamnejším priemyselným odvetviám chemický, drevospracujúci, strojársky, odevný, textilný, elektrotechnický priemysel a najmä potravinársky priemysel. V minulosti zohrával významnú úlohu v regióne aj elektrotechnický priemysel (Stropkov) a jeho podiel bol nad celoštátnym priemerom. Táto skutočnosť sa po príchode významných zahraničných investícií do iných krajov SR (TTK) zmenila a ostali len dva významnejšie podniky na výrobu telefonických prístrojov a elektronických spotrebičov. Na tvorbe exportu a produkcie PK sa v najväčšej miere podieľajú potravinársky, chemický, strojársky a textilný priemysel.

PK dosiahol **priemyselné tržby** vo výške 2 738 mil. Eur a to v SR v roku 2008 tvorilo 3,9 %, čo je najmenej v SR a produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 53 034 tis. Eur, čo je dvojnásobne menej ako napríklad v ŽK a bola pod priemerom SR. V roku 2008 sa vyznačoval poklesom rastu zamestnancov v priemysle a priemernými mzdami (742,34 EUR) dosiahol podpriemerné tempo rastu.

Stavebná produkcia dosiahla podiel 10,4 % (produkcia vlastnými zamestnancami) a bola priemerná a 8,6 % podiel na základe dodávateľských zmlúv bola tiež priemerná a produktivitu práce na zamestnanca (23 689 Eur), ktorá je najnižšia v SR.

PK patrí k najvýznamnejším producentom zemiakov v SR, ale s najnižšími hektárovými výnosmi. Celková výmera poľnohospodárskej pôdy je 383 936 ha (15,8 %) s druhým najnižším podielom ornej pôdy v SR. Na poľnohospodárskej produkcii SR sa PK podieľa na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby 94,3 mil. Eur a to je iba 6,5 %, významnejšie postavenie má v súčasnosti rastlinná produkcia. Hoci je PK charakterizovaný ako prevažne poľnohospodársky región, nemá priaznivé geografické ani klimatické podmienky pre pestovanie obilnín. Zameriava sa najmä na produkciu menej náročných plodín. V kraji tiež dôležitú úlohu zohráva lesníctvo.

Najvzácnejším bohatstvom kraja je príroda. Najmä Národný park Vysoké Tatry je významným turistickým strediskom. Pre turizmus kraja sú rovnako dôležité aj rezervoáre minerálnych vôd vo viacerých kúpeľoch. Z prírodných zdrojov ešte dosahujú celoslovenský význam ložiská kamennej soli pri Prešove. PK má veľmi **významné postavenie v oblasti turizmu v SR** a patrí medzi najnavštevovanejšie kraje SR. Disponuje druhou najvyššou ubytovacou kapacitou (626 ubytovacích zariadení) a dosiahol jednu z najvyšších návštevnosti (18 %) po BK a ŽK.

Celkom možno očakávať, že PK by mal šancu si aj vďaka novým PZI udržať pozíciu pomerne hospodársky a sociálne stabilného regiónu a síce sa bude pomaly približovať k úrovni priemeru EÚ 27, má dostatočný rozvojový potenciál prihraničného regiónu. V priemyselnej výrobe bude naďalej dominovať chemický a strojársky priemysel, významnejšie postavenie by mohol získať elektrotechnický priemysel.

Výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch rástli veľmi pomaly, ale aj napriek tomu sú nízke a PK obsadil posledné miesto za BBK, a to vo výške 2,4 % z celkových výdavkov na VaV v SR. Vo výdavkoch na zamestnanca s podielom 8,8 % sa dostal do skupiny inovačne zaostávajúcich regiónov na úroveň BBK. Má najmenej pracovníkov v oblasti vedy a výskumu.

PK má silný inovačný potenciál najmä v oblasti turizmu, chemickom priemysle a ekologických službách. Identita/specifickosť sídiel a subregiónov je zachovaná a dobre využívaná v prospech kvalitných miestnych produktov. Telekomunikačné služby sú zabezpečované v rozsahu bežne dostupných existujúcich moderných technológií, cenovo sú veľmi diferencované, pokrytie je z dôvodu členitosti územia zložitejšie.

Cestný a železničný systém PK je dobre rozvinutý. V Poprade sa nachádza medzinárodné letisko využívané najmä pre charterovú dopravu. V roku 2007 sa spustili pravidelné lety z Popradu do Londýna a Prahy. Krajské mesto Prešov je vzdialené len 40 km od medzinárodného letiska v Košiciach. Územie kraja je pokryté relatívne hustou cestnou sieťou, ktorej kvalita je rôzna a siaha od diaľnic a medzinárodných ciest až k miestnym komunikáciám. Kostra železničnej siete regiónu je tvorená dvoma hlavnými traťami v smere západ - východ (Žilina – Košice - Ukrajina) a sever - juh (Poľsko – Prešov – Košice – Maďarsko). PK má druhú najväčšiu celkovú dĺžku ciest 3 107 km po BBK, so sieťou diaľnic (40,4 km), najvyšším podielom ciest I. triedy (826 km). V počte vozidiel (11,2 %) ho radí k posledným miestam medzi kraji v SR, pri osobných motorových vozidlách takisto (11,46 %). Z pohľadu dopravných služieb dosahuje priemerné výkony v nákladnej doprave pri

preprave tovaru a oproti roku 2003 sa tu dosiahol minimálny nárast. Výkony v osobnej preprave sú tiež priemerné a oproti roku 2003 poklesli.

PK má priemernú spotrebu koksu a uhlia, celkovo najnižšiu spotrebu elektrickej energie (5,1 %), ale aj najnižšiu spotrebu zemného plynu 4 %, najnižšiu spotrebu nafty na úrovni 8,2 % v SR, tretiu najvyššiu spotrebu vykurovacích olejov 1,97 %, ktorá od roku 2003 rástla.

PK vykazoval v roku 2003 **najnižšiu produkciu komunálneho odpadu v SR**. V roku 2007 jeho produkcia naďalej klesala (187,9 tis. t) a po BK dosahuje druhé najvyššie percento jeho zhodnotenia (13,4 %). Na vodovodnú sieť je napojených 73,7 % obyvateľov, čo je pod priemerom SR, ale na kanalizačnú verejnú sieť je napojených len 51,8 %, čo je tiež menej ako priemer v SR. PK vykazuje vysoké množstvo vypustených odpadových vôd, ale aj ich vysoký stupeň čistenia – 96,8 %. PK vykazuje pomerne nízke hodnoty v produkcii tuhých emisií, v produkcii oxidu siričitého nastalo najvýraznejšie zlepšenie, vysoké hodnoty nedosahuje v produkcii oxidu dusíka, ani v produkcii oxidu uhoľnatého.

Územie PK je chudobné na surovinové zdroje, resp. zásoby rudných surovín. Predstavuje však významnú surovinovú základňu nerudných surovín a stavebných materiálov, zásoby, ktoré umožňujú rozvoj hlavne stavebného priemyslu. Nachádzajú sa tu najmä ložiska bentonitu a zeolitu, cementárske suroviny, stavebné suroviny. Významné sú ložiská kamennej soli v lokalitách Solivar – Prešov.

Hlavné disparity PK:

v pôdohospodárstve

- nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve;
- nízka konkurencieschopnosť poľnohospodárstva v dôsledku nízkej produktivity a nerozvinutej trhovej infraštruktúry;

v priemysle

- inovačné a technologické zaostávanie spôsobuje zvyšujúcu energetickú a surovinovú náročnosť výroby;
- nedostatočná reštrukturalizácia priemyslu a ďalších rozhodujúcich odvetví v niektorých okresoch v regióne;
- nevyhovujúca štruktúra/koncentrácia priemyslu;
- zaostávajúce miestne hospodárstvo;
- nízka produktivita práce v sektore priemyslu;

v službách

- nízka konkurencieschopnosť malého a stredného podnikania v oblasti služieb;
- nedobudovanie siete inštitúcií poskytujúcich služby podnikateľom;
- nedostatočné využívanie e-služieb, chýbajúca koordinácia využitia súčasných prenosových služieb a nerozvinuté e-služby (nielen verejné);
- nedostatočný koncepčný prístup k využívaniu potenciálu pre turizmus;
- nízka produktivita práce v sektore služieb;

v technickej infraštruktúre

- nedostatočné kapacity a telekomunikačná infraštruktúra, členitosť územia ako bariéra budovania internetového pripojenia, nedostatočná a nejednotná rozvinutosť, medzinárodnej a regionálnej informačnej siete;
- nedostatočne vybudovaná infraštruktúra rýchlostných komunikácií;
- relatívne nízka úroveň poľnohospodárstva z hľadiska ochrany prírody a krajiny;

- pomalý rozvoj dopravnej infraštruktúry;
- vysoká energetická náročnosť kľúčových odvetví regionálnej ekonomiky;
- nedostatočné investície do tvorby krajiny a protipovodňovej ochrany;
- nedostatočná pozornosť ekologickým záťažiam;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- nevyhovujúca vzdelanostná štruktúra, vysoký podiel obyvateľstva so základným vzdelaním, významné vnútroregionálne rozdiely;
- nedostatočná kvalita (dostupnosť, efektívnosť) všetkých typov vzdelávania v kontexte celoživotného vzdelávania;
- nízka miera využívania nových, inovatívnych programov na podporu zamestnanosti, vrátane financovania týchto aktivít;
- nízka miera využívania pracovných síl;
- vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných;
- značný odliv pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
- pretrvávajúci trend vysokého podielu dlhodobo nezamestnaných vo vybraných sociálnych skupinách;
- pretrvávajúca nízka adaptabilita pracovnej sily;
- problematické vytváranie medzirezortnej spolupráce na komplexnom riešení situácie a potrieb občanov rómskej populácie.

Hlavné faktory rozvoja PK:

v pôdohospodárstve

- vhodné podmienky pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva a lesného hospodárstva v rámci SR;

v priemysle

- rozvoj EKO priemyslu a čistých technológií najmä v MSP;
- podpora domácich investorov najmä v perspektívnych odvetviach;
- možnosť rozvoja e-podnikania smerovaného do rozvoja optimalizácie spolupráce v priemyselnej výrobe;
- využitie cezhraničnej spolupráce pre rozvoj podnikateľských aktivít;
- budovanie regionálnych inovačných centier (RIC) so zameraním na transfer inovácií, zelenú ekonomiku a ekologické technológie;

v službách

- atraktívny potenciál a zvyšujúci sa záujem o turizmus;
- začlenenie sa do medzinárodnej spolupráce a transfer know-how;
- rozširovanie e-služieb, podpora najmä v horských oblastiach;
- zakladanie rodinných firiem v oblasti služieb a rozvoj telepráce na zvýšenie zamestnanosti;
- existujúca sieť poradenských a podporných inštitúcií pre malých a stredných podnikateľov;
- rozvíjajúci sa systém podpory MSP (inkubátory, informačné a poradenské služby);

v technickej infraštruktúre

- dostatočný potenciál pre využívanie obnoviteľných zdrojov energie;
- vysoký dopravný potenciál, výhodná geografická poloha pre tok tovarov a služieb do nových členských krajín EÚ, polohový potenciál kraja, logistické väzby, prepojenie na nové trhy;
- vysoký podiel chránených území k celkovej rozlohe – atraktívne prírodné prostredie,

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- dobrá demografická situácia, dostatok voľnej pracovnej sily;
- vysoký podiel stredoškolsky vzdelaného obyvateľstva/možnosť profesijnej mobility;
- vysoká vzdelanostná úroveň v regionálnych centrách;
- vytvorenie metropolitného centra Košice – Prešov;
- schopnosť obojstrannej komunikácie obyvateľstva v prihraničných oblastiach, cezhraničná spolupráca.

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ a regiónmi SR možno konštatovať, že PK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sa nachádzajú v nedostatočnej úrovni využívania inovačného potenciálu najmä v turizme a vybraných odvetviach priemyslu. Dôsledkom tohto vývoja môže byť ohrozenie konkurencieschopnosti regiónu a spomaleniu jeho ekonomického rastu. V porovnaní so svetovými trendmi zvyšovania kvality verejných služieb cestou informatizácie a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie PK nízka.

Za najväčší nevyužitý rozvojový potenciál PK považujeme:

- bohaté prírodné a kultúrohistorické dedičstvo s vysokým podielom chránených území a kvalitným životným prostredím najmä pre rozvoj turizmu,
- strategická poloha (prihraničný región, vonkajšia hranica EÚ),
- mladá pracovná sila (rast vzdelanosti najmä na úrovni stredného odborného vzdelania),
- priaznivé klimatické podmienky a pôdne pomery (pestovanie pre využitie biomasy),

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda PK je tvorená priaznivou demografickou štruktúrou, kvalitným životným prostredím, strategickou polohou na hranici troch krajín a hraničiacom pásme EÚ, prírodným a kultúrohistorickým bohatstvom a predpokladmi pre rozvoj novej zelenej ekonomiky vo vzťahu k rozvoju vidieka a kľúčových tradičných odvetví.

Strategické ciele:

1. posilnenie produktivity a konkurencieschopnosti v kľúčových a perspektívnych odvetviach priemyslu a služieb,
2. zhodnotenie a posilnenie vnútorného potenciálu turizmu s prepojením na ochranu a tvorbu životného prostredia,
3. komplexný rozvoj a posilnenie vidieka na hospodárstve regiónu,
4. zvýšenie kvality ľudského potenciálu – riešenie rómskej otázky a podpora mladých ľudí, rozvoj všetkých foriem celoživotného vzdelávania (CŽV) a celoživotného poradenstva (CŽP).

Očakávané dopady:

- zvýšenie využitia domácich, regionálnych zdrojov,
- zvýšenie regionálnej zamestnanosti, exportnej výkonnosti na nových trhoch a konkurencieschopnosti,
- vytvorenie nových pracovných miest na vidieku a rozvoj vidieka, zvýšenie podielu ekologického poľnohospodárstva,
- posilňovanie vnútroregionálnych kooperačných a obchodných väzieb,

- vznik nových väzieb medzi vedou, výskumom, inováciami - podnikateľskou sférou a vzdelávacími inštitúciami,
- zvýšenie kvality ľudských zdrojov a zlepšenie sociálnej súdržnosti.

Prioritné oblasti:

PO 1: Veda, výskum a inovácie

PK by mal v tejto strategickej priorite realizovať aktivity s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej stratégie SR a oblasti turizmu, vzdelávanie a zelené technológie (recyklovateľné materiály), služby zelenej ekonomiky a potravinárstvo.

Hlavným cieľom bude v prvej fáze vybudovať a modernizovať infraštruktúru pre vedu, výskum a inovácie a ľudské zdroje v navrhovaných tematických oblastiach, a tým vytvoriť podmienky pre rozvoj znalostnej ekonomiky. Taktiež je dôležité vybudovať okrem regionálneho inovačného centra aspoň jeden medzinárodný technologický inkubátor/centrum so zameraním na zelené technológie a služby.

V druhej fáze bude potrebné vytvoriť podmienky pre ďalší rozvoj proinovačného prostredia, podporu inovatívnych podnikov a medzinárodnej spolupráce.

PO 2: Ľudské zdroje

PK by mal sústrediť svoje strategické aktivity na rozvoj rozhodujúcich odvetví – strojárstvo, potravinársky priemysel, chemický priemysel, lesníctvo a rast sektoru služieb vo väzbe na rozhodujúce nielen priemyselné odvetvia, ale aj pre oblasť kúpeľníctva, turizmu a podnikania na vidieku. Zvýšenú a okamžitú pozornosť je potrebné venovať riešeniu problematiky sociálnych služieb a vzdelávania u rómskej populácie.

Strategickým zámerom je vytvorenie otvoreného vzdelávacieho prostredia pre celoživotné vzdelávanie všetkých skupín obyvateľstva a rozvoj profesijnej mobility vrátane vypracovania regionálnej stratégie celoživotného vzdelávania a poradenstva s účinným systémom koordinácie, monitorovania a hodnotenia ako súčasť regionálnej stratégie rozvoja ľudských zdrojov.

PO 3: Zamestnanosť

PK by mal realizovať strategicky zamerané aktivity s dôrazom na udržanie a vytváranie nových pracovných miest v rozhodujúcich odvetviach – strojárstvo, potravinársky priemysel, chemický priemysel, lesníctvo a v sektore služieb vo väzbe na rozhodujúce nielen priemyselné odvetvia, ale aj pre oblasť kúpeľníctva, turizmu a podnikania na vidieku, ale aj podporných služieb pre export a podnikanie na nových trhoch. Zvýšenú a okamžitú pozornosť je potrebné venovať riešeniu problematiky zamestnanosti u rómskej populácie.

Hlavným cieľom bude uplatnenie filozofie a princípov flexiistoty a podpora mobility na trhu práce najmä v rámci regiónu.

PO 4: Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

PK by mal v tejto strategickej priorite realizovať aktivity s dôrazom na podporu MSP a vytváranie podnikateľského prostredia v sektore služieb vo väzbe na rozhodujúce nielen priemyselné odvetvia, ale aj pre oblasť kúpeľníctva, turizmu a podnikania na vidieku, remeselné výroby a potravinárstvo, ale aj podporných služieb pre export a podnikanie na nových trhoch.

Hlavným cieľom by malo byť dobudovanie podnikateľskej podpornej infraštruktúry vrátane poskytovania komplexných informačných, poradenských a vzdelávacích služieb najmä pre začínajúcich podnikateľov v nových odvetviach a urýchlená „informatizácia“ a implementácia e-služieb, čím sa zlepší aj efektivita a dostupnosť služieb.

PO 5: Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

PK by mal realizovať strategické aktivity s dôrazom na zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energií a surovín v rozhodujúcich sektoroch – strojárstvo, potravinársky priemysel, chemický priemysel, lesníctvo a v sektore služieb vo väzbe na rozhodujúce nielen priemyselné odvetvia ako sú kúpeľníctvo a turizmus a v podnikaní na vidieku.

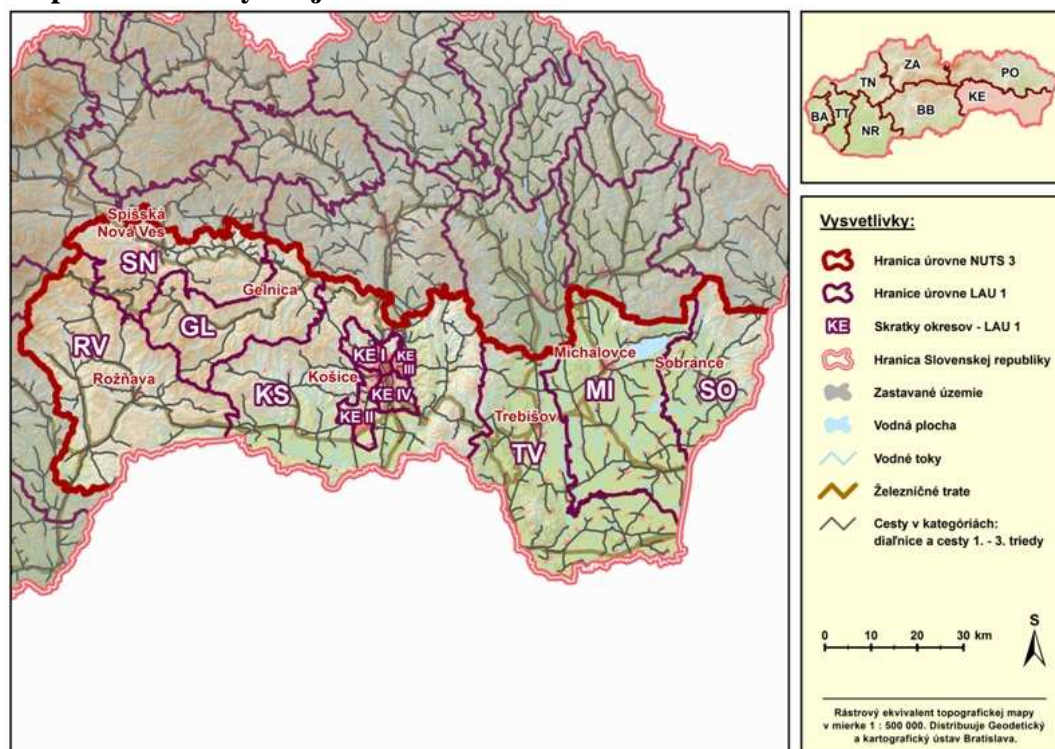
Za hlavný cieľ možno považovať vypracovanie strategických dokumentov v oblasti manažmentu chránených oblastí v kraji s prepojením na rozvoj vidieka, turizmus a zvyšovanie podielu energie z obnoviteľných zdrojov energie.

5.8 Priority a ciele stratégie rozvoja Košického kraja

Základná charakteristika kraja k 31. 12. 2008

Rozloha kraja (v km ²)	6 754,6	Najväčšie mestá:
Počet obyvateľov kraja	775,5	• Košice
Hustota obyvateľstva v kraji na km ²	114,8	• Michalovce
Počet obcí	440	• Spišská Nová Ves
- z toho miest	17	• Trebišov
Miera nezamestnanosti v %	13,5	• Rožňava
HDP na obyvateľa v roku 2006		
- (v PKS , v bežných cenách)	12 647,0	
- % porovnanie EÚ 27	53,5	

Mapa č. 9 Košický kraj

Zdroj: vlastné spracovanie

Košický kraj je ostatný vidiecky, pomaly rastúci región SR, s dlhodobou vysokou mierou nezamestnanosti, vysokým stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne atraktívny a konkurencieschopný, ale rozvíjajúci sa a konvergujúci mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Maďarskou republikou a Ukrajinou.

Analýza hospodárskej a sociálnej situácie a hodnotenie vnútorného potenciálu regiónu

Košický kraj (KK) je rozlohou štvrtým najväčším krajom SR (13,8 % územia), ale počtom obyvateľov druhým najväčším (14,3 % z celkového počtu obyvateľstva SR) a hustotou zaľudnenia 114,8 obyvateľov na km² patrí k priemerne obývaným krajom. Podľa stupňa urbanizácie patrí medzi ostatné vidiecke regióny (55,7 % mestského obyvateľstva). Aj v tomto kraji sa začína prejavovať proces starnutia obyvateľstva a podiel detskej zložky klesol, pomaly narastá podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku. Kraj vykazoval v posledných rokoch kladné hodnoty všetkých prírastkov okrem migračného a vysoká je hodnota najmä prirodzeného prírastku 2,63 ‰. Na deti vo veku 0 – 14 rokov pripadlo v roku 2008 až 17,5 % z celkového počtu obyvateľov kraja a podiel populácie v produktívnom veku je 71,3 %. Kraj dlhodobo stráca sťahovaním obyvateľstva najmä s vyššou vzdelanostnou úrovňou. Na počte pracujúcich sa vysokoškolsky vzdelaní podieľajú 14 %, čo je viac ako napríklad v TTK alebo NK.

Najviac zamestnaných v kraji je v priemysle (okolo 31 %), vo verejnej správe a v školstve (spolu takmer 25 %), ale aj v oblasti dopravy, skladovania a telekomunikačných služieb (11,3 %). **Nezamestnanosť mala do roku 2008 klesajúcu tendenciu** a poklesla na 13,5 %, čo predstavovalo 546 607 disponibilných uchádzačov o zamestnanie a výrazne prevyšovala priemer SR i EÚ 27. V prípade KK bude nevyhnutné vytvárať pracovné príležitosti najmä pre

ekonomicky aktívne obyvateľstvo, ktoré dochádza za prácou do iných regiónov (približne 13 700 ekonomicky aktívneho obyvateľstva). Kraj vykazuje výrazné vnútroregionálne rozdiely. Prioritou je riešenie dlhodobej nezamestnanosti a zamestnanosti rómskej populácie.

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo podľa VZPS tvorilo v roku 2008 podiel 45,3 % z celkového obyvateľstva a jeho podiel zaznamenal oproti roku 2004 pokles a najnižšiu hodnotu v SR. Miera ekonomickej aktivity dosiahla 55,3 %, čo je najnižšia hodnota v SR.

V hospodárstve mali zastúpenie hlavne služby (65,5 % z celkového počtu pracujúcich v kraji), na priemysel a stavebníctvo pripadlo 30,1 % pracujúcich, v poľnohospodárstve pracovalo v roku 2008 viac pracujúcich ako v roku 2004, a to 4,3 %.

Priemerná nominálna mesačná mzda v roku 2008 bola 749,29 Eur, čo je pod priemerom SR. V poľnohospodárstve a obchode bola nižšia ako priemer v SR, nadpriemer dosiahla v priemysle a stavebníctve.

Peňažné mesačné príjmy na osobu od roku 2004 rástli. V roku 2008 predstavovali sumu 341 Eur, pričom zostali pod priemerom SR. S rastom príjmov rástli aj výdavky domácnosti. V KK boli 305,3 Eur, z čoho sa 22,3 % vynaložilo na potraviny a nealkoholické nápoje a 20,8 % na výdavky spojené s bývaním, a to bolo najviac v SR.

Školstvo v KK je charakterizované rozvinutou sieťou všetkých typov škôl. Regionálne rozmiestnenie súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva. KK má druhý najvyšší počet materských škôl (442, čo predstavuje 15,3 %), počet detí vykazuje 13,9 % podiel v SR. Kraj vykazuje aj druhý najvyšší počet základných škôl (320, čo predstavuje 15,3 %). KK zaznamenal pokles žiakov o viac ako 11 000 oproti roku 2004. Štruktúra stredných škôl prešla optimalizáciou a je tvorená gymnáziami (37), čo je 14,7 % podiel v SR, ktoré navštevuje 14 762 žiakov (14,5 %) a absolventov (14,3 %) na celkovom počte žiakov a absolventov v SR. Čo sa týka stredných odborných škôl patrí KK ku krajom s klesajúcim počtom škôl, žiakov i absolventov s približne 14,4 % podielom SŠ. V KK sa nachádzajú aj 4 vysoké školy, od roku 2004 pribudla jedna nová vysoká škola, počet fakúlt sa zvýšil o tri (17) a študuje tu viac ako 13,9 % všetkých študentov vysokých škôl v SR (29 tis.), a to je po Bratislave najviac v SR s najnižším podielom žien (41,4 %) v SR a s nárastom študentov o 9 000 od roku 2004.

Zdravotná starostlivosť v kraji je zabezpečovaná sieťou všetkých typov zdravotníckych zariadení. KK má 20 nemocníc a 4 liečebne. Najväčší podiel na počte zdravotníckych zariadení majú zariadenia ambulantnej starostlivosti (1 526 z celkového počtu 2 014 – najviac v SR). Kapacita posteľového fondu sa postupne znižovala a v roku 2008 predstavovala celkom 6 070 postelí. V kraji sa nachádzajú aj jedny liečebné kúpele.

V KK bolo v rámci **bytovej výstavby** dokončených 1 270 nových bytov, čím sa zaraďuje k priemeru SR. Priemerná obytná plocha bytov poklesla na 75,3 m² a to bolo v roku 2008 najviac v SR.

KK je tiež **bohatý na kultúrne a historické pamiatky**. Návštevnosť kultúrnych zariadení v porovnaní s rokom 2004 mierne poklesla, zastúpenie kultúrnych zariadení je porovnateľné s BBK. Sieť kultúrnych zariadení v kraji tvorí 11 divadelných scén (pokles o 1 oproti roku 2007), 9 múzeí, 3 galérie a 6 astronomických zariadení. Oproti roku 2006 vzrástol v kraji počet knižníc o 108 na 398 knižníc s pripojením na Internet, počet registrovaných užívateľov

je však tretí najnižší v SR (57 tis.). Kultúrnym centrom sú Košice, ktorého historické jadro je najrozsiahlejšou mestskou pamiatkovou rezerváciou na Slovensku.

Na tvorbe hrubej pridanej hodnoty SR sa v roku 2006 kraj podieľal 12,1 %. **HDP v PKS na obyvateľa** vykázal hodnotu 12 647. Z priemeru EÚ 27 dosiahol 53,5 %.

Podnikateľská aktivita je priemerná, v kraji pôsobí 19 575 podnikateľských subjektov (právnické osoby), čo predstavovalo 11,5 % a 43 744 podnikateľských subjektov (fyzické osoby) a podielom 10,4 %. V prepočte na 1000 obyvateľov je podnikateľská aktivita porovnateľná so ŽK a TNK pri podnikoch, pri živnostníkoch je porovnateľná s BBK. So zahraničnou účasťou sa nachádza v KK 1 116 podnikateľských subjektov a ich počet vzrástol od roku 2004 takmer na dvojnásobok.

Prílev PZI do KK postupne stúpa. Významný prílev bol zaznamenaný v roku 2001 a následne v roku 2006, kedy dosiahli PZI v kraji úroveň 37,8 mld. Sk, čo predstavovalo 7,8 % v rámci SR, v roku 2008 to bolo 68,6 mld. Sk, čo predstavovalo druhý najvyšší podiel (8,8 %) na prílive PZI v SR. Dá sa očakávať, že ďalšie vyvolané efekty súvisiace s investičnou podporou, ako je tvorba ďalších pracovných miest, prenos poznatkov a technológií, rozvoj ľudských zdrojov, sa vo výkonnosti regionálnej ekonomiky plne prejavia v najbližších 2 - 3 rokoch, keď bude využitá plná produkčná kapacita a stabilizované ekonomické štruktúry v rámci podporených odvetví.

KK je druhý najvýznamnejší kraj Slovenska z pohľadu exportnej výkonnosti a produkcii HDP na obyvateľa. Medzi najviac rozvinuté oblasti patria okresy Košice I. - IV.. KK je dôležitý svojou produkčnou základňou s kľúčovými sektormi v hospodárstve SR.

Z pohľadu priemyselnej štruktúry sú najvýznamnejšími sektormi hutnícky, chemický a elektronický priemysel. Dominujúce je nepochybne hutníctvo, ktoré sa na priemyselnej produkcii kraja podieľa približne 60 % a tvorí 50 % jeho exportu.

Poľnohospodárstvo zohráva kľúčovú rolu v južnej časti kraja. Úrodná pôda Východoslovenskej nížiny je základňou pre pestovanie obilnín a olejní a na hornatom severe sa pestujú menej náročné poľnohospodárske plodiny.

KK dosiahol priemyselné tržby vo výške 7 691 mil. Eur a to v SR v roku 2008 tvorilo 11,2 %, čo predstavovalo tretie miesto v SR a produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar dosiahla hodnotu 115 455 tis. Eur, čo je dvojnásobne viac ako napríklad v BBK a bola nad priemerom SR. Podiel v roku 2008 sa vyznačoval priemerným tempom rastu zamestnancov v priemysle a podielom na počte pracujúcich v hospodárstve aj zostal (menej ako 30 %) a s priemernými mzdami (742,36 Eur) dosiahol nadpriemer SR. Stavebná produkcia dosiahla podiel 12,9 % (produkcia vlastnými zamestnancami) a bola priemerná a 12,6 % podielom na základe dodávateľských zmlúv a bola tretia najvyššia v SR a produktivitou práce na zamestnanca (42 299 Eur) druhá najvyššia v SR.

KK patrí k významnejším poľnohospodárskym krajom v SR, s celkovou výmerou poľnohospodárskej pôdy 337 466 ha (13,9 %) a s pomerne vysokým podielom ornej pôdy a percentom zornenia v SR. Na poľnohospodárskej produkcii SR sa podieľa na tržbách z predaja výrobkov z prvovýroby 132,1 mil. Eur a to je iba 9,1 % a od roku 2004 zaznamenali nárast, významnejšie postavenie má v súčasnosti rastlinná produkcia.

KK má významné postavenie v **oblasti turizmu** v SR a patrí medzi navštevované kraje SR, s priemernou ubytovacou kapacitou (379 ubytovacích zariadení), dosiahol návštevnosť 8,7 %, čo je porovnateľné s TNK.

Celkom možno očakávať, že KK by mal šancu si aj vďaka novým PZI udržať pozíciu pomerne hospodársky a sociálne stabilného regiónu a síce sa bude pomaly približovať k úrovni priemeru EÚ 27, ale má dostatočný rozvojový potenciál prihraničného regiónu. V priemyselnej výrobe bude naďalej dominovať hutnícky, chemický a strojársky, významnejšie postavenie by mohol získať elektrotechnický priemysel.

Výdavky na vedu a výskum v posledných rokoch rástli veľmi pomaly, ale aj napriek tomu sú nízke, KK však obsadil tretie miesto za BK a TNK, a to vo výške 9,3 % z celkových výdavkov na VaV v SR. Vo výdavkoch na zamestnanca s podielom 9,2 % sa dostal do skupiny inovačne zaostávajúcich regiónov na úroveň BBK a PK. Po BK má najviac pracovníkov v oblasti vedy a výskumu.

Telekomunikačné služby sú zabezpečované v rozsahu bežne dostupných existujúcich moderných technológií, cenovo sú veľmi diferencované, pokrytie územia je priemerné.

Kraj má **dobře rozvinutú dopravnú sieť**, ktorej hlavnou križovatkou je mesto Košice. Tu sa nachádza aj druhé najvýznamnejšie medzinárodné letisko v SR. Železničné trate celoštátneho významu, ktoré prechádzajú územím kraja zahŕňujú západovýchodný tranzitný koridor (Praha – Košice – Čierna nad Tisou) a severovýchodný tranzitný koridor (Poľsko – Košice – Maďarsko). Kraj disponuje cestami I., II. a III. triedy vrátane diaľnic. Dôležité cestné ťahy sú svojou orientáciou súhlasné so železničnými koridormi.

KK kraj má celkovú dĺžku ciest 2 379 km porovnateľnú s NK, sieť diaľnic (5,3 km), nízky podiel ciest I. triedy (367 km), pričom od roku 2003 nedošlo k výraznému rozvoju cestnej siete. V počte vozidiel (12,1 %) sa KK radí k priemeru medzi krajinami v SR, pri osobných motorových vozidlách takisto (12,6 %). Z pohľadu dopravných služieb dosahuje druhý najvyšší výkon v nákladnej doprave pri preprave tovaru a oproti roku 2003 sa tu dosiahol výrazný nárast. Výkony v osobnej preprave sú priemerné a oproti roku 2003 poklesli.

KK má **najvyššiu spotrebu koksu a uhlia v SR** (56 %), celkovo tretiu najvyššiu spotrebu elektrickej energie (14,9 %), nízku spotrebu zemného plynu (4 %), druhú najvyššiu spotrebu nafty na úrovni (19,2 %) a takmer nulovú spotrebu vykurovacích olejov.

KK **patrí k menším producentom komunálneho odpadu v SR**, v roku 2007 jeho produkcia vzrástla (189,5 tis. t), a dosahuje nízke percento jeho zhodnotenia (4,8 %), percento obyvateľov napojených na vodovodnú (76,3 %) čo je pod priemerom SR sa od roku 2004 zvýšilo, ale na kanalizačnú verejnú sieť je napojených len 57 %, čo je tiež menej ako priemer v SR. KK vykazuje pokles množstva vypustených odpadových vôd, ich stupeň čistenia – 75 % a to je o 20 % menej ako v PK.

KK vykazuje **najvyššie hodnoty v produkcii tuhých emisií** aj napriek výraznému zlepšeniu, v produkcii oxidu siričitého nastalo tiež zlepšenie, ako kraj je na druhom mieste, vysoké hodnoty dosahuje aj v produkcii oxidu dusíka, aj v produkcii oxidu uhoľnatého, kde nenastalo žiadne zlepšenie od roku 2003.

V kraji sa tiež nachádzajú ložiská rôznych nerastov, ktoré majú celoslovenský význam. Za zmienku stoja zásoby plynu v Michalovskom okrese a tiež náleziská čierneho a hnedého uhlia, lomy a zdroje rôznych stavebných materiálov. V regióne je 5 priemyselných parkov zameraných predovšetkým na strojársky priemysel.

Hlavné disparity KK:

v pôdohospodárstve

- nedostatočná spolupráca a koordinácia v poľnohospodárstve;
- nízka konkurencieschopnosť poľnohospodárstva v dôsledku nízkej produktivity a nerozvinutej trhovej infraštruktúry;

v priemysle

- inovačné a technologické zaostávanie spôsobuje zvyšujúcu sa energetickú a surovinovú náročnosť výroby;
- nedostatočná reštrukturalizácia priemyslu a ďalších rozhodujúcich odvetví v niektorých okresoch v regióne;
- nevyhovujúca štruktúra/koncentrácia priemyslu;

v službách

- nízka konkurencieschopnosť MSP;
- nedobudovanie siete inštitúcií poskytujúcich služby podnikateľom;
- nedostatočné využívanie e-služieb;

v technickej infraštruktúre

- nedostatočné kapacity a telekomunikačná infraštruktúra, členitosť územia ako bariéra budovania internetového pripojenia, nedostatočná a nejednotná rozvinutosť medzinárodnej a regionálnej informačnej siete;
- značné ekologické zaťaženie krajiny (chemický priemysel);
- nedobudovaná nadradená vodovodná sieť v južných okresoch kraja a % napojenie obyvateľstva na ČOV;
- relatívne nízka úroveň poľnohospodárstva z hľadiska ochrany prírody a krajiny;
- pomalý rozvoj dopravnej infraštruktúry;

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- nevyhovujúca vzdelanostná štruktúra, vysoký podiel obyvateľstva so základným vzdelaním, významné vnútroregionálne rozdiely;
- vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných na celkovom počte nezamestnaných;
- pokles počtu stálych obyvateľov obcí v produktívnom veku, strata identity obcí;
- nízka životná úroveň v južných okresoch;
- nedostatočné prepojenie vzdelávacieho systému s podnikateľskou sférou;
- značný odliv pracovných síl do zahraničia z titulu blízkosti hraníc, pričom za vysokokvalifikované pracovné sily nie sú náhrady;
- nerovnomerná sieť zariadení sociálnych služieb v jednotlivých okresoch kraja;
- problematické vytváranie medzirezortnej spolupráce na komplexnom riešení situácie a potrieb občanov rómskej populácie;
- celkový nezáujem o zvyšovanie vzdelanostnej úrovne z dôvodu chýbajúcich pracovných príležitostí;
- stagnujúce celoživotné vzdelávanie (CŽV) a nízky podiel obyvateľstva zúčastňujúceho sa CŽV.

Hlavné faktory rozvoja KK:

v pôdohospodárstve

- vhodné podmienky pre rozvoj poľnohospodárstva a lesného hospodárstva v rámci SR a spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ;

v priemysle

- možnosť posilňovania exportu, silná exportná pozícia v odvetví hutníctva, elektrotechnický priemysel;
- podpora domácich investorov najmä v perspektívnych odvetviach;
- možnosť rozvoja výroby nových produktov s vyššou pridanou hodnotou na báze obnoviteľných a nerudných nerastných surovín;
- možnosť rozvoja e-podnikania smerovaného do rozvoja optimalizácie kooperácie v priemyselnej výrobe;
- využitie cezhraničnej spolupráce pre rozvoj podnikateľských aktivít;
- budovanie Regionálneho inovačného centra a Regionálneho multifunkčného centra zameraných na transfer inovácií, zelenú nízko uhlíkovú ekonomiku a kreatívnu ekonomiku⁷;

v službách

- atraktívny potenciál pre zvyšujúci sa záujem o turizmus;
- začlenenie sa do medzinárodnej spolupráce a transfer know-how;
- rozširovanie e-služieb, podpora najmä v horských oblastiach;
- zakladanie rodinných firiem v oblasti služieb a rozvoj telepráce na zvýšenie zamestnanosti;
- existujúca sieť poradenských a podporných inštitúcií pre malých a stredných podnikateľov;

v technickej infraštruktúre

- vysoký dopravný potenciál, výhodná geografická poloha pre tok tovarov a služieb do nových členských krajín EÚ, polohový potenciál kraja, logistické väzby, prepojenie na nové trhy;
- vysoký podiel chránených území na celkovej rozlohe - atraktívne prírodné prostredie;
- prítomnosť geotermálnych a minerálnych vôd s perspektívou využitia;
- dobudovanie medzinárodných dopravných ťahov - rozvoj euroregiónu Košice – Miškolec podmieňuje vybudovanie rýchlostnej cesty Košice - štátna hranica Maďarsko;
- materiálové a energetické využívanie odpadov - separovaný zber, recyklácia;
- obnoviteľné zdroje energie - geotermálna energia, energia z biomasy, veterná energia (Slovenské Rudohorie - Spišská Nová Ves);
- bionafta získaná bezodpadovou rafináciou rastlinných olejov - repka, slnečnica, ľan, vedľajší produkt glycerín je dobre predajnou komoditou;
- pestovanie rýchlo rastúcich drevín na kontaminovaných pôdach - energetické využitie dreva modernými technológiami.

v sociálno-spoločenskej infraštruktúre

- dobrá demografická situácia, dostatok voľnej pracovnej sily;
- existujúca spolupráca škôl s podnikateľskou sférou;
- vysoká vzdelanostná úroveň v regionálnych centrách;
- vytvorenie metropolitného centra Košice – Prešov;
- schopnosť obojstrannej komunikácie obyvateľstva v prihraničných oblastiach, cezhraničná spolupráca.

⁷ ekonomický rast a rozvoj sa dosahuje využívaním ľudskej kreativity a talentu

Charakteristika špecifických stránok regiónu

V porovnaní s regiónmi vyspelých krajín EÚ a regiónmi SR možno konštatovať, že KK využíva iba čiastočne svoj rozvojový potenciál. Najvýraznejšie rezervy sa nachádzajú v nedostatočnej úrovni využívania inovačného potenciálu najmä v priemysle. Dôsledkom toho môže byť strata exportnej výkonnosti, ohrozenie konkurencieschopnosti regiónu a spomalenie jeho ekonomického rastu a tiež pokles v rozhodujúcich priemyselných odvetviach a následne službách v odvetviach sústredených v regióne. V porovnaní so svetovými trendmi zvyšovania kvality verejných služieb cestou informatizácie a s vývojom v okolitých krajinách je úroveň informatizácie KK nízka.

Za najväčší nevyužitý rozvojový potenciál regiónu ako základu konkurenčnej výhody KK možno považovať:

- strategickú polohu (prihraničný región, vonkajšia hranica EÚ, dobré prepojenie na Maďarsko a následne na nové členské krajiny – Rumunsko), križujú dopravné trasy v smere východ – západ a sever – juh.
- vytváranie produktov cestovného ruchu a manažmentu destinácií, k tomu bude nutné podporiť budovanie infraštruktúry cestovného ruchu,
- dobrú demografickú štruktúru obyvateľstva,
- existujúcu funkčnú sieť BIC (Business and Innovation Centre – Podnikateľské a inovačné centrum) a RPIC (Regionálne poradenské a informačné centrum),
- oblasť výskumu a vývoja v KK, ktorá sa tradične radí k lídrom Slovenska,
- rozvoj poľnohospodárstva založený na raste záujmu o obnoviteľné zdroje energie a veľkom potenciáli a dostupnosti surovín pre obnoviteľné zdroje energie v KK

Konkurenčná výhoda

Konkurenčná výhoda KK je tvorená priaznivou demografickou štruktúrou, strategickou prihraničnou polohou, vysokou exportnou výkonnosťou, nadpriemernou inovačnou klímou a účasťou na medzinárodných projektoch, prírodným a kultúrnohistorickým bohatstvom a predpokladmi pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva a pre zvyšovanie podielu v oblasti zelenej ekonomiky.

Strategické ciele:

1. posilnenie produktivity a konkurencieschopnosti kľúčových a perspektívnych odvetví priemyslu a služieb najmä s dôrazom na ich exportnú výkonnosť a inovácie produktov, procesov a služieb,
2. vytvorenie silného metropolitného centra Košice – Prešov,
3. komplexný rozvoj a posilnenie vidieka na hospodárstve regiónu,
4. vytváranie podmienok pre rozvoj zelenej ekonomiky a tzv. zelených pracovných príležitostí.

Očakávané dopady:

- zvýšenie využitia domácich regionálnych zdrojov a vnútorného potenciálu regiónu,
- rast produktivity a konkurencieschopnosti kľúčových odvetví priemyslu a služieb,
- rast podielu nových a vysoko inováčných odvetví na regionálnom HDP,
- vytvorenie metropolitného centra Košice – Prešov,
- rast podielu zelenej ekonomiky na ekonomickom rozvoji regiónu a zvyšovaní miery zamestnanosti,

- zvýšenie kvality ľudských zdrojov a zlepšenie sociálnej súdržnosti.

Prioritné oblasti (PO):

PO 1: Veda, výskum a inovácie

KK by mal realizovať strategické aktivity s dôrazom na oblasti podľa schválenej Inovačnej stratégie SR a oblasti nových (podporných) služieb a veterinárstva, nových stavebných materiálov, vybrané oblasti medicíny, IT, kreatívna ekonomika, zelená – nízko uhlíková ekonomika, kovopracujúci priemysel.

Hlavným cieľom bude v prvej fáze dobudovanie infraštruktúry pre vedu, výskum a inovácie a najmä príprava ľudských zdrojov v navrhovaných tematických oblastiach a tým vytvorenie podmienok pre rozvoj a prechod k poznatkovo orientovanej ekonomike.

Okrem vybudovania funkčného inovačného centra je potrebné vybudovať spoločne s PK aj medzinárodný technologický inkubátor/centrum na zelené technológie a služby. V druhej fáze bude potrebné vytvoriť podmienky pre ďalší rozvoj proinovačného prostredia, podporu inovatívnych podnikov a medzinárodnej spolupráce.

PO 2: Ľudské zdroje

KK by sa mal sústrediť na aktivity s dôrazom na rozvoj rozhodujúcich odvetví – strojárstvo a hutníctvo, chemický a elektrotechnický priemysel a rast sektoru služieb pre oblasť poľnohospodárstva, podnikania na vidieku a pre perspektívne odvetvia ako je energetika (obnoviteľné zdroje) a produkciu ekologického stavebného materiálu, rast sektoru služieb, logistiku, turizmus a IT.

Hlavným cieľom je prepojenie existujúcej vzdelávacej infraštruktúry na regionálnej úrovni do funkčného otvoreného vzdelávacieho prostredia pre celoživotné vzdelávanie a poradenstvo s prepojením na potreby trhu práce a podporu profesijnej mobility od prevažujúcich kvalifikácií k novým perspektívnym kvalifikáciám a kompetenciám ako súčasť existujúcej Stratégie rozvoja ľudských zdrojov.

V oblasti verejného zdravia je nevyhnutné na regionálnej úrovni zapracovať do svojich koncepčných materiálov stratégie podpory zdravia obyvateľstva vo všetkých politikách v spolupráci s RÚVZ.

PO 3: Zamestnanosť

KK je potrebné realizovať strategické aktivity s dôrazom na udržanie a vytváranie nových pracovných miest v rozhodujúcich odvetviach – strojárstvo a hutníctvo, chemický a elektrotechnický priemysel a v sektore služieb pre oblasť poľnohospodárstva, podnikania na vidieku a pre perspektívne odvetvia, ako je energetika (obnoviteľné zdroje) a produkciu ekologického stavebného materiálu, ale aj podporných služieb pre export a podnikanie na nových trhoch. Potrebné je riešiť aj zamestnanosť rómskej populácie.

Hlavným cieľom bude uplatnenie filozofie a princípov flexiistoty a ďalšia podpora cezhraničnej mobility na trhu práce. Dôležité je venovať zvýšenú pozornosť otázke dlhodobej nezamestnanosti a vytváraní pracovných miest v nových perspektívnych oblastiach, najmä pre mladých ľudí s úplným stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním.

PO 4: Konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie

KK by mal realizovať strategické aktivity na podporu MSP a vytváranie podnikateľského prostredia v sektore služieb pre oblasť poľnohospodárstva, podnikania na vidieku a pre perspektívne odvetvia, ako je energetika a produkciu ekologického stavebného materiálu, ale aj podporných služieb pre export a podnikanie na nových trhoch, sektor služieb pre inovatívne odvetvia, potravinárstvo a turizmus.

Hlavným cieľom je udržanie a posilnenie exportnej výkonnosti regionálnej ekonomiky a uplatnenie sa na nových trhoch nasledovanej zvýšením inovačných aktivít v rozhodujúcich odvetviach a zároveň znižovanie ich energetickej náročnosti. Zároveň bude potrebné zachovať pozitívny trend rozvoja využitia nových technológií najmä v službách a podporovať investície v MSP v perspektívnych - nových odvetviach zelenej ekonomiky.

PO 5: Životné prostredie, zmeny klímy a obnoviteľné zdroje energie

KK by mal zamerať svoje strategické aktivity s dôrazom na zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energií a surovín v rozhodujúcich odvetviach – strojárstvo a hutníctvo, chemický a elektrotechnický priemysel a v sektore služieb i podnikania na vidieku, v perspektívnych odvetviach ako je energetika (obnoviteľné zdroje) a produkcia ekologického stavebného materiálu, potravinárstvo a turizmus.

Za hlavný cieľ možno považovať vypracovanie strategických dokumentov v oblasti manažmentu chránených oblastí v kraji s prepojením na rozvoj vidieka, turizmu a zvyšovanie podielu energie z obnoviteľných zdrojov vo všetkých odvetviach a sektoroch.

6. Inštitucionálne a organizačné zabezpečenie realizácie národnej stratégie

Vláda SR schvaľuje národnú stratégiu a jej aktualizáciu na návrh Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR (ďalej len „MVRR SR“).

MVRR SR je v zmysle zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja zodpovedné za vypracovanie národnej stratégie, jej aktualizáciu, inštitucionálne a organizačné zabezpečenie realizácie národnej stratégie, koordinovanie činnosti sociálno-ekonomických partnerov pri jej uskutočňovaní. MVRR SR pravidelne monitoruje a každoročne vyhodnocuje plnenie národnej stratégie a raz ročne predkladá vláde správu o jej realizácii. Povinnosťou MVRR SR je aj zabezpečiť efektívnosť, účinnosť a správnosť riadenia a realizácie pomoci na podporu regionálneho rozvoja podľa národnej stratégie. Aktualizácia národnej stratégie sa vypracúva podľa potreby pri uplatnení partnerstva.

Iné ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy v rozsahu svojej pôsobnosti spolupracujú s MVRR SR pri realizácii národnej stratégie.

Na regionálnej úrovni VÚC zabezpečuje a koordinuje vypracovanie a realizáciu PHSR VÚC, pravidelne ho monitoruje a každoročne ho vyhodnocuje, zabezpečuje súlad PHSR VÚC s cieľmi a prioritami ustanovenými v národnej stratégii a územnoplánovacom dokumentácii. VÚC každoročne do 31. marca zasiela MVRR SR správu o napĺňaní cieľov a priorit národnej stratégie. Iné ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy v rozsahu svojej pôsobnosti spolupracujú pri vypracúvaní PHSR VÚC.

Podrobný popis kompetencií jednotlivých aktérov v oblasti podpory regionálneho rozvoja je súčasťou zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja.

Pre efektívnu a účinnú realizáciu podpory regionálneho rozvoja je potrebné zriadiť špecializované odborné pracovisko „**Metodický inštitút pre rozvoj regiónov**“ (ďalej len „metodický inštitút“) zaoberajúce sa oblasťou sociálneho, ekonomického a územného rozvoja regiónov a to aj v kontexte členstva SR v medzinárodných inštitúciách. Dobré skúsenosti s prácou podobných inštitúcií v zahraničí, ako napr. vo Francúzsku, Poľsku, Česku, potvrdzujú opodstatnenosť vzniku takejto inštitúcie.

Metodický inštitút bude najmä:

- vypracovávať analýzy, prognózy, koncepcie, stratégie, dopadové štúdie, prípadové štúdie v oblasti regionálneho rozvoja a priestorového plánovania, spolupracovať pri tvorbe legislatívnych materiálov v oblasti regionálnej politiky na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni,
- plniť úlohy súvisiace s realizáciou národnej stratégie,
- vykonávať metodickú a informačnú činnosť v oblasti regionálneho rozvoja.

Pri plnení svojich úloh bude metodický inštitút spolupracovať najmä s MVRR SR a sociálno-ekonomickými partnermi.

Vecné, organizačné, finančné a technické zabezpečenie metodického inštitútu bude obsahom samostatného materiálu.

7. Systém monitorovania a hodnotenia s ustanovením merateľných ukazovateľov a spôsob kontroly ich plnenia

Pravidelne monitorovať a každoročne vyhodnocovať plnenie národnej stratégie je v zmysle zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja povinné MVRR SR. Pre potreby monitorovania a hodnotenia národnej stratégie bude MVRR SR spolupracovať s metodickým inštitútom a VÚC.

Proces monitorovania zahŕňa systematický zber, triedenie a ukladanie relevantných informácií pre potreby hodnotenia a kontroly plnenia priorít a cieľov stanovených v národnej stratégii. Monitorovanie bude realizované prostredníctvom dvoch skupín stanovených merateľných ukazovateľov. Prvú skupinu tvoria ukazovatele, ktoré budú sledované vo všetkých regiónoch SR (príloha 4). Druhú skupinu tvoria špecifické ukazovatele, ktoré budú sledované na základe hlavných cieľov a priorít stanovených pre daný región v národnej stratégii na úrovni LAU 1⁸. Zdrojom dát pre stanovené ukazovatele bude Štatistický úrad SR. Za účelom zberu údajov, dát, ktoré nie sú predmetom sledovania Štatistického úradu SR bude metodický inštitút využívať služby ďalších subjektov na regionálnej úrovni.

Osobitne bude monitorované napĺňanie strategického cieľa národnej stratégie „*Integrovaným a výsledkovo orientovaným prístupom k regionálnemu rozvoju a na základe využitia vnútorného potenciálu regiónov zvýšiť do roku 2030 adaptabilitu, konkurencieschopnosť a výkonnosť regiónov pri súčasnom zvyšovaní kvality života ich obyvateľov a rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja*“ prostredníctvom nasledovných ukazovateľov (bližšie v prílohe 3):

- HDP na obyvateľa v PKS,
- tempo rastu HDP (v stálych cenách),
- tvorba hrubého fixného kapitálu za súkromný sektor ako % z HDP,
- podiel čistých disponibilných dôchodkov domácností na obyvateľa,
- produktivita práce.

Plnenie národnej stratégie bude raz ročne hodnotené a kontrolované na základe analýzy stavu a vývoja monitorovaných ukazovateľov, na základe ročných správ VÚC a na základe výročnej správy o činnosti a hospodárení Fondu na podporu regionálneho rozvoja. MVRR SR v spolupráci s metodickým inštitútom každoročne vypracuje správu o realizácii národnej stratégie a predloží ju na rokovanie vlády SR. Súčasťou tejto správy bude aj hodnotenie využitia finančných prostriedkov poskytnutých z Fondu na podporu regionálneho rozvoja v súvislosti s napĺňaním cieľov a priorít národnej stratégie. Efektívnosť a účelnosť využitia finančných prostriedkov poskytnutých z Fondu na podporu regionálneho rozvoja bude kontrolovaná najmä prostredníctvom výsledkovo orientovanej kontroly na mieste.

Hodnotenie plnenia národnej stratégie bude zamerané na napĺňanie strategického cieľa, ako i hlavných cieľov a priorít na regionálnej úrovni (NUTS 3), pričom na základe výsledkov tohto hodnotenia môžu vyplynúť prípadné návrhy na aktualizáciu národnej stratégie.

⁸ zoznam špecifických ukazovateľov bude súčasťou materiálu „Návrh rozpracovania cieľov a priorít Národnej stratégie regionálneho rozvoja Slovenskej republiky na úroveň LAU 1“

8. Finančný plán s určením zdrojov a foriem financovania

Regionálny rozvoj je v zmysle zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja financovaný:

- zo štátneho rozpočtu vrátane finančných prostriedkov z rozpočtových kapitol ministerstiev,
- zo štátnych účelových fondov,
- z rozpočtov vyšších územných celkov,
- z rozpočtov obcí,
- z prostriedkov fyzických osôb,
- z prostriedkov právnických osôb,
- z úverov a príspevkov medzinárodných organizácií,
- z prostriedkov vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv o poskytnutí grantu, uzatvorených medzi Slovenskou republikou a inými štátmi,
- z iných prostriedkov, ak to ustanoví osobitný predpis.

Doplňovým zdrojom finančného zabezpečenia podpory regionálneho rozvoja sú finančné prostriedky z Európskej únie.

Vzhľadom na nedostatok účelovo viazaných finančných zdrojov v oblasti podpory regionálneho rozvoja SR a pre efektívnu a účinnú realizáciu cieľov a priorít ustanovených v národnej stratégii je potrebné vytvoriť osobitný finančný nástroj – Fond na podporu regionálneho rozvoja.

Hlavným cieľom Fondu na podporu regionálneho rozvoja bude prostredníctvom poskytovania úverov a nenávratných finančných príspevkov financovať projekty súvisiace s realizáciou cieľov a priorít ustanovených v národnej stratégii. Rozhodujúcou formou podpory budú úvery. Finančné príspevky budú z Fondu na podporu regionálneho rozvoja poskytované obciam, VÚC a združeniam týchto právnických osôb na základe zmluvy. Fond na podporu regionálneho rozvoja bude zriadený samostatným zákonom, ktorý upraví jeho postavenie, činnosť, podmienky a rozsah poskytovania finančnej podpory. Legislatívny zámer návrhu zákona o Fonde na podporu regionálneho rozvoja vypracuje MVR SR a predloží ho na rokovanie vlády SR do 1. januára 2011.

9. Časový harmonogram realizácie Národnej stratégie regionálneho rozvoja SR

Realizácia národnej stratégie na národnej úrovni predpokladá zriadenie Fondu na podporu regionálneho rozvoja, ktorého legislatívny zámer vypracuje MVRR SR do 1. januára 2011. Do uvedeného termínu predloží MVRR SR aj Návrh vecného, organizačného, finančného a časového zabezpečenia metodického inštitútu na rokovanie vlády. Fond na podporu regionálneho rozvoja bude MVRR SR predkladať správu o svojej činnosti každoročne do 30. septembra.

VÚC budú MVRR SR každoročne do 31. marca zasielať Správu o naplňaní priorít a cieľov národnej stratégie. MVRR SR bude následne každoročne predkladať vláde SR Správu o realizácii národnej stratégie. Aktualizácia národnej stratégie sa vypracúva podľa potreby pri uplatnení partnerstva. Národnú stratégiu a jej aktualizáciu schvaľuje na návrh MVRR SR vláda SR.

Po schválení národnej stratégie sa ciele a priority obsiahnuté v tomto dokumente do 1. 1. 2012 rozpracujú na úroveň LAU 1, kde sa presne definuje časový harmonogram a zodpovednosť za ich naplňanie.

Záver

Národná stratégia regionálneho rozvoja SR musí okrem analýz súčasného stavu a dlhodobých trendov vývoja hospodárskej a sociálnej situácie SR a jej regiónov brať do úvahy aj nadnárodné prostredie a celkový medzinárodný kontext, v ktorom sa regionálny rozvoj Slovenska bude uskutočňovať.

Z politicko-bezpečnostného hľadiska je medzinárodný kontext daný členstvom SR v NATO a príslušnosťou k západnému civilizačnému prostrediu s jeho základnými hodnotami.

Z ekonomického pohľadu je pre SR a jej celkový dlhodobý rozvoj vrátane regionálneho rozvoja kľúčové členstvo v Európskej únii a z neho vyplývajúce záväzky a výhody. Jednou z najvýznamnejších a najhmatateľnejších výhod členstva v Európskej únii je možnosť využívať európske fondy v rámci politiky súdržnosti EÚ. Hlavným cieľom politiky súdržnosti z hľadiska potrieb a priorít SR je zníženie hospodárskych a sociálnych rozdielov v úrovni rozvoja európskych regiónov.

SR sa stotožňuje s názorom, že politika súdržnosti má byť zameraná na podporu konkurencieschopnosti všetkých regiónov (zaostávajúcich i nezaostávajúcich za úrovňou EÚ ako celku), ale zastáva názor, že hlavná pozornosť sa má sústreďovať a vyššia miera pomoci zameriavať práve do zaostávajúcich regiónov.

Národná stratégia bude plniť aj funkciu východiskového dokumentu pre nový programový dokument na využívanie finančných prostriedkov z fondov Európskej únie po roku 2013. Práce na stratégii sa uskutočňujú v období, kedy budúca podoba politík, vrátane rozpočtu Európskej únie po roku 2013 je ešte len predmetom diskusií. V súvislosti s využívaním doplnkových zdrojov EÚ je však dôležité, aby budúci systém politiky súdržnosti EÚ vychádzal z dobrých skúseností v programovom období 2007 - 2013. Doterajšie skúsenosti z prostredia väčšiny členských štátov EÚ poukazujú aj na dôležitosť a význam regionálnych operačných programov vytvorených na regionálnej úrovni. Vytvoreniu podobného systému by mala predchádzať dopadová štúdia.

Pre potreby účinného a efektívneho naplňovania cieľov národnej stratégie je v budúcom období dôležité posilniť integrovaný prístup politiky súdržnosti EÚ. Východiskovým kritériom pre využívanie integrovaného prístupu a horizontálnej koordinácie v rámci fondov EÚ by mali byť tieto princípy:

- systém bude podporovať financovanie z rôznych druhov fondov;
- systém nebude vylučovať ani prepájanie rôznych politík EÚ;
- systém bude zabezpečovať integrovaný prístup pri podpore jednotlivých aktivít;
- v rámci integrovaného prístupu bude venovaný osobitý zreteľ na podporu takých priorít, ktoré reflektujú na využívanie vnútorného potenciálu regiónov;
- implementačný systém bude orientovaný predovšetkým na výstupy, t. j. posun od systému založeného na kontrole k systému založenom na výsledkoch;
- systém bude v oveľa väčšej miere podporovať budovanie partnerstiev;
- systém bude podporovať posilnenie administratívnych kapacít a zabezpečenie ich vzdelávania;

- systém bude podporovať zníženie byrokratického zaťaženia, zjednodušenie auditu a kontrolných procedúr;
- systém bude obsahovať prvky korigujúce smerovanie pomoci pri vyrovnaní medziregionálnych rozdielov z národnej úrovne členských štátov EÚ;
- systém bude podporovať vyváženosť intervencií investičného a neinvestičného charakteru;
- systém bude podporovať rozvíjanie medzinárodných partnerstiev a spoluprácu.

Pri určovaní regiónov oprávnených na čerpanie finančných prostriedkov vyčlenených na regionálnu politiku EÚ sa prejavuje dominancia vplyvu ukazovateľa regionálny HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily. Porovnanie hodnôt regionálneho HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily so stanovenou hranicou 75 % priemeru tejto hodnoty na území EÚ nemôže poskytovať objektívne zhodnotenie situácie v regiónoch EÚ, zvlášť, keď sa pri uplatňovaní prepočtov uvedeného ukazovateľa využíva miesto trvalého bydliska a nie miesto výkonu zamestnania, kde sa HDP vytvorilo. V súvislosti s týmto je potrebné pri tvorbe legislatívnych zásad regionálnej politiky EÚ v budúcom období využívať na rovnaký účel vo výraznejšej miere aj obmedzený rozsah ukazovateľov vyjadrujúcich kritériá rozvoja zo sociálneho a environmentálneho aspektu.

Slovenská republika privítala zahrnutie územnej súdržnosti do Lisabonskej zmluvy k pojmom hospodárskej a sociálnej súdržnosti, čím sa znova zdôrazňuje dôležitosť politiky súdržnosti ako jednej z kľúčových politík EÚ. Územná súdržnosť ako integrujúci nástroj, ktorý by mal napomáhať realizácii hospodárskeho a sociálneho rozvoja pri rešpektovaní osobitostí každého územia, pričom vnútorný potenciál územia považuje za jeho hlavný rozvojový faktor, potvrdzuje prierezový charakter politiky súdržnosti EÚ. Aj z tohto dôvodu je pre formovanie ďalšieho strategického prístupu politiky súdržnosti EÚ v budúcom období žiaduce ustanoviť samostatné stále politické a strategické fórum na úrovni Rady EÚ pre politiku súdržnosti, resp. zahrnúť agendu politiky súdržnosti EÚ pod Radu pre všeobecné a vonkajšie vzťahy (General Affairs and External Relations Council – GAERC).

PRÍLOHY